T. C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Psikoloji Anabilim Dalı

ANNELERİN SUÇLULUK UTANÇ DUYGUSU BENLİK KORKUSU VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMUNUN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Nevra ERGENE

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Esra SAVAŞ

İstanbul – 2023

TEZ TANITIM FORMU

Yazar Adı Soyadı : Nevra ERGENE

Tezin Dili **:** Türkçe

Tezin Adı **:** Annelerin Suçluluk Utanç Duygusu, Benlik Korkusu ve Çocuk Yetiştirme Tutumunun İncelenmesi

Enstitü **:** İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Anabilim Dalı **:** Psikoloji

Tezin Türü **:** Yüksek Lisans

Tezin Tarihi **:** 20.12.2023

Sayfa Sayısı **:** 95

Tez Danışmanları **:** Dr. Öğr. Üyesi Esra SAVAŞ

Dizin Terimleri **:** Annelerin suçluluk duygusu, benlik, benlik korkusu, çocuk yetiştirme, anne baba tutumları

Türkçe Özet **:** Bu çalışma kapsamında annelerin suçluluk utanç duygusu benlik korkusu ve çocuk yetiştirme tutumları incelenmiştir.

Dağıtım Listesi **:** 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

İmzası

Nevra ERGENE

T. C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Psikoloji Anabilim Dalı

ANNELERİN SUÇLULUK UTANÇ DUYGUSU BENLİK KORKUSU VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMUNUN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Nevra ERGENE

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Esra SAVAŞ

İstanbul – 2023

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Nevra ERGENE

…/…/2023

İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Nevra ERGENE'nin Annelerin Suçluluk Utanç Duygusu, Benlik Korkusu ve Çocuk Yetiştirme Tutumunun İncelenmesi adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Psikoloji anabilim dalı, Psikoloji bilim dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

	İmza
Başkan	*Dr. Öğr. Üyesi Esra SAVAŞ* (Danışman)
	İmza
Üye	*Dr. Öğr. Üyesi Gülşen FİLAZOĞLU ÇOKLUK* (Danışman)
	İmza
Üye	*Dr. Öğr. Üyesi Fatih BAL*

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

... / ... / 20..

İmzası

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ

Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu araştırma, annelerin suçluluk ve utanç duygusu ile benlik korkusu ve çocuk yetiştirme tutumu arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla ortaya konmuştur. Ek olarak, algılanan çocuk yetiştirme tutumu, benlik korkusu, suçluluk, utanç ile bazı sosyodemografik değişkenlerin birbirine ilişkisi incelenmiş olup ortaya konmuştur. Araştırmanın örneklemi Kocaeli'de ve yine Kocaeli'nin bazı ilçelerinde yaşayan 171 anneden meydana gelmektedir. Araştırma kapsamında, Anne Baba çocuk yetiştirme Tutum Ölçeği, Suçluluk-Utanç Ölçeği ve Benlik Korkusu Ölçeği kullanılmıştır.

Verilere bakıldığında katılımcıların demografik özelliklerine ve verdikleri bilgi doğrultusunda dağılımlarını tespit etmek üzere betimsel istatistikler kullanılmıştır. Bağımlı değişkenler arasındaki doğrusal ilişkiler ayrıca, araştırmanın değişkenleri arasındaki ilişkilerin belirlenebilmesi için Kruskal Wallis H Testi Jonckheere Terpstra Testi uygulanmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkenleri arasındaki doğrusal ilişkilerin varlığı Spearman Korelasyon Testi ile test edilmiştir.

Buna göre araştırmaya katılan katılımcıların suçluluk duyguları ile utanç duyguları arasında pozitif güçlü doğrusal bir ilişki bulunmuştur. Katılımcıların hata karşısında hissettikleri suçluluk duygusu arttıkça bundan duydukları utançları da artmaktadır. Çok güçlü olmasa da annelerin suçluluk duygusu test puanları ile istendik ebeveyn tutumları ve benlik korkusu puanları arasında da doğrusal bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Katılımcıların utanç testi puanları arttıkça istendik ebeveyn tutumları ve benlik korkusu puanlarının da arttığı görülmektedir. Analiz sonuçlarına bakıldığında katılımcıların istendik ebeveyn tutumları ölçeği puanlarının medeni durumlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla ikili karşılaştırma testleri yapılmış ve bu testler sonucunda evli olan annelerin puanları ile boşanmış ve dul annelerin puanları arasındaki farklıların anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Buna göre evli olan katılımcıların, boşanmış ve dul katılımcılara göre istendik ebeveyn tutumlarını daha fazla sergiledikleri söylenebilir

Analiz sonuçlarına bakıldığında katılımcıların istenmedik ebeveyn tutumları ölçeği puanlarının medeni durumlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla ikili karşılaştırma testleri yapılmış ve bu testler sonucunda iki çocuğu olan katılımcıların

puanları ile tek çocuğu olan katılımcıların puanları arasındaki farkların anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Buna göre tek çocuğu olan katılımcıların iki çocuğa sahip katılımcılara göre istenmedik ebeveyn tutumlarını daha fazla sergiledikleri söylenebilir. Katılımcıların sahip oldukları çocuk sayısı arttıkça istenmeyen ebeveyn tutumlarının azaldığı görülmektedir. Benzer şekilde katılımcıların çocuk sayısı arttıkça benlik korularının azaldığı görülmektedir. Sahip oldukları kardeş sayısı arttıkça suçluluk duygularının da arttığı görülmektedir. Sunulan analiz sonuçları incelendiğinde katılımcıların sahip oldukları kardeş sayısı arttıkça istenmedik ebeveyn tutumlarının azaldığı görülmektedir sunulan analiz sonuçları incelendiğinde anne babası ayrı yaşayan katılımcılar ile anne babası birlikte yaşayan katılımcıların suçluluk ve istendik ebeveyn tutumları ölçeklerinden almış oldukları puanların arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmektedir.

Bulgular ilgili literatürde de incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: annelerin çocuk yetiştirme tutumu, suçluluk, utanç, benlik korkusu

SUMMARY

This research was conducted to examine the relationship between mothers' feelings of guilt and humiliation, fear of self, and child development. In addition, the relationships of some sociodemographic variables with the perceived child-rearing process, fear of self, guilt, and minimization also change. The research consists of 171 mothers living in Kocaeli and some districts of Kocaeli. Within the scope of the research, Parents' Child-Rearing Attitude Scale, Guilt-Shame Scale and Fear of Self Scale were used.

In the research, descriptive statistics were used to determine various demographic characteristics and the distribution of the information obtained. Linear relationships between dependent variables are also available to determine the parts between variable variables. Kruskal Wallis H Test Jonckheere Terpstra Test is ready. The existence of distributions between the independent variables of the study was tested with the Spearman Correlation Test.

Accordingly, a strong positive linear relationship was found between the participants' feelings of guilt and shame. As the guilt felt by the participants in the face of a mistake increases, the shame they feel about it also increases. Although not very strong, there is a linear relationship between mothers' guilt test scores and desired parental attitudes and self-fear scores. It is seen that as the shame test scores of the participants increase, the desired parental attitudes and fear of self scores also increase. Looking at the analysis results, it is seen that the participants' desired parental attitudes scale scores differ significantly according to their marital status. Pairwise comparison tests were conducted to determine which groups the difference was between, and as a result of these tests, it was determined that the differences between the scores of married mothers and the scores of divorced and widowed mothers were significant. Accordingly, it can be said that married participants exhibit more desired parental attitudes than divorced and widowed participants.

Looking at the analysis results, it is seen that the participants' undesirable parental attitudes scale scores differ significantly according to their marital status. In order to determine which groups the difference is between, pairwise comparison tests were conducted and as a result of these tests, it was determined that the differences between the scores of the participants with two children and the scores of the

participants with one child were significant. Accordingly, it can be said that participants with one child exhibit more undesirable parental attitudes than participants with two children. It is seen that as the number of children the participants have increases, undesirable parental attitudes decrease. Similarly, it is seen that as the number of children of the participants increases, their sense of self decreases. It is seen that as the number of siblings they have increases, their feelings of guilt also increase. When the presented analysis results are examined, it is seen that the undesirable parental attitudes decrease as the number of siblings the participants have increases. It seems that the difference between

The findings obtained were also examined in the relevant literature.

Key Words: Mothers' child-rearing process, guilt, belittlement, fear of self

İÇİNDEKİLER

ÖZET i

İÇİNDEKİLER v

KISALTMALAR vii

TABLOLAR LİSTESİ viii

ŞEKİLLER LİSTESİ ix

ÖNSÖZ x

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM
ARAŞTIRMANIN ÖZELLİKLERİ

1.1. Araştırmanın Problemi 3
1.2. Araştırmanın Amacı 4
1.3. Araştırmanın Önemi 5
1.4. Araştırmanın Varsayımları 7

İKİNCİ BÖLÜM
KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Suçluluk Utanç Tanımı 13
2.2. Suçluluk ve Utanç Duygusu 14
2.3. Suçluluk ve Utanç Duygularının Nedenleri 14
2.4. Suçluluk Utanç duygusunun Benzerlikleri ve Farklılıkları 16
2.5. Suçluluk Utanç Duygusunun Gelişimi 17
2.6. Suçluluk Utancın Psikolojik Etkileri 18
2.7. Benlik Kavramı 19
2.8. Benlik Korkusu Tanımı 21
2.9. Benlik Korkusu Türleri 23
2.10. Benlik Korkusunun Aşamaları 24
2.11. Benlik Korkusunu Etkileyen Faktörler 25
2.12. Aile tanımı 26
2.13. Aile Sistemi 27
2.14. Çocuk Yetiştirme Tutumları 28
2.15. Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumunu Açıklayan Modeller 32
2.15.1. Demokratik Anne Baba Tutumu 32
2.15.2. İzin Verici Ebeveyn Tutumu 33
2.15.3. Koruyucu/İstekçi Anne Baba Tutumu 34
2.15.4. Otoriter Anne Baba Tutumu 35
Konu İle İlgili Yapılan Araştırmalar 36

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli 39
3.2. Evren ve Örneklem 39

3.3. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları 39
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu 39
3.3.2. Hatayla ilişkili Utanç ve Suçluluk Duygusu Ölçeği: 40
3.3.3. Benlik Korkusu Ölçeği: 40
3.3.4. Anne-Baba Tutum Ölçekleri (4-12 Yaş): 41
3.4. Veri Toplama Süreci 42
3.5. Verilerin Analizi 42
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM 43
BULGULAR 43
BEŞİNCİ BÖLÜM 74
TARTIŞMA 74
SONUÇLAR VE ÖNERİLER 78
KAYNAKÇA 81

KISALTMALAR

ABTÖ : Anne Baba Tutum Ölçeği

SUDÖ : Hataya İlişkin Utanç ve Suçluluk Duygusu Ölçeği

BKÖ : Benlik Korkusu Ölçeği

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1 - Frekans Analizi Sonuçları 43
Tablo 2 - Ölçeklere Ait Betimsel İstatistikler 48
Tablo 3. Korelasyon 49
Tablo 4. Medeni Duruma Göre Farklar 51
Tablo 5. Çocuk Sayısına Göre Farklar 52
Tablo 6. Çocuk Sayısına Göre Jonckheere Terpstra Testi Sonuçları 54
Tablo 7. Kardeş Sayısına Göre Farklar 55
Tablo 8. Kardeş Sayısına Göre Jonckheere Terpstra Testi Sonuçları 56
Tablo 9. Doğum Sırasına Göre Jonckheere Terpstra Testi Sonuçları 58
Tablo 10. Öğrenim Durumuna Göre Farklar 59
Tablo 11. Katılımcıların Annelerinin Yaşına Göre Farklar 61
Tablo 12. Katılımcıların Annelerinin Öğrenim Durumuna Göre Farklar 62
Tablo 13. Katılımcıların Annelerinin Öğrenim Durumuna Göre Jonckheere Terpstra Testi Sonuçları 64
Tablo 14. Katılımcıların Annelerinin Çalıştığı Sektöre Göre Farklar 66
Tablo 15. Katılımcıların Babalarının Öğrenim Durumuna Göre Farklar 68
Tablo 16. Katılımcıların Babalarının Öğrenim Durumuna Göre Jonckheere Terpstra Testi Sonuçları 69
Tablo 17. Anne-Baba Birlikteliğine Göre Farklar 71

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 - Çalışan Annelerin Sektörlere Göre Dağılımı 47
Şekil 2 - Çalışan Babaların Sektörlere Göre Dağılımı..... 48

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans tez dönemi boyunca anlayışlı bilgili ve yol gösterici olan, Değerli ve Kıymetli hocam DR.ESRA SAVAŞ'a teşekkürlerimi sunuyorum. Aynı zamanda tüm yaşamım boyunca fedakârlıkta bulunan, eşim Seçgin ERGENE 'ye verdiğim kararlarda yanımda olması ve sevgisini hep hissettirdiği için teşekkürlerimi sunuyorum. Akabinde bu yolculukta bana umut ve neşe veren oğlum Bera ERGENE'ye de teşekkür eder. Tezimi onlara ithaf ettiğimi belirtmek istiyorum.

GİRİŞ

Bir çocuğun gelişimi çevresel etkileşimi ile doğrusal bir orantı takip etmektedir. Ebeveynler bu noktada çocuklarına karşı nasıl bir destek sunmaları gerektiğini bilirlerse en doğru yaklaşımı gösterebilirler. Bu yaklaşımı gösterebilmek için birer sağlıklı anne baba olunması gerekmektedir. Problemsiz anne baba ve çocuk ilişkisi için ebeveynlerinde kişilik süreçlerinin iyileştirilmesi gerekmektedir. Bu sebeple aileler çocuklarıyla sağlıklı bir iletişim kurabilme hususunda eğitilmelidirler (Johnston ve Halocha, 2010). Son dönemlerde dünya çapında ve ülkemizde anne-baba eğitiminin giderek daha iyi anlaşıldığı görülmektedir. Aynı zamanda, çocuklardaki davranış sorunlarının giderilmesi ve daha sağlıklı bir kişilik gelişiminin sürdürülmesi için ailelerin eğitilmesi vurgulanmaktadır. Bu noktada ise aile eğitiminin çocuklarda olumlu yönde davranış değişikliği ve olumlu kişilik gelişimine katkı sağlacağı fikrinde birleşilmiştir. Dolayısıyla ebeveynlere çocuklarına uygun uyarıcılara sahip bir çevre sunmaları öncelikli görevleridir. (Güven ve Azkeskin, 2010). Bu araştırma, genç yetişkin anneler ile babaların, çocuklarını yetiştirirken sergiledikleri tutumlar ile suçluluk duygusu, utanç duygusu ve benlik korkusu ilişkinin incelenmek maksadıyla gerçekleştirilecektir. Bunlara ilaveten, çocuk yetiştirme tutumu, benlik korkusu, suçluluk, utanç ve bazı sosyodemografik değişkenlerin ilişkisi kaynak oluşturacaktır. Nicel bir araştırma olan bu çalışmada kullanılan model ilişkisel tarama modelidir. Araştırmanın verileri Kocaeli İline bağlı Körfez, İzmit, Yahyakaptan ilçelerinde yaşayan annelerle ve Kocaeli ili Merkezinde çalışmaya katılmayı kabul eden özel işletmeler ve derneklerde çalışan anneler araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Ulaşılabilir evren içinde seçkisiz örnekleme yöntemiyle seçilen 271 kişi oluşturulması hedeflenmektedir. İlgili araştırmada, Kişisel Bilgi Formu, Anne Baba Tutum Ölçeği, Suçluluk Utanç Ölçeği ve Benlik Korkusu Ölçeği kullanılması hedeflenmektedir. Söz konusu ölçekler araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Araştırma verileri, gönüllülük esasına bağlı olarak Google Forms aracılığıyla toplanılacaktır. Araştırmanın bağımlı değişkenleri olan çocuk yetiştirme tarzı, suçluluk utanç duygusu, benlik korkusu değişkenleri arasındaki doğrusal ilişki korelasyon analizi ile incelenecektir. Araştırmanın bağımlı değişkenlerinin demografik değişkenlere göre farklılıkları testlerin koşullarının sağlanması durumunda parametrik bağımsız örneklem testleri (t testi, varyans analiz) ile sağlanamaması durumunda ise nonparametrik bağımsız örneklem testleri (Mann-whitney U, Kruskall-Wallis Hile test edilecektir.

Katılımcıların suçluluk utanç duygusu, benlik korkusu ve çocuk yetiştirme tutumları düzeyleri betimsel istatistikler hesaplanarak incelenecektir. Ayrıca hatalı verilerin kontrolünün sağlanması ve örneklemin betimlenmesi amacıyla demografik değişkenlere ait frekans analizi yapılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN ÖZELLİKLERİ

1.1. Araştırmanın Problemi

Aile, bireylerin kişiliklerinin oluşmasında davranış tutum ve tavırlarının ayrıca duygusal gelişimlerinin şekillenmesinde önemli bir yere sahiptir. Bu noktada ebeveynlerin çocukları ile kurdukları iletişimin önemi çocuğun tüm yaşamında gelişen ve gelişecek duygu, düşünce ve tutumlarının seyrini değiştirebilecek dinamiklere sahiptir. Çünkü çocuk doğduğu andan itibaren anne ve babasıyla yakın temas halindedir. Bu durumda da bir çocuğun sağlıklı bir birey olarak büyüyebilmesi için bu ortamdaki iletişimin kalitesi kişisel gelişimi doğrudan etkilemektedir. Çocuğun ebeveynleriyle kurduğu iletişimin kalitesi, sosyal ve duygusal gelişimi ile ilişkilidir (Kabasakal ve Arslan, 2014).

Genellikle ebeveynler bilinçli ya da bilinçsiz olarak çocuklarına karşı farklı davranışlarda bulunabilirler. Bazı ebeveynler çocuklarına karşı baskıcı bir tutum sergilerken bazıları ise fazla ilgi, sevgi ve hoşgörü gösterebilmekte ve bir kısım da çocuğuna karşı istenmeyen bir çocuk tutumu ile onlara yakla yaklaşabilmektedir (Yavuzer, 2009).

Duygular, insan ilişkilerinde birbirini anlama, düşünce ve davranışlarını anlamlandırma noktasında önemli bir rol oynamaktadır. Suçluluk ve utanç duyguları bireylere göre farklı hislerle algılanan ve deneyimlenen, kişinin psikolojisini ve davranışlarını etkileyen duygulardır.

Benlik saygısı bir diğer adı özyeterlilik ise, kişinin kendisini yetkin, etkili ve kontrol sahibi olarak görme hissidir. Benlik korkusu, genellikle kendine güven eksikliği, düşük benlik saygısı, yetersizlik duyguları, başarısızlık korkusu, başkalarının beklentilerine cevap verememe kaygısı gibi faktörlerden kaynaklanabilir. Bu korku, kişinin kendisini ifade edememe, karar verememe, risk almaktan kaçınma, sosyal çekingenlik, iş ve ilişki problemleri gibi yaşamın farklı alanlarında olumsuz etkiler yaratabilir.

Suçluluk ve utanç duygusunun ortaya çıkmasıyla erken çocukluk döneminden itibaren anne ve babanın çocuklarına karşı davranış ve tutumları kritik bir öneme sahiptir. Çocuğun annesi ile babasının beklentilerini karşılayamama korkusu

yaşaması, çocuğun utanç duygusuna kapılmasının en önemli sebeplerinden olarak görülmektedir. Çocuk böyle bir durumla karşılaştığında ebeveyni tarafından terk edileceğini düşünmektedir (Tangney ve Dearing 2002). Aileleri tarafından utandırılan çocuklar, ilerleyen yaşlarında başkalarının karşısında da kolaylıkla utanabilmektedirler. Bu gibi durumlarda bireyler kendilerini toplumdan uzaklaştırmaya, kısıtlı iletişim kurma ve iletişimsel hatalar yapma kaygılarıyla kendilerini başbaşa bırakmaktadırlar. (Carducci ve Zimbardo, 1995). Anne ve babaların çocuklarına karşı başarılı olamama durumu ve ahlaka uygun değerlerle ilgili sergiledikleri olumsuz davranış aynı zamanda söylemler bu durumu tetiklemektedir (Williams ve Bybee, 1994).

Bu sebeple ailelerin çocuklarına karşı davranış ve tutumlar önemli bir rol oynamaktadır. Ebeveynleri tarafından sürekli olumsuz söylem, eleştiri ve hatta aşağılanan çocuk, kendi benliğini kötü algılaması, başarısızlığından ötürü utanç duyabilirken, bu durumun aksine sağlıklı ve olumlu ilişkiler gösteren çocuk ebeveynine karşı hatalı bir davranışta bulunsa bile bunun bilincinde olup, daha yapıcı ve telafi edici davranışlar sergileyebilir.

Aynı şekilde benlik korkusu yaşayan bir ebeveynler çocuklarının hayat kalitesini düşürebilir ve kişinin potansiyelini gerçekleştirmesini engelleyebilir. Ancak, psikoterapi ve bazı durumlarda ilaç tedavisi gibi tedavilerle, kişinin kendine güvenini artırması, olumlu benlik algısını geliştirmesi ve yaşamında daha mutlu ve sağlıklı olmasına yardımcı olunabilir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı annelerin, suçluluk utanç duygusu benlik korkusu kavramı ve çocuk yetiştirme tutumunun düzeylerinin incelenmesidir. Bu amaçla aşağıdaki problemlere yanıt aranacaktır.

1. Annelerin çocuk yetiştirme tarzı, suçluluk utanç duygusu ve benlik korkusu kavramı düzeyleri arasında doğrusal ilişki var mıdır?
2. Annelerin demografik değişkenlere göre çocuk yetiştirme tarzı düzeyleri farklılaşmakta mıdır?
3. Annelerin demografik değişkenlere göre suçluluk utanç duygu düzeyleri farklılaşmakta mıdır?

4. Annelerin demografik değişkenlere benlik korkusu kavramı düzeyleri farklılaşmakta mıdır?

Araştırma Hipotezleri

H0: Annelerin suçluluk utanç duygusu benlik korkusu kavramının çocuk yetiştirme tutumuna anlamlı bir etkisi yoktur.

H1: Annelerin suçluluk utanç duygusu benlik korkusu kavramının çocuk yetiştirme tutumu düzeyleri arasında doğrusal ilişki vardır.

H0: Annelerin demografik değişkenlere göre çocuk yetiştirme tutumu düzeyleri arasında bir etki yoktur.

H2: Annelerin demografik değişkenlere göre çocuk yetiştirme tutumu düzeyleri farklılaşmaktadır.

H0: Annelerin demografik değişkenlere göre suçluluk utanç duygu düzeyleri arasında bir etki yoktur.

H3: Annelerin demografik değişkenlere göre suçluluk utanç duygu düzeyleri farklılaşmaktadır.

H0: Annelerin demografik değişkenlere göre benlik korkusu kavramı düzeyleri arasında bir etki yoktur.

H4: Annelerin demografik değişkenlere göre benlik korkusu kavramı düzeyleri farklılaşmaktadır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Bireyler, ilk olarak doğduğu ve büyüdüğü aile ve çevresine göre iletişim kurma, sosyalleşme gibi daha birçok beceriyi ebeveynlerinden öğrenir (Yavuzer, 2004). Özellikle bireyin ilk bebeklik döneminden itibaren tüm ihtiyaçlarıyla yakından ilgilenen anne olduğu için onunla geliştirdiği duygusal bağ önemli bir etkiye sahiptir (Özgüven, 2001). Bu süreçte annenin bebeğiyle kurduğu sağlıklı iletişim ve davranışı bebeğin duygusal gelişimine oldukça önemli bir katkısı bulunmaktadır. Bu sebeple annenin çocuk yetişme sürecinde davranış ve tutumlarını etkileyen etmenlerin incelenmesi ve geliştirilmesi, anneye farkındalıklı olabilme konusunda destekler sunulması oldukça yararlıdır.

Bu araştırmada, annelerin benimsediği yaygın çocuk yetiştirme tutumlarından demokratik tutum, baskı ve disiplinli tutum ve aşırı koruyucu tutumla; annelerin suçluluk ve utanç ve benlik kavramlarının arasındaki ilişkinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Benlik korkusu, psikolojik bir rahatsızlık olarak kabul edildiği için, bu konuda birçok araştırma ve çalışma yapılmıştır.

Benlik korkusu, genellikle erken yaşta yaşanan travmatik olaylar, yetersiz anne-baba tutumları, aşırı eleştirel ve olumsuz bir çevre gibi nedenlerden kaynaklanır. Bu nedenleri inceleyen çalışmalar, benlik korkusunun oluşum sürecini daha iyi anlamayı sağlayacaktır. Suçluluk ve utanç duyguları birbirlerinin yerine kullanılmasına neden olacak kadar benzerlik sergilese de, aslında farklı kavramlardır. Suçluluk ve utanç hakkında farklı bakış açılarına ait çok sayıda teorik açıklamalar yapılmakla beraber, konunun ampirik olarak incelenmesi oldukça yenidir. Burada iki duygu, öncelikle ayrı ayrı tanımlamaları üzerinden ardından da benzerlikleri ve farklılıkları açısından ele alınacak, son olarak da psikolojik etkileri ile değerlendirilecektir.

Bu yolla, istenilen anne-baba tutumlarını destekleyen ve engelleyen etmenler konusunda annelerin farkındalığının artırılması, anne ve çocuk arasında sağlıklı bir ilişkinin olmasına katkı sağlamayı hedeflemektedir. Bu konudaki alan araştırmaları incelendiğinde genç yetişkin annenin, çocuk yetiştirme davranışları ve benlik korkusu yönünde herhangi bir çalışmaya rastlanmamaktadır. Bu sebeple çalışmamız alan açısından yenilikçi ve özgün bir bakış açısıyla literatüre katkı sağlayacaktır. Bu doğrultuda araştırma sonuçları annelerin çocuk yetiştirme konusunda desteklenmesini ve ayrıca aile danışmanlarına da önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Ulaşılan araştırma bulguları neticesinde çocuk sahibi olan veyahut olmayı düşünen ebeveynlere çocuk yetiştirme konusunda olumlu destekler sunulalabilir.

Araştırmanın literatür kapsamında yeri ve önemi incelendiğinde bir takım tespitler yapılabilinir. Çocuk yetiştirme tutumu, suçluluk ve utanç arasındaki ilişkiler ayrı ayrı incelenmiş olup bu değişkenlerin bir arada ele alındığı herhangi bir çalışma görülmemiştir. Konuyla ilgili yerli alanyazın incelendiğinde, suçluluk duygusu ile utanç duygusunu konu alan çalışmaların sınırlı olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla çocuk yetiştirme modelleri ile arasındaki ilişkiye yönelik yeni geliştirilen araştırmalar benzer araştırmaların farklı yaş grupları ele alınarak yeniden yapılmasının alanyazına katkıda bulunacağı düşünülmelidir. Yine başka bir çalışmadan anne baba tutumları ile

psikolojik zihinlilik incelendiğinde anne baba tutumlarının farklı değişkenler kullanılarak incelenmesi yönünde ihtiyaç olduğu görülmüştür. (Demir, 2022) Benlik saygısı arasındaki ilişkiler yine başka bir yazıda bölge sosyal ekonomik ve tek bölge düzeyinde çalışmasına rastlanmış olması bizim çalışmamamıza ışık tutacaktır. (Özkaya, 2019)

Bu araştırmanın bilimsel yönde ihtiyaç olabileceği ve literatüre de bilimsel açıdan katkı sağlayacağı kanısına varılmıştır.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Varsayımları:

- Araştırmadaki katılımcı sayısının evreni temsil edebilecek düzeyde olduğu varsayılmaktadır.
- Araştırmada katılımcıların veri ölçüm araçlarına vermiş olduğu yanıtların kendilerine dair doğru ve geçerli yanıtlar olduğu varsayılmaktadır.
- Araştırmada kullanılan veri ölçüm araçlarının araştırma değişkenlerini ölçmek için geçerli ve güvenilir araçlar olduğu varsayılmaktadır.
- Araştırmanın bulgularını elde etmek için kullanılan istatistiksel analiz yöntemlerinin geçerli olduğu varsayılmaktadır.

Sınırlılıkları:

- Araştırmada kullanılan ölçüm araçlarına katılımcıların vermiş olduğu yanıtların yanlı olabileceği olasılığının bir kısıtlılık olabileceği düşünülmektedir.
- Araştırma değişkenlerin ölçülmesinde kullanılan veri ölçüm araçlarının içerdiği maddelerle sınırlı olduğu düşünülmektedir.
- Araştırma ilişkisel tarama yöntemi kullanılarak ve bu yöntemle sınırlı olduğu düşünülmektedir.
- Araştırmanın verileri Kocaeli İline bağlı Körfez, İzmit, Yahyakaptan ilçelerinde yaşayan annelerle sınırlıdır.
- Araştırma bulguları Kocaeli İline bağlı Körfez, İzmit, Yahyakaptan ilçelerinde yaşayan annelerden toplanan verilerle sınırlıdır.

Veri Toplama Tekniği:

Araştırma verilerinin analizinde SPSS (Statistical Package for Social Science) programı kullanılacaktır.

Araştırmanın bağımlı değişkenleri olan çocuk yetiştirme tarzı, suçluluk utanç duygusu, benlik korkusu değişkenleri arasındaki doğrusal ilişki korelasyon analizi ile incelenecektir. Araştırmanın bağımlı değişkenlerinin demografik değişkenlere göre farklılıkları testlerin koşullarının sağlanması durumunda parametrik bağımsız örneklem testleri (t testi, varyans analiz) ile sağlanamaması durumunda ise non-parametrik bağımsız örneklem testleri (Mann-whitney U, Kruskall-Wallis H) ile test edilecektir. Katılımcıların suçluluk utanç duygusu, benlik korkusu ve çocuk yetiştirme tutumları düzeyleri betimsel istatistikler hesaplanarak incelenecektir. Ayrıca hatalı verilerin kontrolünün sağlanması ve örneklemin betimlenmesi amacıyla demografik değişkenlere ait frekans analizi yapılacaktır.

Tanımlar

Çocuk Yetiştirme Tutumu: Ebeveynlerin çocukları ile kurdukları iletişim de göstermiş oldukları iletişim modelleri ve etkileşimlerini kampsayan davranışlarının tümüdür (Darling ve Steinberg, 1993).

Suçluluk: Bireyin kendisinin belirlediği içsel sınırları aşıldığında ortaya çıkan yoğun pişmalık duygusu ile gelişen bir duygudur. Yasal veya dini kurallar çerçevesinde ahlaki açıdan kınanan bir hareket yapıldığında karşılaşılan bir durumuda ifade etmektedir (Budak, 2017).

Utanç: Bireyin kendi iç dünyasında yaşadığı temel değerlerin, gelenekleri ihlal edilmesi durumunda dürüst olamadığı bir duygusal his olarak tanımlanır (Budak, 2017).

Benlik korkusu: Kişinin kendisine dair yetersiz hissetmesi ve negatif bir benlik oluşturmasını olarak tanımlanmaktadır (Higgins, 1987).

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

Suçluluk ve utanç, insan duygularının karmaşık ve çok yönlü bir parçasıdır ve pek çok farklı faktöre bağlı olarak ortaya çıkabilir. Bu duyguların temelinde, kişinin değerleri, inançları, toplumsal normlar ve beklentiler gibi faktörler yatmaktadır.

Suçluluk duygusu, kişinin kendi değerlerine, inançlarına veya ahlaki standartlarına uygun davranmadığını hissettiğinde ortaya çıkar. Bu duygu, kişinin kendisiyle yüzleşmesini sağlayarak sorumluluk alma ve düzeltme çabalarına yönlendirir.

Utanç duygusu ise, kişinin kendisini toplumsal normlara uygun olmayan bir şekilde davrandığı için kötü hissetmesidir. Bu duygu, genellikle kişinin başkalarının gözünde yüz karası yaşamaktan korktuğu durumlarda ortaya çıkar. Bu duyguların ortaya çıkması için birçok faktör rol oynar. Örneğin, kişinin yetiştirilme tarzı, toplumsal çevresi, yaşadığı deneyimler gibi faktörler suçluluk ve utanç duygularını etkileyebilir. Ayrıca, kişinin davranışlarına, motivasyonuna ve kişiliğine bağlı olarak da bu duyguların şiddeti ve sıklığı değişebilir. Yapılan bir çalışmada, suçluluk ve utanç duygularının farklı davranışlar ve sonuçlar üzerinde farklı etkileri olduğu bulunmuştur. Bu çalışma, suçluluk duygusunun, kişilerin davranışlarını değiştirmelerine ve daha olumlu sonuçlar elde etmelerine neden olduğunu gösterirken, utanç duygusunun, kişilerin kendilerini kötü hissetmelerine ve daha olumsuz sonuçlar elde etmelerine neden olduğunu göstermiştir. (Tangney ve ark, 1992). Benzer şekilde, yapılan bir çalışmada, suçluluk duygusunun, insanların empatisini arttırdığı ve daha etik davranışlara yönlendirdiği bulunmuştur. Bu çalışmada, suçluluk duygusunun, kişilerin daha fazla sorumluluk almasına ve daha yüksek etik standartlara sahip olmasına yardımcı olduğu sonucuna varılmıştır (Lewis ve ark, 2014). Ancak, suçluluk ve utanç duygularının kişiler üzerindeki etkileri, kültür ve toplumdan kaynaklanan farklılıklar nedeniyle değişebilir. Örneğin, yapılan bir çalışmada, Japon kültüründe utanç duygusunun, bireysel başarısızlıkların sosyal olarak kabul edilmediği bir toplumda, kişilerin motivasyonunu artırdığı ve daha yüksek başarıya ulaşmalarına yardımcı olduğu bulunmuştur (Niiya ve Crocker, 2007).

Suçluluk duygusu ve psikolojik iyilik hali arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Çalışmada, öznel iyi oluşun suçluluk duygusu ile arasındaki ilişkide aracılık rolünün olup olmadığı araştırılmıştır. Bu amaç doğrultusunda bir yapısal eşitlik modeli kullanılmış ve elde edilen veriler istatistiksel analizlere tabi tutulmuştur (Yılmaz, 2021). Çalışmanın sonucunda, suçluluk duygusunun öznel iyi oluş üzerinde dolaylı bir etkisi olduğu ve aralarında öznel iyi oluşun aracılık ettiği bir ilişkinin olduğu ortaya konmuştur. Bu sonuçlar, suçluluk duygusunun insanlar üzerinde olumsuz etkilerinin yanı sıra, aynı zamanda bireylerin psikolojik iyilik hali üzerindeki etkilerinin de dikkate alınması gerektiğini göstermektedir. Sigmund Freud, "Ben ve Bilinçdışı" (1923) adlı eserinde suçluluk konusunu ele almıştır. Freud'a göre suçluluk, insanın iç dünyasındaki çatışmalardan kaynaklanır ve bireyin içinde bulunduğu toplumsal normlar ve değerler tarafından şekillenir. Freud, suçluluk hissinin özünde "süperego" adını verdiği, insanın içinde bulunan bir tür içsel yargıcın bulunduğunu savunmuştur. Süperego, kişinin kendisi hakkında içselleştirdiği sosyal normları ve değerleri içerir ve insanın davranışları üzerinde etkilidir. Freud'a göre, suçluluk hissi, kişinin içinde bulunan süperego ile benlik arasındaki çatışmanın bir sonucudur. Süperego, bireyin ideal benliği olarak düşünülebilir ve bu ideal benlik, kişinin kendisi hakkında içselleştirdiği sosyal normlar ve değerler tarafından belirlenir. Benlik ise, gerçek benliği temsil eder ve bireyin iç dünyasında bulunan istekler, arzular ve dürtüler tarafından şekillenir. Freud'a göre, suçluluk hissi, benliğin süperego tarafından yargılandığı durumlarda ortaya çıkar.

Kişiler arasındaki empati duygusuna bakıldığında duygudaşlığı, başka bir bireyin penceresinden bakmayı, onu anlayıp kabul etmeyi zorlaştırırken; suçluluk duygudaşlığına ise teşvik etmektedir. Öfke ve saldırganlık davranışlarının da bu duygu ve davranışların utanç yaşanması durumunda ortaya çıktığı; suçluluğun ise bu türde bir sonucunun olmadığı vurgulanmaktadır (Tangney, 2002).

Suçluluk duygusunun utanca kıyasla daha olumlu bir etkisi olduğu savunulmuştur. Suçluluk, toplum tarafından ahlaki olarak kabul edilen davranışlara yönlendirme yaparken, utanç benzer bir yönlendirici etkiye sahip değildir. Psikolojik rahatsızlık belirtileri açısından incelendiğinde, utancın bu belirtileri besleyici bir rol oynadığı, buna karşılık suçluluğun bu belirtilerin azalmasına yardımcı olduğu gözlemlenmiştir (Tangney ve Dearing, 2003).

Utanç ve suçluluk arasındaki durumu ortaya çıkarmak için yapılan araştırmalarda duyguların farklı durumlarda farklı sonuçlar doyurabileceği ortaya çıkmıştır. Suçluluk, genellikle bir bireyin hakkının ihlal edilmesi şeklinde düşünülebilinir. Suçluluk duygusu, üst benlik ve vicdan gibi tanımların ortaya çıkartır. Öte yandan, utanç daha temel bir duygudur. Kişinin kimliğini belirler, genellikle gizlemeye yönlendirir ve içsel bir süreç olan utanç, parçalanmayı içerir, iadesi olmayan bir özelliğe sahiptir ve kabul edildiğinde rahatlama sağlayabilir. Araştırmalar, suçlu olan her bireyde utanç duygusunun bulunmadığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle, birey utanç duymadan da suçluluk duygusu yaşayabilir (Shultz, 2013). Ön beyinde bulunan ve neokorteksi de içine alan limbik sistem duyguların kontrolünün de ucsuz bucaksız olduğunu göstermektedir. Ancak, duyguların beyinle ilişkili olduğunu gösteren bir dizi çalışma bulunmaktadır ve bu bağlamda amigdalanın duygularla özellikle ilişkili bir beyin bölgesi olduğu yaygın olarak kabul edilmektedir. Utanç ve suçluluk duygularını ele aldığımızda, ilgili beyin alanının amigdala yerine prefrontal, parietal ve temporal bölgelerde bulunduğu görülmektedir (Söylemez, 2018). Utanç ve suçluluk duygularının zihinsel yöndeki aktivitelerini deneysel olarak ölçen bir çalışmada, katılımcılara çalışma belleği testi uygulanmıştır. Katılımcılara utanç, suçluluk ve nötr duygular yüklenmiştir. Nötr duygu yüklemesi yapılan katılımcılarda çalışma belleğinde herhangi bir zarar görülmezken; suçluluk ve utanç duygularıyla yüklenen katılımcılarda hasar meydana gelmiştir. Ancak, utanç duygusu yüklenen katılımcılarda, suçluluğa kıyasla daha belirgin bir bozulma gözlenmiştir. Utanç eğiliminde olan bireyler, olumsuz toplumsal duyguların hafızasını tutma konusunda, suçluluğa eğilim gösteren bireylere kıyasla daha fazla çaba harcamaktadır (Cavalera and Pepe, 2014).

Araştırmalar gösteriyor ki, utanç ve suçluluk duygularının yoğunluğu genellikle bireyin üst benlik yapısıyla birlikte incelenir. Üst benlik, erken yaşam dönemlerinde anne, baba ve toplumsal değer yargıları tarafından oluşturulan bir mekanizmadır. Bireyin gelişimi ve topluma uyum sağlaması, genellikle üst benlik aracılığıyla gerçekleşir. Üst benlik gelişiminin eksik ya da beklenilen seviyenin altında olması, bireyin toplumun beklentilerine uygun olmayan davranışlar sergilemesine neden olabilir. Örneğin, başkalarını kendi amaçları doğrultusunda kullanma, duygusal ve fiziksel zarar verme, istismar etme, suç işleme gibi son derece topluma uyumsuz davranışlar, üst benliğin beklenilen seviyede gelişmemesi ve bireyin yaptığı

davranışların kendi benlik yapısına uygun olmamasından kaynaklanabilir. Bu tür bireyler, başkalarının duygularına duyarsızdır, empati kurma yetenekleri düşüktür ve başkalarının haklarına saygı gösterme konusunda sorumluluk hissetmezler. Diğer yandan, bazı bireylerde üst benlik gelişimi fazla sert, hata kabul etmeyen ve affetmeyen bir yapıdadır. Bu durumda, kişi kendi benliği üzerinde kuralcı katı bir üst benliğin baskısı altında kalabilir. Bu bağlamda, suçluluk ve utanç duygularının kişilik gelişiminde hem olumlu hem de olumsuz yönlerinin bulunduğunu söylemek mümkündür.

Üst benliğin belirli bir seviyede olması, sağlıklı ve istenilen ölçüde suçluluk ve utanç duygularının ortaya çıkmasına katkı sağlar. Sağlıklı bir suçluluk duygusu, benimsenen ahlaki kurallar ve toplumun değer yargılarını içerir. İnançların ve değerlerin zıttına hareket edildiğinde ortaya çıkan suçluluk duygusu, sağduyuyu hatırlatarak düzeltilmesi gereken durumları vurgular. Bu sayede, topluma karşı sorumluluk bilinci güçlenir.

Sağlıklı bir şekilde oluşmuş utanç duygusu ise bireyleri alçak gönüllü kılar, sınırlarını hatırlatır ve hayatın gerçekliğini kabullenmeyi sağlar. Utanç, kişilere kendi hatalarıyla yüzleşme ve gelişme fırsatları sunar. Bu duygu, bireyin içsel bir denge kurmasına ve toplum içinde daha pozitif bir etki bırakmasına yardımcı olur. Dolayısıyla, üst benlik yapısının sağlıklı bir şekilde işlemesi, suçluluk ve utanç duygularının olumlu bir temelde gelişimine katkı sağlar (Öztürk, 2005).

Toplumsal kabul ve üst benlikle derin bir ilişkisi olan olumsuz davranışlardan telafi amacı güden eylem, özür dileme olarak adlandırılır ve bu davranış suçluluk duygusu tarafından beslenirken, utanç duygusu tarafından beslenmez. Zira özür dilemek, kötü davranışın ortaya çıkardığı sonuçları hafifletmeyi amaçlar ve bu, suçluluk duygusunun beslendiği bir tür davranıştır. Utanç duygusu ise günahkar bir ruh halini destekler. Suçluluk ve empatik ilgiler, özür dilemeyi teşvik ederken, utanç bu tür bir davranışı desteklemez (Tangney, 1995; Tangney ve Dearing, 2002; Tangney, 2009).

Utanç ve suçluluk duygularına sahip bireylerin ebeveynlerine baktığımızda, bu duygularla yoğun bir şekilde mücadele eden bireylerin genellikle duygusal olarak olgunlaşmamış ebeveynlere sahip olduğu gözlenmektedir. Duygusal olarak yetersiz ebeveynlerin davranış kalıpları şu şekilde açıklanabilir: Bu ebeveynler, başkalarından

istediklerini alabildiklerinde ve onları kontrol edebildiklerinde kendilerini iyi hissederler. Ancak bu tür insanların çocuklarının duygularına dayanma yetileri sınırlıdır. Üzgün ya da endişeli bir çocuk, ebeveynlerinin endişelerini ortaya çıkarabilir. Eğer hemen çocuğu sakinleştiremezlerse, başarısız olduklarını hissedebilirler ve çocuklarını kendilerini üzdükleri için suçlama eğiliminde olabilirler. (Kılıç, Ş, 2022).

Birey, daha üst statüdeki bir başka bireyin olumsuz değerlendirmesini kabul ettiğinde utanç duyar, bu da kişinin öfkeli bir savunma stratejisi ve bir erteleme davranışı ile yanıt vermesine neden olur. Evrimsel bir perspektiften bakıldığında, utanç, bireye göreceli sosyal rütbesini hatırlatır ve diğer grup üyelerinin bireyin ahlaki normları ihlal ettiğinin farkında olduğunu açıkça belirtir. Hejdenberg ve Andrews'un gerçekleştirdiği araştırmada, bir kişinin öfkeli mizacından ziyade, bir utanç durumunun yalnızca eleştiri ve olumsuzları içeren kanıtlarla bağlantılı olduğu ortaya konmuştur. Eisenberger ve ekibi, sosyal reddetme ve dışlanma ile ilişkilendirilen sosyal acının, fiziksel ağrı ile benzer nörobiyolojik mekanizmaları paylaştığını göstermiştir.

2.1. Suçluluk Utanç Tanımı

Suçluluk ve utanç duyguları, insanların ahlaki veya toplumsal değerlere aykırı davrandıklarında ortaya çıkan duygulardır. Suçluluk duygusu, bireyin kendi içsel ahlaki değerlerine veya toplumun kabul ettiği normlara uymadığı bir davranış sergilediğini hissetmesiyle ortaya çıkar. Kişi, kendini suçlu ve sorumlu hisseder, pişmanlık duyar ve eylemlerinin sonuçlarından etkilenir. Suçluluk duygusu, kişinin kendini affetmeme, başkalarından özür dileme veya zararı telafi etme gibi eylemlere yönlendirebilir. Suçluluk duygusunu bilinçdışı arzular, vicdan ve toplumsal normlar arasındaki çatışmalardan kaynaklanan bir psikodinamik süreçtir (Freud,1960).

Utanç duygusu, kişinin kendini değersiz, aşağılanmış veya toplum tarafından dışlanmış hissettiği bir durumda ortaya çıkar. Utanç, genellikle bir davranışın veya durumun toplumun kabul ettiği normlara uymadığını düşündüğümüzde hissedilir. Kişi, başkalarının negatif bir şekilde kendisini değerlendireceği korkusunu taşır ve bu nedenle utanç duyar. Utanç, kişinin kendine olan güvenini ve sosyal ilişkilerini etkileyebilir.

Her iki duygu da içsel bir yargı ve değerlendirme sürecinin sonucunda ortaya çıkar. Suçluluk, kişinin kendi vicdani standartlarına uymadığını hissetmesine dayanırken, utanç, toplumun normlarına uymamanın bir sonucu olarak ortaya çıkar. Bu duygular, insanların davranışlarını değerlendirmelerine, hatalarından ders çıkarmalarına ve daha iyi bir şekilde hareket etmelerine yardımcı olabilir.

2.2. Suçluluk ve Utanç Duygusu

Suçluluk duygusu, bireylerin kendi değerlerine veya toplumun kabul ettiği normlara uymadığına inandığında ortaya çıkar. Örneğin, bir kişinin başkasına zarar verdiğinde, yalan söylediğinde veya başka bir suçun olaylarında suçluluk duygusu yaşanabilir. Bu duygu, bireyin kendi davranışlarından dolayı suçlu hissetmesine ve üzüntü duymasına neden olabilir. Suçluluk duygusu, zaman zaman kişinin başkalarından özür dilemesine, veriminin artışına veya gelecekte benzer hatalar yapmaya yönelik eylemlerde bulunmasına yol açabilir.

Utanç ile suçluluk arasında her zaman bir fark olduğu ortaya konulmuştur. Utanç duygusu insanda aşağılanma ve dışlanma duygusuyla kendini hissettirir.Bu duygunun sosyal uyumluluk açısından davranışlara olumlu yönde etki edebilir. Bu duygu, bazen kişinin sosyal uyumluluğu ve toplumun kabul ettiği normlara daha iyi uyum sağlamak için davranışlarını değiştirmesine yol açabilir.

Suçluluk ise ve küçültmeler, biriktirilen değerler ve toplumsal normların anlaşılmasına yardımcı olabilir. Bu duygular, insanların hatalarını düzeltmeleri ve daha olumlu davranışlar sergilemeleri için bir motivasyon kaynağı olabilir. Ancak aşırı suçluluk veya rahatsızlık hissi yaşamak, kişinin ruh sağlığına uygun ve öz saygı sorunlarına yol açabilir. Bu durumda, profesyonel bir ve duygusal destek almak önemlidir.

2.3. Suçluluk ve Utanç Duygularının Nedenleri

Suçluluk ve utancın genel nedenleri kompleks ve çok çeşitli olabilir. Her bireyin deneyimleri, değerleri ve kişisel geçmişi farklı olduğu için, suçluluk ve utancın kaynağı kişiseldir. Bireyler genellikle içselleştirdikleri toplumsal veya kişisel ahlaki değerlere uymadıklarında suçluluk hissi yaşayabilirler. Bu değerler, kültüre, dine veya kişisel etiketlere dayanabilir. Eğer bir kişi başkalarına zarar verirse, bu durum suçluluk

ve utancın kaynağı olabilir. Fiziksel, duygusal veya maddi zararlar, bireyde bu duyguları tetikleyebilir.

Bireyler genellikle kendilerine koydukları standartlara uymadıklarında suçluluk hissi yaşayabilirler. Bu, kişisel hedeflere ulaşamama veya kendi beklentilerini karşılayamama durumlarını içerebilir.

Empati yeteneği gelişmiş bireyler, başkalarına karşı sorumluluk hissi duyabilirler. Başkalarının duygularını anlama ve onlara zarar verme durumlarında suçluluk ve utancın ortaya çıkma olasılığı yüksektir. Toplumun belirlediği normlara veya beklentilere uymamak, bireyde utancın kaynağı olabilir. Toplumsal baskı ve normlara uymamak suçluluk hissi yaratabilir. Bireyin kendi etik kurallarını veya değerlerini ihlal etmesi, suçluluk ve utancın ortaya çıkmasına neden olabilir. (Tangney, Wagner, Fletcher, Gramzow, 1992; Tangney ve Dearing, 2002).

Birey, kendi sorumluluklarını yerine getirmediğinde veya bir hata yaptığında suçluluk hissi yaşayabilir. Bu durum, iş, ilişkiler veya diğer kişisel alanlarda ortaya çıkabilir. Toplumun belirli bir davranışı veya durumu olumsuz olarak değerlendirmesi, bireyde utancın kaynağı olabilir. Dışlanma korkusu, bireyin suçluluk ve utancını artırabilir.

Günlük yaşamda karşılaşılan olumsuz olaylar, bireyin psikolojik durumunu etkileyen temel faktörlerden biridir. Bu olaylar, kişinin duygusal deneyimini etkileyerek suçluluk ve utanç duygularını tetikleyebilir. Ayrıca, geçmiş yaşantılar da bu duyguların oluşumunda önemli bir rol oynayabilir. Bireyin yaşadığı olumsuz deneyimler, travmatik olaylar ve geçmişteki zorlayıcı durumlar, suçluluk ve utanç duygularının derinleşmesine neden olabilir.

Anne ve babaları aracılığıyla utandırılan çocukların, hayatlarının ilerleyen dönemlerinde farklı bireylerin önünde de kolay bir şekilde utanabildiği bilinmektedir. Bu durumun, çocukların toplum karşısında çekingenlik yaşamasına dolayısıyla kendilerini toplumdan izole etmelerine neden olğu görülmektedir. Öte yandan ebeveynlerce utandırılan çocukların, toplumsal hayatta kişilerle iletişim kurmaktan sakınmaları ve iletişim halinde olduklarında yanlış yapma kaygısına kapılmaları da bu utandırılma duygusunun sonuçlarındandır (Carducci ve Zimbardo, 1995).

Utanç eğilimi taşıyan bireylerin, genellikle olumsuz olaylara karşı suçlama, reddetme, düşmanlık besleme ve öfke gösterme eğiliminde oldukları gözlemlenmiştir.

Aileler tarafından utandırılıan çocuklar ileriki dönemlerde utanma eylemi gösterebilirler. Utanç duygusunun en önemli tetikleyicisi ise terkedilme duygusudur. Terkedilme duygusu ise ailenin isteklerini yapmak ile doğru orantıdadır.

Birey, kendi içinde belirli bir sorumluluğu yerine getirmediğinde veya bir hata yaptığında suçluluk hissi yaşayabilir. Bu durum, iş, ilişkiler veya diğer kişisel alanlarda ortaya çıkabilir.

2.4. Suçluluk Utanç Duygusunun Benzerlikleri ve Farklılıkları

Suçluluk ve utanç, bazı benzerliklere sahip duygulardır.

İçsel bir rahatsızlık: Hem suçluluk hem de utanç duyguları, kişinin içsel dünyasında rahatsızlık hissi yaratır. Kişi, kendini suçlu veya değersiz hisseder ve bu duygularla başa çıkmakta zorlanabilir.

Aykırı davranışlarla ilişkilendirilme: Her iki duygu da, kişinin ahlaki veya toplumsal değerlere aykırı davrandığı durumlarda ortaya çıkar. Suçluluk ve utanç, kişinin kendi veya başkalarının zarar görmesine neden olan eylemlerle ilişkilendirilebilir.

Vicdani bir boyut: Suçluluk ve utanç, kişinin içsel ahlaki değerlerini yansıtan duygulardır. Her iki duygu da, kişinin kendi davranışlarına yönelik değerlendirmeleriyle bağlantılıdır.

Motivasyon sağlama: Hem suçluluk hem de utanç, kişinin davranışlarını düzeltmek ve daha olumlu bir şekilde hareket etmek için bir motivasyon kaynağı olabilir. Bu duygular, kişinin pişmanlık duyması ve gelecekte benzer hataları yapmamak için eyleme geçmesi için bir teşvik sağlar.

Bu benzerliklere rağmen, suçluluk ve utanç arasında bazı farklılıklar da vardır. Suçluluk, kişinin kendi vicdani değerlerine uyum sağlamama hissine odaklanırken, utanç daha çok toplumsal normlara uymama ve dışlanma korkusuyla ilişkilidir. Suçluluk, daha bireysel bir içsel deneyimken, utanç daha çok sosyal bir boyuta sahiptir.

Suçluluk ve utanç arasında bazı benzerlikler vardır. İşte suçluluk ve utanç arasındaki bazı ortak noktalar: İçsel bir rahatsızlık; her iki duygu da kişide içsel bir rahatsızlık ve rahatsızlık hissi yaratır. Kişi, suçluluk veya utanç duyduğunda, kendini

huzursuz hisseder ve bu duygulardan kurtulmak ister. Değerlerle ilişkilendirilme; suçluluk ve utanç, kişinin kendi veya toplumun değerleriyle uyumsuz davrandığını hissettiği durumlarda ortaya çıkar. Kişi, bu değerlerin ihlaliyle ilişkili olduğunu düşündüğü bir davranış sergilediği için suçluluk veya utanç duyabilir. Pişmanlık; her iki duygu da, kişinin geçmişteki eylemlerinden dolayı pişmanlık duymasına neden olabilir. Suçluluk ve utanç, kişinin yaptıklarını veya yapmadıklarını geri dönüp değiştiremeyeceği gerçeğiyle bağlantılı olarak, pişmanlık duygusunu tetikleyebilir. Düzeltici davranışa yönlendirme; suçluluk ve utanç, kişinin davranışlarını düzeltmek ve gelecekte benzer hataları yapmamak için bir motivasyon kaynağı olabilir. Bu duygular, kişiyi özür dilemeye, telafi etmeye veya daha iyi bir davranış sergilemeye yönlendirebilir.

2.5. Suçluluk Utanç Duygusunun Gelişimi

Suç ve utanç duygularının gelişimi, karmaşık bir süreçtir ve birçok faktörden etkilenir. Sosyal normlar; suç ve utanç duyguları, toplumun kabul ettiği normlara uyum sağlama ve ihlal etmeyle ilişkilidir. Toplumun değerleri ve normları, bireyin suçluluk ve utanç duygularını belirleyen temel referans noktalarıdır. Çocuklar, aileleri, arkadaşları ve toplumun diğer önemli figürleri aracılığıyla bu sosyal normları öğrenirler. Tangney, J. P., & Dearing, R. L. (2002). Aile ve Ebeveyn Etkisi: Aile, suçluluk ve utanç duygularının gelişiminde önemli bir rol oynar. Ebeveynler, çocuklara değerlerin, etik ve ahlaki normların yanı sıra toplumun kabul ettiği davranışların doğru veya yanlış olduğunu öğretirler. Ebeveynlerin tutumu, ödül ve cezaları, çocukların suç ve utanç duygularını şekillendirir. Baumeister, R. F., Stillwell, A. M., & Heatherton, T. F. (1994). Sosyal Deneyimler: Suç ve utanç duyguları, bireyin sosyal deneyimleri ve etkileşimleriyle de şekillenir. Başkalarıyla yaşanan çatışmalar, suçlu veya utanç verici durumlar, bireyin bu duyguları deneyimlemesine neden olabilir. Aynı zamanda, sosyal övgü, takdir veya dışlama da suç ve utanç duygularını etkileyebilir. Bilişsel gelişim; suç ve utanç duyguları, bireyin bilişsel gelişimiyle de ilişkilidir. Zihinsel olarak karmaşık düşünme ve başkalarının duygularını anlama yeteneği arttıkça, suçluluk ve utanç duyguları da daha karmaşık bir şekilde ortaya çıkabilir. Kültürel Faktörler; suç ve utanç duyguları, kültürel değerler ve normlar tarafından da etkilenir. Farklı kültürlerde suç ve utanç kavramları farklılık gösterebilir

ve bu da duyguların deneyimlenme biçimini etkileyebilir. Tangney, J. P., & Dearing, R. L. (2002).

Bu faktörlerin birleşimi, suç ve utanç duygularının karmaşık gelişimini etkiler. Ancak, bu süreç bireysel ve kültürel farklılıklardan dolayı değişebilir**.**

2.6. Suçluluk Utancın Psikolojik Etkileri

Suçluluk ve utanç, psikolojik etkilere sahip duygulardır. Stres ve rahatsızlık; suçluluk ve utanç duyguları, kişinin kendini rahatsız hissetmesine ve stres yaşamasına neden olabilir. Kişi, suçlu veya değersiz olduğunu düşündüğü için içsel bir gerginlik yaşayabilir. Düşük öz saygısı; suçluluk ve utanç duyguları, kişinin kendine olan güvenini ve öz saygısını olumsuz etkileyebilir. Kişi, hatalı davranışlarından dolayı kendini değersiz hissedebilir ve kendine olan inancını kaybedebilir.

Suçluluk, bir eylemin sonucunda başkalarını hayal kırıklığına uğrattığımızı düşünmekle ilgiliyken, utanç daha çok kendi iç dünyamızdaki yetersizlik hissiyle ilgili olduğu düşünülmektedir (Nathaniel Branden,1969).

Depresyon ve anksiyete; kronik suçluluk ve utanç duyguları, depresyon ve anksiyete gibi psikolojik sorunları tetikleyebilir veya bu sorunların şiddetini artırabilir. Kişi, suçluluk ve utanç duygularıyla başa çıkamadığında, depresif duygu durumlar, umutsuzluk ve endişe hissi yaşayabilir. Sosyal izolasyon; suçluluk ve utanç duyguları, kişinin kendini toplumdan soyutlanmış hissetmesine neden olabilir. Kişi, suçlu veya değersiz olduğunu düşündüğü için başkalarıyla bağlantı kurmaktan kaçınabilir ve sosyal izolasyona yönelebilir.

Hissedilen duygu açısından, bireyler genellikle suçluluk duygusunu duygu sömürüsü, endişe ve gerginlik hisleriyle ilişkilendirmektedirler. Utanç duygusunda ise, bireylerin daha çok çaresizlik ve hüzün duygusuna kapıldıkları görülmektedir. Bunun yanısıra bireyler, depresyon ile diğer insanların bakış açılarından uzaklaşma isteğini barındıran üzüntü temelli bir duygu durumu yaşarlar. Utanç duyma hissine kapılan kişiler, özellikle diğer insanların düşüncelerini merak ederler ve takıntılı bir şekilde başkalarının onları izlediğnin düşünür ve fiziksel olarak daha zayıf çok kötü veya yetersiz olarak göründüklerini düşünmektedirler. Ayrıca başkalarından izole hissettiklerini bildirirler. Bu durumda, bir uzmana başvurmak ve duygusal destek almak önemlidir (Ferguson, Stegge ve Damhuis, 1991).

Düşük Motivasyon ve Özgecilik: Suçluluk ve utanç duyguları, kişinin kendini cezalandırma eğilimine girmesine ve kendine yönelik olumsuz düşüncelerle motive olmamasına yol açabilir. Kişi, kendini suçlu veya değersiz hissettiği için hedeflere ulaşmaktan kaçınabilir veya kendini başarısızlıkla ilişkilendirebilir.

Bu etkiler kişiden kişiye ve durumdan duruma değişebilir. Bazı insanlar suçluluk ve utanç duygularıyla daha iyi başa çıkabilirken, diğerleri bu duygularla mücadele edebilir. Önemli olan, bu duyguları anlamak, kabul etmek ve gerektiğinde yardım almak için uygun destek kaynaklarını aramaktır.

2.7. Benlik Kavramı

Korku, kişinin güvenliğini sağlamak için gereklidir, ancak aşırı korku, kişinin normal işlevlerini yerine getirmesini engelleyebilir. Aşırı korku, kaygı bozuklukları, fobiler, panik ataklar gibi psikolojik sorunlara neden olabilir.

Korku aynı zamanda birçok kültürel, sosyal ve psikolojik konuda da önemli bir role sahiptir. Korku, birçok edebi, sinematik, müzikal ve sanatsal eserde kullanılmıştır ve toplumda bazı korkuların paylaşılması ve ele alınması için bir araç olarak kullanılabilir.

Benlikle ilgili literatür tarandığında William James'in 1890 tarihinde yazdığı (ve 1950' de tekrar basılmış olan) "The Principles of Psychology" kitabının başlangıç olduğunu görmekteyiz. Bu eserde James (1950), "maddesel benlik", "sosyal benlik", "ruhsal benlik" ve "saf ego" olmak üzere dört benlik türü olduğunu belirtmiştir.

Brown'un (1998) konu hakkındaki örneği oldukça açıklayıcıdır. Brown'a (1998, s. 2) göre kişi kendisini gördüğünü söylerse ("I see me"), görme eylemini gerçekleştiren yani "özne benlik" olan (I) bilinen bendir. Görülen yani "nesne benlik" olan (me) ise bilen bendir (Brown, 1998, s. 2). Brown'a (1998, ss. 2-3) göre özne benliğin işlevi, bireyin kendisini diğer nesne ve insanlardan ayırt etmesini, tecrübelerini biriktirmesini, kişiye bir devamlılık ve birlik hissi vermesini sağlamaktadır. Diğer taraftan, nesne benliğin işlevi, bugünkü ve gelecekteki kimliğini oluşturmak amacıyla, bireyin kendi hakkındaki bilgileri daha dikkatle algılamasını ve akılda tutmasını içermektedir. Bu bağlamda, bir uzmana başvurmak ve duygusal destek almak, bireyin bu süreçlerde sağlıklı bir denge kurmasına yardımcı olabilir.

Nuttin'in yaptığı çalışma, kişilerin kendi isimlerini oluşturan harflere daha fazla sempati duyma eğiliminde olduklarını göstermektedir. Bu sahiplik duygusu, sembollerle sınırlı kalmayıp genel bir eğilimi yansıtmaktadır. Sosyal benlikle ilişkilendirilen davranışlar arasında, belirli gruplara ait olma, statü kazanma, ünlü olma, onurlu ve gururlu olma isteği gibi unsurlar bulunmaktadır. (akt. Brown, 1998). James (1950), diğerlerince nasıl algılandığımız bizim açımızdan önemli olduğu için farklı sosyal ortamlarda farklı sosyal kimliklerimiz olduğundan ve içinde bulunduğumuz yerlere ya da koşullara göre farklı rollere büründüğümüzden söz etmiştir. Buna göre, aile içinde, çocuklarımızın yanında, iş yerimizde ya da bir müşterinin yanında farklı davranmamızın sebebi sosyal benliğimizdir

Denemeden başarısızlık yaşanamayacağını vurgulayan James, başarısızlık olmadan hayal kırıklığı olmayacağını, benlik duygusunun ise olmayı denediğimiz benliklerde başarılı olmamıza bağlı olduğunu ve benlik saygısının başarı/iddia oranı ile ölçülebileceğini ifade etmiştir.

Marcus ve Nurius (1986), olası benliklere dair çalışmalarında, bu benliklerin, olmak istediğimiz ve istemediklerimize göre şekillendiğini ve geçmiş tecrübelerle gelecek hedeflerin birleşiminden içinde bulunduğumuz zamandaki benliği anlamamıza katkı sağladığını belirtmişlerdir. Olası benlikler kavramına benzer şekilde, literatürde "gerçek benlik", "ideal benlik" gibi kavramlar üzerinde de durulduğu gözlemlenmektedir.

Higgins'a (1987, ss. 320-321) göre, benlik üç boyutta şekillenir: "gerçek", "ideal" ve "olması gereken". Gerçek benlik, kişinin sahip olduğunu düşündüğü benliği ifade ederken, ideal benlik kişinin kendisi için istediği özellikleri yansıtır. Olması gereken benlik ise kişinin inandığı ve olması gerektiğine inandığı özellikleri ifade eder (Higgins, 1987). Higgins (1987, ss. 322-327), gerçek benlik ile ideal benlik arasındaki farkın hüzünle ilişkili duygulara neden olduğunu belirtirken, gerçek benlik ile olması gereken benlik arasındaki farkın ise korku, huzursuzluk, gerginlik gibi duygulara yol açabileceğini ifade etmiştir. Ayrıca Higgins (1987, ss. 325-326), iki farklı bakış açısına dikkat çekmiştir: kişinin kendi bakış açısı ve anlamlı diğerlerinin bakış açısı (aile, yakın arkadaş gibi). Higgins, bu bakış açılarının bazen kavram kargaşasına neden olabileceğini ifade ederken, örneğin, benlik saygısı gibi bir kavram araştırılırken genellikle kişinin asıl benliği ile ideal benliği arasındaki fark değerlendirilirken, bazen

kişinin asıl benliği ile diğer kişilerin onun ideal benliği hakkındaki düşüncelerine ilişkin inancı arasındaki farkın ele alındığını belirtmiştir. Higgins (1987) altı benlik durumunu tanımlar: Gerçek/kendisi, gerçek/diğerleri, ideal/kendisi, ideal/diğerleri, olması gereken/kendisi ve olması gereken/diğerleri (Higgins, ss. 325-326). İlk iki durum "benlik kavramı"nı ifade ederken, kalan dört durum "benliğe rehberlik eden" durumları temsil eder. Bu benlik türleri arasındaki farkların bazı duygulara yol açtığını belirten bazı araştırmacılardan bahsedilmiştir. Benlik kavramı, bireyin kendini bilinçli olarak tanımlama, anlama ve farkındalıkla ilişkili olan psikolojik bir kavramdır. Benlik, kişinin kendisi hakkında sahip olduğu algı, inançlar, değerler, yetenekler, deneyimler ve davranışlar gibi unsurları içerir. İnsanların benlik kavramı, çevreleriyle etkileşimleri ve deneyimleri sonucu gelişir ve şekillenir.

Benlik kavramı, kendilik değerlendirmesi, kimlik oluşumu, benlik saygısı ve benlik tutarlılığı gibi alt bileşenleri içerir. Kendilik değerlendirmesi, kişinin kendisi hakkında olumlu veya olumsuz bir değerlendirme yapmasıdır. Kimlik oluşumu, kişinin kendisini bir birey olarak tanımlama sürecini ifade eder. Benlik saygısı, kişinin kendisi hakkında olumlu veya olumsuz duygusal değerlendirmeler yapma eğilimini ifade eder. Benlik tutarlılığı ise kişinin davranışları, değerleri ve inançları arasındaki uyumu ifade eder.

Benlik kavramı, sosyal etkileşimler, kültürel faktörler, kişisel deneyimler ve genetik özellikler gibi çeşitli etkenlerden etkilenir. İnsanlar, çevrelerindeki diğer insanlarla olan ilişkileri ve toplumsal normları gözlemleyerek, benlik kavramlarını şekillendirirler. Bununla birlikte, kişisel deneyimler ve iç gözlem de benlik kavramının oluşumunda önemli bir rol oynar.

Benlik kavramı, bireyin kendini anlaması, kabul etmesi ve geliştirmesi için önemlidir. İyi bir benlik kavramı, sağlıklı benlik saygısı, özgüven ve kişisel başarıya olanak sağlayabilir. Ancak, bazı durumlarda benlik kavramı bozulabilir ve düşük benlik saygısı, özgüven eksikliği veya kimlik sorunları gibi sorunlara yol açabilir. Bu nedenle, bireylerin benlik kavramlarını anlamaları ve geliştirmeleri önemlidir.

2.8. Benlik Korkusu Tanımı

Benlik korkusu, psikolojide, bir kişinin kendisine ve kendi benliğine dair duyduğu endişe, kaygı veya korkudur. Bu duygu genellikle bir kişinin kendi değerinin ya da kabul edilebilirliğinin sorgulanması ve kaygı duymasıyla ilişkilidir.

Benlik korkusu, psikanaliz teorileri, özellikle de Sigmund Freud ve Jacques Lacan'ın teorileri tarafından ele alınmıştır. Freud, benlik korkusunun, çocukluk dönemindeki reddedilme ve cezalandırma deneyimlerinden kaynaklandığını savunmuştur. Lacan ise benlik korkusunun, bir kişinin kendisine dair yeterli bilgiye sahip olmadığı için kendini tanımlayamamasından kaynaklandığını ileri sürmüştür.

Bununla birlikte, günümüzde benlik korkusu üzerine yapılan araştırmalar, bu duygunun karmaşık bir yapıya sahip olduğunu ve birçok farklı faktörün etkisi altında olduğunu göstermektedir. Örneğin, sosyal ortamlarda ve ilişkilerde yaşanan olumsuz deneyimler, kişinin benlik korkusunu artırabilirken, başarılı deneyimler ve olumlu geri bildirimler ise benlik saygısını ve özgüveni artırarak benlik korkusunu azaltabilir.

Benlik korkusu ile başa çıkmak için terapi, danışmanlık ve benlik geliştirme çalışmaları gibi çeşitli yöntemler kullanılabilir. Bu çalışmalar, kişinin kendisini daha iyi anlamasına, benlik saygısını artırmasına ve benlik korkusuyla başa çıkmasına yardımcı olabilir. Brown (1998), benlik korkusunu "yetersizliğe dayalı bir hissiyat" olarak tanımlar. Bu duygunun kaynağı, kişinin kendisi hakkındaki olumsuz düşünceleri ve başkalarının onayına olan bağımlılığı olabilir. Benlik korkusu, bireyin kendisine dair olumsuz bir algıya sahip olmasına ve başkalarının bu algıyı onaylamamasından korkmasına neden olabilir. Brown, benlik korkusunun öz saygı eksikliği, utanç ve suçluluk hisleri, kişiler arası kaygı ve sosyal fobi gibi diğer psikolojik problemlerle de yakından ilişkili olduğunu vurgular. Higgins (1987), benlik korkusunu, kişinin kendisine dair yetersiz hissetmesi ve negatif bir benlik algısı oluşturması olarak tanımlar. Bu negatif benlik algısı, kişinin kendisini değersiz ve başarısız hissetmesine, özgüven eksikliği yaşamasına ve kişisel hedeflere ulaşmada güçlükler yaşamasına neden olabilir. Higgins, benlik korkusunun kaynağını, kişinin kendisine dair yeterli bilgi sahibi olmaması ve bu yetersiz bilginin yerini varsayımlar ve genelleştirmelerin alması olarak açıklar. Bu varsayımlar ve genelleştirmeler, kişinin kendisi hakkında olumsuz düşüncelere sahip olmasına ve bu düşüncelerin başkaları tarafından onaylanmamasından korkmasına neden olabilir. Higgins, benlik korkusunun, kişinin kendisine dair farkındalığını artırarak ve olumlu benlik algısı oluşturarak azaltılabileceğini öne sürer. Bu, kişinin kendisine dair daha gerçekçi ve pozitif bir bakış açısı geliştirmesi ve başkalarının onayına olan bağımlılığı azaltması ile mümkün olabilir. Ayrıca, kişinin kendi hedeflerine ulaşmak için harekete geçmesi ve başarılarına odaklanması da benlik korkusunu azaltabilir.

Yapılan bir literatür taraması, çocuk ve gençlerde sık görülen korku türlerini ve nedenlerini araştırmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, çocuk ve gençlerde en sık görülen korku türleri arasında karanlık, yalnız kalma, yükseklik, hayvanlar, ölüm, hastalık, okul ve sınavlar yer almaktadır. Korkuların nedenleri arasında ise çevresel faktörler, genetik faktörler, travmatik olaylar, öğrenilmiş korku, kaygı bozuklukları gibi faktörler bulunmaktadır. Araştırmada ayrıca, çocuk ve gençlerde korkuların nasıl ele alınabileceği, önlenmesi ve tedavisi hakkında öneriler de yer almaktadır(Çakır vd., 2018).

2.9. Benlik Korkusu Türleri

Benlik korkusu, bireyin kendi benliğiyle ilgili endişe ve korku duyması durumunu ifade eder. Bu korku çeşitli alt kategorilere ayrılabilir. İşte bazı benlik korkusu türleri:

Egzistansiyel Benlik Korkusu: Bireyin varoluşsal konularla ilgili kaygı ve endişe duymasıdır. Ölüm, anlamsızlık, amaçsızlık gibi konularla bağlantılı olabilir. Birey, yaşamın anlamını sorgulayabilir ve varoluşsal belirsizlikle başa çıkmakta zorlanabilir.

Sosyal Benlik Korkusu: Bireyin başkalarının önünde olumsuz bir şekilde değerlendirileceği veya reddedileceği endişesidir. Sosyal fobisi veya sosyal anksiyete bozukluğu olarak da adlandırılan bu korku, sosyal etkileşimlerde rahatsızlık, utanç ve yetersizlik hissiyle kendini gösterebilir.

Benlik Kaybı Korkusu: Bireyin kendi benliğini, kimliğini veya özgünlüğünü kaybetme korkusudur. Bu tür korku genellikle büyük değişimler, travmatik deneyimler veya ilişkisel sorunlar sonucunda ortaya çıkabilir. Birey, kendi değerlerini ve özgünlüğünü koruyamayacağından endişe edebilir.

Başarısızlık Korkusu: Bireyin hedeflerini gerçekleştirememe, beklentileri karşılayamama veya toplumsal olarak kabul edilen standartlara uygun davranamama endişesidir. Bu korku, düşük benlik saygısı ve özgüven eksikliğiyle ilişkili olabilir.

Özgünlük Korkusu: Bireyin kendisi olma, kendi düşüncelerini, hislerini ve tercihlerini ifade etme konusunda endişe duyması durumudur. Başkalarının beklentilerine uymak veya toplumsal normlara uymak için kendi özgünlüğünden vazgeçme korkusu bu tür korkunun bir örneğidir.

Bu benlik korkusu türleri her bireyde farklı şekillerde ortaya çıkabilir ve kişinin yaşam kalitesini etkileyebilir. Benlik korkusunun üstesinden gelmek için terapi, danışmanlık ve kişisel gelişim çalışmaları gibi yöntemler yardımcı olabilir.

2.10. Benlik Korkusunun Aşamaları

Benlik korkusu, genellikle belli bir sıra veya aşamalar dahilinde gelişmez. Bununla birlikte, bireylerde benlik korkusu deneyimleyen bazı yaygın aşamalar veya süreçler olabilir. İşte genel olarak benlik korkusunun aşamaları:

Farkındalık Aşaması: Benlik korkusuyla baş etmek için ilk adım, bireyin kendi benlik korkusunun farkına varmasıdır. Bu aşamada birey, kendi düşünceleri, duyguları ve davranışları üzerindeki endişe ve korkuları tanımaya başlar.

Köklerin İncelenmesi: Benlik korkusunun aşılması için ikinci aşama, benlik korkusunun kökenlerini anlamaya çalışmaktır. Birey, geçmiş deneyimler, ilişkiler ve toplumsal etkileşimler gibi faktörlerle ilgili olarak benlik korkusunu tetikleyen unsurları araştırır.

Bilinçli Farkındalık Geliştirme: Bu aşamada birey, benlik korkusunu daha iyi anlamak için bilinçli farkındalık geliştirir. Düşüncelerini, inançlarını ve kendisiyle ilgili olumsuz iç konuşmalarını gözlemlemek ve fark etmek için bir çaba sarf eder.

Olumlu Kendilik İnşası: Benlik korkusuyla başa çıkmak için olumlu bir kendilik inşa etme aşaması önemlidir. Birey, kendi değerlerini, güçlü yanlarını ve başarılarını tanımaya ve vurgulamaya çalışır. Kendiyle ilgili daha olumlu bir bakış açısı geliştirir.

Kendiyle Kabul ve Empati: Bu aşamada birey, kendisini kabul etme ve kendi hatalarına karşı daha anlayışlı olma yolunda ilerler. Empati yeteneğini kullanarak kendisiyle daha nazik ve merhametli bir ilişki geliştirir.

Yeniden Çerçeveleme ve Dönüştürme: Benlik korkusunu aşma sürecinde birey, olumsuz düşünceleri ve inançları yeniden çerçevelemeye ve dönüştürmeye çalışır. Olumsuz düşünceleri olumlu ve destekleyici düşüncelere dönüştürmeye, benlik algısını güçlendirecek inançları benimsemeye çalışır.

2.11. Benlik Korkusunu Etkileyen Faktörler

Benlik korkusunu etkileyen birkaç faktör vardır. İşte benlik korkusunu etkileyen bazı faktörler:

Geçmiş Deneyimler: Bireyin daha önce yaşadığı olumsuz deneyimler, travmatik olaylar veya reddedilme durumları, benlik korkusunun gelişiminde etkili olabilir. Örneğin, sürekli eleştirilen veya reddedilen bir çocuk, yetişkinlikte sosyal benlik korkusu yaşayabilir (Nathaniel Branden,1969).

Sosyal İlişkiler: Sosyal çevre, bireyin benlik korkusunu etkileyen önemli bir faktördür. Zorlu veya eleştirel ilişkiler, aşırı rekabetçi ortamlar veya sürekli sosyal reddedilme veya dışlanma deneyimleri, bireyde sosyal benlik korkusuna neden olabilir (Rayf Baumeister, Mark R.Leary, and Diannem,1997).

Toplumsal Normlar ve Kültürel Etkiler: Toplumun belirlediği beklentiler, ideal güzellik standartları, başarıya ilişkin normlar ve kültürel değerler, benlik korkusunu etkileyebilir. Toplumun kabul ettiği kalıplara uymama, dışlanma veya sosyal reddedilme korkusu benlik korkusunu tetikleyebilir (Albert Bandura, 1997).

Kendilik Değerlendirmesi: Bireyin kendisi hakkındaki değerlendirmeleri ve algıları, benlik korkusunu etkileyebilir. Düşük benlik saygısı, kendini yetersiz hissetme, başarısızlık veya beklentilere uyamama duygusu benlik korkusunu artırabilir (Morris Rosenberg, 1965).

Mükemmeliyetçilik: Mükemmeliyetçi eğilimler, benlik korkusunu artırabilir. Sürekli mükemmeliyeti hedefleme, hatalara tahammülsüzlük ve kusurları kabul etmeme, bireyde benlik korkusuna neden olabilir (Hevitt, Flett, 1991).

İçsel Kritik Ses: Bireyin içsel olarak kendine yönelik eleştirel ve olumsuz iç konuşmaları da benlik korkusunu etkileyebilir. Sürekli kendini eleştiren içsel bir kritik ses, bireyin kendisini değersiz veya yetersiz hissetmesine ve benlik korkusu yaşamasına yol açabilir (Aaron T.Beck; 1976)

Bu faktörler, her bireyde farklı şekillerde etkili olabilir ve benlik korkusunun derecesini belirleyebilir. Benlik korkusuyla başa çıkmak için bu faktörlerin farkında olmak ve gerekirse profesyonel destek almak önemlidir.

"Self-Esteem and Social Anxiety in an Adolescent Inpatient Population" (Lawrence A. Schmidt ve ark., 2006): Bu çalışmada, ergenler arasında benlik saygısı

düşük olanların sosyal anksiyete bozukluğuna daha yatkın olduğu bulunmuştur. Benlik saygısı, benlik korkusuyla ilişkili bir faktör olarak değerlendirilmiştir.

"Cultural Factors Influencing Social Anxiety and Self-Esteem among Asian American College Students" (Jennifer J. Huynh ve ark., 2013): Bu çalışma, kültürel etkilerin benlik korkusu üzerindeki etkisini araştırmıştır. Araştırmacılar, Asya kökenli Amerikalı üniversite öğrencilerinde kültürel beklentilerin benlik korkusu ve özsaygı üzerinde etkili olduğunu bulmuşlardır.

"Perfectionism, Social Anxiety, and Self-Esteem in College Students" (Anita H. Clayton ve ark., 2014): Bu çalışmada, mükemmeliyetçilik, sosyal anksiyete ve benlik saygısı arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmacılar, mükemmeliyetçilik düzeyinin sosyal anksiyete ve düşük benlik saygısıyla ilişkili olduğunu göstermişlerdir.

"Early Parenting, Self-Esteem, and Social Anxiety in Late Adolescence" (Robert A. Rhoades ve ark., 2015): Bu çalışmada, erken çocukluk dönemi ebeveynlik tarzlarının benlik saygısı ve sosyal anksiyete üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Araştırmacılar, düşük benlik saygısı ve yüksek sosyal anksiyete ile düşük sıcaklık, yüksek aşırı koruyuculuk ve yüksek eleştirellik gibi erken çocukluk dönemi ebeveynlik tarzları arasında bir ilişki bulmuşlardır.

2.12. Aile Tanımı

Aile, toplumun en temel yapı taşlarından biridir. İnsanların doğdukları anda ait oldukları ilk sosyal birim olan aile, bireylerin kimlik gelişimini, değerlerini ve ilişkilerini etkileyen önemli bir role sahiptir. Bu makalede, ailenin tanımı, önemi, işlevleri ve farklı aile yapısı türleri üzerinde durulacak ve aile kurumunun toplum üzerindeki etkileri incelenecektir. Aile, genellikle biyolojik, hukuki veya duygusal bağlarla birbirine bağlı bireylerden oluşan bir birliktelik olarak tanımlanır. Biyolojik olarak, aile aynı genetik mirasa sahip bireylerin bir araya gelmesini ifade eder. Hukuki olarak, evlilik veya yasalarla tanınan bir birliktelik olarak kabul edilir. Duygusal olarak ise, sevgi, bağlılık, güven ve sorumluluk gibi duygusal bağları içeren bir ilişkiler ağıdır.

Ailenin önemi birçok yönden ortaya çıkar. İlk olarak, aile, bireylerin temel ihtiyaçlarının karşılandığı bir yerdir. Yiyecek, barınma, sağlık ve güvenlik gibi temel ihtiyaçların karşılanması aile tarafından sağlanır. Ayrıca, aile bireylere sevgi, destek

ve sosyal bağlantı hissi sunar. Aile, duygusal destek ve güven ortamı sağlayarak bireylerin psikolojik sağlığını olumlu yönde etkiler. Aynı zamanda, aile, değerlerin aktarılması, sosyal normların öğrenilmesi ve toplumsal rollerin kazanılması açısından da önemlidir.

Ailenin İşlevleri:

Ailenin çeşitli işlevleri vardır. İlk olarak, üreme ve neslin devamı işlevini yerine getirir. Aile, yeni nesillerin doğmasını sağlayarak toplumun sürdürülmesine katkıda bulunur. Ayrıca, bakım ve koruma işlevini üstlenir. Çocukların büyütülmesi, eğitimi ve sağlığı aile tarafından sağlanır. Aile, sosyalizasyon sürecinde önemli bir rol oynar ve bireylere toplumun normlarını, değerlerini ve sosyal becerilerini öğretir.

2.13. Aile Sistemi

Aile sistemi, bir ailenin içindeki bireyler arasındaki ilişkileri ve bu ilişkilerin düzenini ifade eder. Aile sistemi, aile üyelerinin rollerini, sorumluluklarını, iletişimlerini ve etkileşimlerini belirleyen bir yapıyı içerir. Bu sistem, ailedeki her bireyin diğerleriyle olan ilişkilerini ve aile içi dinamikleri etkiler.(Murray Bowen,1978). Aile sistemi, çeşitli unsurlardan oluşur. Bunlar arasında aile üyelerinin rolleri ve görevleri, iletişim tarzları, aile içi kurallar ve normlar, güç ve karar alma süreçleri, duygusal bağlar ve etkileşimler bulunur. Aile sistemi, bu unsurların bir araya gelerek ailenin işleyişini ve davranışlarını belirlemesiyle ortaya çıkar. Aile sistemleri farklı şekillerde olabilir. Bir ailede çekirdek aile sistemi, genellikle anne, baba ve çocuklardan oluşur. Ancak ailelerde geniş aile sistemleri de mevcuttur, bu durumda aileye büyük ebeveynler, amcalar, teyzeler, kuzenler gibi geniş bir akraba ağı da dahil olabilir. Ayrıca, aile sistemleri evlat edinme, üvey aileler veya aile birleşmeleri gibi farklı durumlarla da çeşitlenebilir. Aile sistemi, aile içindeki bireylerin birbirleriyle olan etkileşimlerini ve ilişkilerini düzenler. Bu sistemdeki her bir bireyin rolleri ve sorumlulukları vardır. Örneğin, ebeveynler genellikle çocuklarına bakım, rehberlik ve destek sağlamakla sorumludur. Çocuklar ise ebeveynlere saygı göstermek, kurallara uymak ve kendi gelişimlerini sağlamakla yükümlüdür. Aile sistemi aynı zamanda iletişim ve etkileşim biçimlerini de içerir. Aile üyeleri arasındaki açık ve sağlıklı iletişim, güvenin oluşmasını ve ilişkilerin güçlenmesini sağlar. Ailede duygusal bağların gelişmesi, destek ve sevgi paylaşımı aile sisteminin önemli bir parçasıdır (John Bowlby,1958). Aile sistemi, aile içindeki sorunların çözülmesinde de etkilidir.

Bir ailede oluşabilecek çatışmalar veya kriz durumları, aile sistemi içindeki ilişkileri ve etkileşimleri etkileyebilir.

2.14. Çocuk Yetiştirme Tutumları

Çocukların sosyal uyum sürecinde, ebeveynlik tarzları araştırmacılar için önemli bir alan haline gelmiştir. Dolayısıyla konuyla ilgili pek çok çalışma yapılmıştır. Söz konusu çalışmaların, ebeveynlik disiplin teknikleri, ebeveynlik tutumları ve çocuk yetiştirme gibi birbirinden farklı başlıklar ve kontrol, bakım, özerklik, ilgi, destek, talepkarlık ve özerklik gibi boyutlarla çeşitlendirilerek oluşturulduğu görülmüştür. Bu alandaki sınıflamalardan biri olan, Baumrind (1966, 1971a) tarafından gerçekleştirilen üçlü anlatımdan esinlenip ayrıştırılan, Maccoby ve Martin'in (1983) öne çıkarılan dörtlü tipoloji ve iki boyutlu sınıflama geniş bir kabul kitlesine sahiptir (Gracia ve Garcia, 2009). Söz konusu tez çalışmasında da sınıflandırmayı kullanacağız. Baumrind'e ait olan Üçlü Sınıflaması, çocuk yetiştirme stilleriyle ilgili geniş bir araştırma yelpazesine sahiptir (Baumrind, 1966, 1968, 1971a, 1971b, 1972). Baumrind'in bu çalışmalarında, çalışan çocuklarıyla etkileşimini ve bu trafiğin kişilerin sosyal uyum olanlarının devam ettiğini incelediği görülüyor. Bu bağlamda, Baumrind (1966, 1968) okul öncesi çocuklarında ebeveyn-çocuk etkileşimlerini hem aile ortamında hem de laboratuvar çalışmalarında gözlemlemiştir. Yapılan çalışmalara dayanarak, Baumrind, ebeveyn ebeveynlerinin otoriter, demokratik ve izin verici olmak üzere üç temel stile ayırmıştır. Diana Baumrind'in bu araştırmaları, çocuk arşivi üzerine yapılan diğer teorik bir temel sunmaktadır (Darling ve Steinberg, 1993).

Baumrind (1971b; aktaran Yılmaz, 1999) tarafından, çocuk koleksiyonunun içeriğiyle alakalı olarak dört ana boyut belirlenmiştir: ebeveyn kontrolü, olgunluk ebeveyni, iletişimde kullanılabilir ve bakım-destek. Ebeveyn kontrolü, yayınlanmış olduğu standartlara uymayı ifade eder. İletişimin boyutları, boyutları, karar verme ayrıntılarında çocukların birimleri ve birimlere saygı gösterme, açıklama yapma ve çocukların teşvik etme derecelerini yansıtır. Olgunluk bölgesinin boyutu, ülkelerinden sosyal, duygusal ve sistematik açıdan başarılı olmalarını beklemelerini ifade eder. Bakım-destek boyutu ise, çocuklara sevgi, samimiyet ve sıcaklıkla davranış derecesi gösterir. Bu dört boyutlu çocuk yetiştirme stillerini geliştirmek için kullanılmaktadır.

Bu sınıflandırmaya göre, yaygın olarak üç temel çocuk geliştirme tarzı ortaya çıkmaktadır. Demokratik, otoriter ve izin verici ebeveynler. Demokratik stil için tüm

boyutlarda yüksek parçacıklara sahipken, otoriter stil için kontrol ve olgunluk aralıklarında yüksek, açık iletişim ve bakım boyutlarında düşük olasılıklara sahiptir. İzin verici stilde ise açık iletişim ile bakım boyutlarında aralıkları yüksek olan ürünler bulunurken, kontrol ile olgunluk aralıklarında düşük aralığı olan ürünler bulunmaktadır. Genel olarak söz konusu stillerden birinin daha baskın bir biçimde takibe alınıp uygulandığı bilinmektedir (Baumrind, 1971; aktaran Yılmaz, 1999).

Otoriter ebeveynlik tarzına sahip olan bireylerde, uyguladıkları kurallarla çocuklarını kontrol etme, aynı düsturla çocukların davranış biçimlerini kendi isteklerine göre değiştirme çabası görülmektedir. Söz konusu tarzın hakim olduğu aile ortamlarında, çocukların anne ve babaları tarafından belirlenen kurallara uygun hareket etmesi ve bu kurallara itaat etmesi büyük önem taşır. Ebeveynler, bilgi ve talimatlarının çocuklar tarafından sorgulanmasına olumlu tepki göstermez. Kurallara uymayan kurallara genellikle cezalar verilir. Ebeveyn ve çocuk arasındaki iletişim bağlantıları sık sık kapalıdır ve genel olarak fikir alışverişine karşı olmayan aile ortamı bulunmaz. Söz konusu anne ve babaların, genellikle çocuklara karşı sergiledikleri tutum oldukça samimi ve sevgi doludur (Baumrind, 1968, 1971a).

Demokratik ebeveynlik tarzına sahip olan ann ve babalar, çocuklarını duyarlı ve davranışlarını bir şekilde dinleyerek, onlara sıcak ve ilgi göstererek büyütüyorlar. Genellikle aile içinde alınan kararlarda, ebeveynlerin aralarındaki görüşlerine yer verirlir. Çocuklar, ebeveynleri tarafından konulan kurallar sorgulayabilir ve ebeveynlerinin, kuralların gerekçelerini görebilirler. Kurallar, çocuğun sosyalleşme ve gelişme sürecinde önemli bir yere sahiptir. Bu ebeveynlik tarzını benimseyen ebeveynler, akıllı ve demokratik bir yaklaşımı kullanarak çocuk yetiştirirler. Çocukların kendi davranışlarının almalarına ve özerkliklerini geliştirmelerine destek verilmektedir (Baumrind, 1968, 1971a). İzin veren ebeveynlik tarzını benimseyen ebeveynler, çocuklara geniş bir özgürlük tanırlar ve onları aşırı bir kontrolle sınırlamazlar. Çocuklarının aşırı davranışları cezalandırmazlar ve oldukça hoşgörülü bir tutum sergilerler. Bu tarzı benimseyen ailelerde, genel olarak sorumluluk üstlenilmez, büyüme, büyüme biçimi şekillendirmede çocuklarda etkili olunamaz. Bu çevrede büyütülmüş çocukların istediklerini o anda yapabilme yetkisi vardır. Ayrıca uyuma, yemek yeme, yatma, kalkma, televizyon seyretme, akşam evine gitme saatleri belirsizdir. Bu ebeveynlik tarzında son derece özgür bir yaşam vardır (Yılmaz, 1999).

Başka bir deyişle, ebeveynler samimi bir yaklaşım sergilerken aynı zamanda belirli kurallar ve prensipler çerçevesinde hareket ederler. Çocuklarının özerk davranışlarını desteklerler, ancak bu destek sürecinde belirlenen kurallardan sapmazlar (Yavuzer ve Demir, 2016). Bu şekilde bir iletişimde bulununan ebeveynlerin çocukları ilişki kurma biçiminin genellikle yoğun bir sözel temas olduğu bilinmektedir (Santrock, 2017). Açıklayıcı/otoriter anne ve babalar, çocuklarına, gelişme evresinden bağımsız olarak, kuralların altındaki mantığı açıklamadan dikte etmekten kaçınan bir yaklaşıma sahiptir. Bu durum, kuralların önemsiz olduğu anlamına gelmez; aksine, çocuğun kuralın nedenini anlamasına, içselleştirmesine ve hatta sorgulamasına olanak tanır. Bu ebeveynler, çocuklarına davranış ve karar verme konusunda özerklik sunarken, belirlenen kurallar çerçevesinde olmalarını beklerler. Ancak, çocukları yardıma ihtiyaç duyduklarında, destek ve rehberlik sağlamak için her zaman yanlarında olma eğilimindedirler (Yavuzer ve Demir, 2016). Açıklayıcı/otoriter anne ve babalar, çocuklarını birer birey olarak görmektedir. Ailede alınan kararlara çocuklar da dahil edilmektedir. Ayrıca belirli konularda kendi kararlarını vermelerine olanak tanınmaktadır. Bu ebeveynler, çocuklarına kendilerini ifade edebilme fırsatı tanırken, kişiliklerinin özerk olarak geliştirilmesine destek olmaktadırlar (Erbil, Divan ve Önder, 2006). Otoriter ebeveynlik stiline sahip olan ebeveynler, genellikle kontrolü elde tutma konusunda yüksek bir eğilime sahiptirler, ancak ilgi gösterme konusunda daha düşük bir tutum sergilerler. Başka bir deyişle, kurallar ve disiplin konusunda net bir tutumları olmasına rağmen, çocuklarına yeterli ölçüde sevgi, samimiyet ile anlayış sunmada eksik kalabilirler (Yavuzer ve Demir, 2016). Otoriter anne ve babalar, genellikle çocuklarını sıkı bir kontrol altında tutarlar. Aynı zamanda sözlü iletişime pek fazla açık olmayabilirler.

Söz konusu ebeveynler, genellikle çocukları kısıtlayan, cezalandıran ve çocuğun bağımsız olmasına izin vermeyen kurallar belirlerler. Çoğu durumda, çocuklarından kendi koydukları kurallara uymalarını beklerler ve sorgulama, tartışma ve kendi kararlarını vermelerine pek olanak tanımazlar. Çocuklarının hataları, sorunları veya başarısızlıklarıyla ilgilenirken anlayış, destek ve sıcaklık yerine genellikle yargılayıcı, cezalandırıcı ve mesafeli bir yaklaşım sergilerler. Bu ebeveynlerin duygusal yakınlık ve empati yetenekleri genellikle düşük olabilir, ancak aynı zamanda çocuklarından yüksek beklentilere sahip olma eğilimindedirler (Yavuzer ve Demir, 2016). İçten, samimi davranışların eksik olduğu otoriter tutumda, çocuğun benliği zedelenir, kişilik

ve yetenek geliştirme şansı azalır, güven duygusu zedelenir ve kaygı seviyesi artar (Ulusoy, Demir ve Baran, 2005). Bu tutumla büyütülen çocukların genellikle düşük sorumluluk, düşük özgüven ve düşük motivasyona eğilimleri olduğu belirtilmektedir (Furnham ve Cheng, 2000). Bu tarzı benimseyen ailelerde büyüyen çocuklarda, genellikle benlikleriyle ilgili olumsuz düşünceler, kendilerine güvenememe, "ben yapamam" düşüncesi nedeniyle bile başarabilecekleri işlere girişmeme, duygu ve düşüncelerini diğer insanlara ifade etmekte çekingen davranma gibi 9 olumsuz davranış gözlenebilmektedir. Bu ebeveynlik tarzı aynı zamanda bireyin sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyebilir (Weilburger, 2009). İzin verici/Şımartan ebeveynlik tarzını benimseyen ebeveynler, genellikle kontrol konusunda düşük bir eğilime sahipken, ilgi konusunda yüksek bir davranış sergilerler. Yani, çocuklarına rehberlik edecek kurallar, sınırlar veya prensipler koymada genellikle yetersiz kalırlar. Bunun yerine, çocuklarına karşı aşırı hoşgörülü, destekleyici, ilgili ve anlayışlı bir tutum sergilerler. Bu ebeveynler, genellikle pasif ve şımartıcı bir yaklaşıma sahiptirler; çocuklarının isteklerini karşılayarak ve sınırlar koymadan, sevgilerini kanıtlamaya çalıştıklarını düşünürler (Yavuzer ve Demir, 2016). Çocukların istediklerini yapmalarına izin veren ve bu nedenle çocukların davranışlarını kontrol etmeyi öğrenmelerini engelleyen bir ebeveynlik tarzı benimseyen ebeveynler, çocuklarının özerk olmalarını teşvik ettikleri yanılgısına kapılabilirler (Santrock, 2017). Ancak, sınırlar ve kurallar koymama eğilimleri nedeniyle çocuklarına temel rehberlik kriterlerini sağlamada eksik kalabilirler (Yavuzer ve Demir, 2016). Yapılan araştırmalar, bu tarzı benimseyen ailelerde yetişen çocukların kurallara uyma, duyguları yönetme, çatışma çözme, akademik başarı gibi alanlarda düşük düzeyde beceri sergilediklerini ortaya koymaktadır (Miller, Dilorio, Dudley, 2002; Piotrowski, Lapierre, Linebarger, 2013). Bu durum arkadaş ilişkilerini ve sosyal gelişimi olumsuz bir şekilde etkilemektedir.

Yani, bu ebeveynler, çocuklarıyla olan etkileşimlerinde sevgi ve sıcaklık göstermezler ve aynı zamanda herhangi bir sınırlama veya kontrol uygulamazlar (Maccoby ve Martin, 1983). İhmalkâr ebeveynler çocukları ile uzak ve samimim olmayan bir ilişki içindedirler. (Simons ve Conger, 2007). 10 İhmalkâr ebeveyn tutumunu benimseyen ebeveynler, çocuklarının arzu ve beklentilerini karar verme sürecinde nadiren dikkate alırken, çocuklarıyla ilgili yeterli bilgiye sahip değillerdir

(Steinberg, 2007). Bu ebeveynler çocuklarının genel olarak yaşamlarına ilgisiz ve önemsiz bakmaktadırlar

Ebeveynlikte eğer aile ihmalkar ise bireyin yetiştirdiği çocuklarda suça eğilimli oldukları gözlemlenmektedir. Aynı zamanda çocuklarda bir takım olumsuz ögelerde gözlemlenmektedir

2.15. Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumunu Açıklayan Modeller

2.15.1. Demokratik Anne Baba Tutumu

Demokratik anne-baba tutumu, ebeveynlerin hem disiplin hem de sevgi açısından dengeli bir yaklaşım benimsedikleri bir ebeveynlik tarzını ifade eder. Bu tarz, belirli kurallar ve sınırlar koymakla birlikte, çocuklara açıklamalar, gerekçeler ve sevgi dolu bir yaklaşım ile rehberlik etmeyi içerir. Demokratik ebeveynler, çocuklarıyla açık ve etkileşimli bir iletişim kurarlar. Çocuklarının hissetiklerini ifade etmelerine, sorular sormalarına ve düşüncelerini paylaşmalarına olanak tanırlar. Bu tutumda olan ebeveynler, belirli kurallar ve sınırlar koymaktan kaçınmazlar. Ancak, bu kurallar çocuğun yaşına, olgunluğuna ve ihtiyaçlarına uygun şekilde belirlenir. Ebeveynler, çocuklarına karar alma süreçlerine katılma fırsatı tanır. Çocuklar, kendi görüşlerini ifade etmeye ve bazı kararlarda etkin rol oynamaya teşvik edilir. Demokratik ebeveynler, çocuklarına duygusal destek sağlarlar. Çocuklarının hissettikleri duyguları anlamaya çalışır ve sorunlarını çözmeleri konusunda destek olurlar.

Ebeveynler, çocuklarına yaşlarına uygun eğitim ve rehberlik sunarlar. Bu, çocukların değerlerini ve etik kuralları öğrenmelerine yardımcı olur.

Demokratik ebeveynler, çocuklarının sorumluluk almasını ve bağımsızlık kazanmasını teşvik ederler. Çocuklar, kendi kararlarını verme ve kendi sorunlarına çözüm bulma konusunda desteklenir. Ebeveynler, çocuklarına disiplin uygularken olumlu bir yaklaşım benimserler. Ceza yerine, çocuklara neden belirtiler ve olumlu davranışların neden önemli olduğu açıklanır.

Demokratik anne-baba tutumu, çocukların sağlıklı bir şekilde gelişmelerine, özsaygılarını güçlendirmelerine ve sosyal beceriler kazanmalarına katkıda bulunabilir. Bu tarz, çocukların duygusal güvenliklerini sağlamalarına ve bağımsız bireyler olarak

yetişmelerine yardımcı olabilir.(Sümer, Gündoğdu Aktürk ve Helvacı, 2010). Ebeveynler, çocuğun aktivitelerine genellikle problem odaklı ve mantık çerçevesinde rehberlik ederler. Çocukların demokratik bir ebeveyn ortamında büyümesi, çocukların ebeveyn değerlerini içselleştirerek pozitif bir gelişim ve uyum sağladıkları birçok çalışma tarafından vurgulanmıştır. Ayrıca, sosyal-duygusal yeterlilik ve duygularını kontrol etme konularında daha başarılı oldukları gözlemlenmiştir (Towe-Goodman ve Teti, 2008).

Modern, samimi ve sevgi dolu demokratik aile tutumu, genellikle çocukların sosyal, bilişsel, ahlaki ve duygusal gelişiminde en faydalı tutum şekli olarak kabul edilmektedir (Bornstein ve Bornstein, 2007).

2.15.2. İzin Verici Ebeveyn Tutumu

İzin verici anne-baba tutumu, ebeveynlerin genellikle esnek kurallara sahip oldukları ve çocukların özerkliğini önemseyen bir ebeveynlik tarzını ifade eder. Bu tutum, sıcak ve destekleyici bir atmosfer yaratmayı amaçlar, ancak bazen sınırların belirsiz olduğu veya çocuğun sorumluluklarını yerine getirmekte zorlanabileceği bir ortamı beraberinde getirebilir. İzin verici ebeveynler genellikle çocuklarına karşı daha hoşgörülüdürler ve disiplin konusunda daha az katıdırlar. Kurallar ve sınırlar genellikle daha esnek ve belirsiz olabilir. Bu tutumda olan ebeveynler, genellikle çocuklarına karşı sıcak ve sevgi dolu bir tutum sergilerler.(Baumrind, 1966).

Çocuklarının duygusal ihtiyaçlarına önem verirler ve onları desteklerler. İzin verici ebeveynler, çocuklarına daha fazla karar alma özgürlüğü tanıyabilirler. Bu, çocukların kendi kararlarını verme ve sorumluluk alma konusunda daha fazla kontrol sahibi olmalarını sağlar. Bu ebeveynler genellikle çocuklarına karşı daha az kontrol uygularlar. Çocuklarının kendi ilgi alanlarını seçmelerine ve kendi hedeflerini belirlemelerine izin verirler. İzin verici ebeveynler genellikle çocuklarını yönlendirmede daha az etkin olabilirler. Eğitim ve rehberlik konusunda daha az müdahalede bulunabilirler. Çocuk, izin verici yaklaşımda bulunan ebeveyninden samimi, sevgi, ilgi ve kabulleniş görmesine rağmen, çocukta veya çocuğun kontrol edilmesinde sıkıntılar yaşanabilir. (Sümer, Gündoğdu Aktürk ve Helvacı, 2010).

2.15.3. Koruyucu/İstekçi Anne Baba Tutumu

Koruyucu anne-baba tutumu, çocuklarına sevgi dolu bir ortam sağlamayı ve onları potansiyel tehlikelerden korumayı amaçlayan bir ebeveynlik tarzını ifade eder. Bu tutum, çocuğun duygusal, sosyal ve fiziksel güvenliğine odaklanırken, onların bağımsızlık ve sorumluluk kazanmalarını teşvik eder. Koruyucu ebeveynler, çocuklarına duygusal destek sağlarlar. Çocuklarına sevgi ve güven duyguları aşılarlar, böylece çocuklar kendilerini güvende hissederler. Koruyucu ebeveynler, çocuklarıyla açık ve etkileşimli iletişimi teşvik ederler. Çocuklarına hissettikleri duyguları ifade etmeleri ve sorunları hakkında konuşmaları için güvenli bir ortam sağlarlar. Bu ebeveynler, çocuklarının bireysel ihtiyaçlarına saygı gösterir ve esnek bir tutum sergilerler. Kuralları olabilir, ancak bu kurallar çocuğun gelişimine uygun ve makul şekilde uygulanır. Koruyucu ebeveynler, çocuklarının fiziksel güvenliği için gerekli önlemleri alırlar. Evde güvenlik tedbirleri almanın yanı sıra, çocuklarının sosyal çevrelerini de dikkatlice değerlendirirler. Koruyucu ebeveynler, çocuklarına bağımsızlık kazanmaları ve sorumluluk almaları konusunda fırsatlar tanırlar. Çocukları, kendi kararlarını verme ve sorunlarına kendi başlarına çözüm bulma konusunda teşvik edilir. Ebeveynler, çocuklarının eğitimine önem verirler ve onları olumlu değerlerle donatmaya çalışırlar. Bu, etik değerler, sosyal sorumluluk ve diğer olumlu davranış biçimlerini içerebilir. Koruyucu ebeveynler, çocuklarının bakış açılarını anlamaya ve empati göstermeye çalışırlar. Bu, çocukların duygusal gelişimini destekler ve sağlıklı ilişkiler kurmalarına yardımcı olabilir. (Baumrind, 1966; Çağdaş ve Seçer, 2004; Dökmen, 1996; Kulaksızoğlu, 1998).Bu tutum, çocuğun güvenli bir ortamda büyümesini ve duygusal sağlığının güçlenmesini hedefler. Ancak, aşırı koruma, çocuğun bağımsızlık kazanmasını ve kendi kararlarını vermesini engelleyebilir. Dengeli bir şekilde uygulandığında, koruyucu anne-baba tutumu, çocuğun sağlıklı bir şekilde gelişmesine katkıda bulunabilir.

Aşırı korumacı ebeveyn tutumu, çocuklarda aşırı bağımlılık, güvensizlik ve duygusal kırıklıklarla karakterize olan kişilikleri geliştirebilir. Ayrıca, çocukların zihinsel ve bedensel becerilerinin gelişimi engellenirken, özgün düşünme ve özgüven gelişimi de olumsuz etkilenebilir. Ebeveynin aşırı korumacılığı, çocuğun okul başarısı ve okula uyumu üzerinde de etkili olabilir (Gündüzalp, 2007). Diğer yandan, bu tür aile ortamlarında yetişen çocuklarda içe kapanıklık sorunları sıkça gözlemlenebilir (Rubin ve Burgess, 2002).

2.15.4. Otoriter Anne Baba Tutumu

Otoriter ebeveynler, çocuklarına karşı sıkı kurallara ve disipline önem verirler. Otoriteye saygı beklerler ve çocukların itaat etmelerini isterler. Ancak, bu tarz genellikle duygusal destek ve açıklamaları ihmal edebilir. Otoriter ebeveynler genellikle sıkı kurallar ve yüksek beklentilere sahiptirler. Çocuklar, bu durumda sürekli olarak başarısız hissedebilir ve bu da düşük özsaygı ve özgüvenle sonuçlanabilir. Otoriter ebeveynlik, çocuklarda itaat etme baskısı yaratabilir. Ancak, çocuklar bu baskıya direnme eğiliminde olabilir ve gizli davranışlar sergileyebilirler. Otoriter tutumun, çocuklarda bağımsız kişilik gelişimini engellediği, özellikle erkek çocuklarda saldırganlık seviyelerini artırdığı ve benlik saygısını azalttığı belirtilmiştir (Maccoby ve Martin, 1983).

Otoriter ebeveynler genellikle duygusal olarak uzak olabilirler ve çocuklarına duygusal destek sağlama konusunda sınırlı olabilirler. Bu durum, çocukların duygusal bağ kurma ve duygusal zekâ geliştirmelerini zorlaştırabilir. Otoriter ebeveynler genellikle çocuklarına emirler verirken açıklamaları ihmal ederler. Bu durum, çocukların düşük iletişim becerileri geliştirmelerine neden olabilir. Ebeveynlerin çocuklarına karşı tutum ve davranışları, gençlerin benlik algısını şekillendirmede etkili olabilir (Aydın, 2005). Otoriter ebeveynler genellikle çocukların bağımsızlık kazanmasını kısıtlayabilirler. Bu durum, çocukların sorun çözme ve karar verme becerilerini sınırlayabilir. Otoriter ebeveynler genellikle çocuklarına karşı açık iletişim ve işbirliği kurma yerine emir verirler. Bu durum, çocukların başkalarıyla etkileşimde bulunma ve takım çalışmasına katılma yeteneklerini olumsuz etkileyebilir.

Sürekli olarak yüksek beklentilere ve kurallara maruz kalmak, çocuklarda stres ve anksiyete seviyelerini artırabilir. Bu ebeveynlik tutumuyla büyüyen çocuklarda genellikle düşük özgüven, yüksek düzeyde kaygı ve sık uyum problemleri görülmektedir. Otoriter ebeveynler tarafından büyütülen çocuklar, yetişkin olduklarında başkalarına itaat etme konusunda iyi olabilirler, ancak kendi sorumluluklarını almakta ve kararlarını vermede zorlanabilirler. Otoriter ebeveynlik tutumunu benimseyen ebeveynler, sıkı bir kontrol anlayışına sahiptir ve çocuklar, duygusal destek ve ilginin sınırlı olduğu bir ortamda yetiştirilirler. Bu tutumda, çocuktan sorgusuz itaat beklenir (Sümer, Gündoğan Aktürk ve Helvacı, 2010).

KONU İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Söz konusu araştırmanın daha önceki kısımlarında bahsedilen çocuk yetiştirme modelleri, suçluluk, utanç ve benlik korkusuyla alakalı literatür taramalarına değinilmiştir. Araştırmanın bu bölümünde ise bahsi geçen konuları ele alan yerli ve yabancı araştırmaların bir kısmından bahsedilecektir.

Baumrind (1971) tarafından yapılan bir çalışmada, farklı yaş dönemlerindeki çocukları incelerken otoriter ebeveynlik modelini benimseyen ailede yetişen çocukların genel olarak kendilerini mutsuz hissettiği, yaşıtlarıyla aralarındaki ilişkilerde kaygı ve güvensizliğin yüksek olduğu, günlük yaşamlarındaki hareketlerinde yüksek seviyede isteksizliğin olduğu tespit edilmiştir. Bunların yanında çekingen ve kendini ifade etmekte zorlanan bireyler oldukları, ayrıca saldırganlık eğilimlerinin yüksek olduğu, arkadaşlarıyla iletişimde utangaç ve çekingen davrandıkları da ulaşılan bir diğer sonuçtur.

Hoglund ve Nicholas (1995) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, aile içindeki duygusal sömürü ortamı ile üniversite öğrencilerinde utanç, suçluluk, öfke ve düşmanlığa yatkınlık arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonuçları, utanç eğiliminin, sürekli eleştiri ve küçümseme gibi duygusal istismarın bulunduğu aile ortamlarında daha fazla olduğu yönündedir.

Lutwak ve Ferrari (1997) tarafından yapılan bir çalışmada, çocukluk dönemindeki anne- babaya bağlanma modeli ile genç erişkinlikteki utanç etkisi arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, çocukluk dönemindeki talepkâr, aşırı kontrol edici ve besleyici olmayan yetersiz ebeveyn tepkisi algıları ile utanç duygusu arasında bir bağlantı bulunmaktadır.

Park ve Doh (1998) tarafından yapılan çalışmanın örneklemini üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Bu doğrultuda çalışmada, ergenlerde aile işlevselliğiyle benlik saygısı ve yalnızlık arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma verilerinden elde edilen bulgular doğrultusunda, demokratik aile modeli ile yetiştirilen ergenlerde yalnızlığın daha az yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Mills tarafından 2003 yılında yapılan çalışmada, ebeveynlik modellerinin, kız çocuklarının utanmaya yatkınlıkları üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Çalışma

sonucunda, kızların anne ve babaları üç yaşında görece otoriter olduklarında 5 yaşında utanç gösterme olasılığının arttığı tespit edilmiştir.

Çeçen (2008) tarafından yapılan çalışmanın hedef kitlesi üniversite öğrencileridir. Buna göre çalışmada, üniversite öğrencilerinin algılanan ebeveyn tutumlarına göre yalnızlık seviyelerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda, ailesini demokratik algılayan öğrencilerin, ebeveynlerini otoriter, tutarsız ve koruyucu olarak gören öğrencilere nazaran daha az yalnızlık hissettikleri tespit edilmiştir.

Bennett, Sullivan ve Lewis (2010) tarafından yapılan çalışmada ihmal edici ebeveynliğe yoğunlaşılmıştır. Bu doğrultuda çalışma, ihmal edici ebeveynlik kapsamında utanç eğilimi ve depresif belirtilerle arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma verilerinden elde edilen bulgular doğrultusunda, anne ve babalarının ihmal ettiği çocuklarda utanç eğiliminin ve depresif belirtilerin diğer çocuklara nazaran daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öte yandan, ihmal edici ebeveynliğin ve depresyonun suçluluk duygusu arasında bir ilişki olmadığı da çalışmada ulaşılan bir diğer sonuçtur.

Yaşa (2012)'nın yaptığı çalışmanın amacı, farklı ebeveyn tutumlarının suçluluk ve utançla ilişkisini bulmaktır. Çalışma sonucunda, demokratik tutumla suçluluk arasında pozitif yönlü bir ilişkinin varlığı tespit edilirken, koruyucu ve otoriter tutumla suçluluk arasındaki ilişkinin negatif yönlü olduğu tespit edilmiştir.

Mintz (2013) tarafından geliştirilen bir araştırmada, yetişkinlik döneminde öz sınıflandırılmış ve suçluluk dilimleri ile çocuklukta yaşanan ayrı ebeveynlik yaşamı arasında kalıcı anlamayı hedeflemiştir. Elde edilen sonuçlar, olumlu ebeveynlik belirtilerinin kalıcılık özellikleriyle pozitif bir ilişki içinde olduğunu gösterirken, utanç verici ebeveynliğin olumsuz ebeveynlik durumuyla olumlu bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Mintz, bu ebeveynliğin ebeveynlik tarzının yetişkinlikteki duygusal deneyimlerinin nasıl değişimini anlamada önemli bir rol oynayabileceğini sürdürüyor.

İnan (2016) tarafından yapılan çalışmanın amacı, ebeveynlerin çocuk yetiştirme modelleri ile suçluluk, utanç arasındaki ilişkiyi tespit etmemnin yanı sıra bunların öz-duyarlılık üzerindeki etkilerini bulmaktır. Çalışma sonucunda, anne tarafından yüksek düzeyde kontrole maruz kalan bireylerin utanç duygusuna daha yatkın oldukları, buna bağlı olarak da öz-duyarlılık düzeylerinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Öte yandan

anne tarafından yüksek düzeyde kabul algılayan bireylerin suçluluk duygusuna daha yatkın olduğu, bununla ilişkili bir şekilde özduyarlılık düzeylerinin daha yüksek olduğu da çalışmada ulaşılan bir diğer sonuçtur.

Mintz, Etengoff, Grysman (2017) tarafından geliştirilen bir ölçek, gelişme çağındaki yetişkinlerin gençlik süresinde olumlu ve olumsuz ebeveynlik durumuna yönelik geçmişe yönelik olanların raporu, var olan hasar ve de sakatlıklarla devam eden ilişkileri incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın sonuçlarının, çocukluk döneminde negatif ebeveyn büyüklüğüna maruz kalacağı erişkinlikte utanca yatkınlık belirtisi olduğunu ortaya koyduğu ortaya çıkıyor. Bu olumsuz sonuçlar arasında fiziksel olarak acı verme, küçük düşme, utandırma ve belgelenme olan ilgisizlik gibi davranışlar yer almaktadır. Araştırmacılar, bu tutumun, olumsuz ebeveynlik davranışlarının bireyin bireysel olarak yeterliliğini, kendini önemsiz ve değersiz hissetmesine neden olduğunu ve bu nedenle "kötü" ve "istenmeyen" bir bireyin olduğu algısını geliştirmesine bağlamaktadır.

Aynı zamanda, kişilerin ailelerinin, ebeveynlik haklarının ve dosyalarının korunmasını sağlama gibi olumlu ebeveynlik birikimlerinin kişilerin kişisellik kayıtları ile olumlu bir ilişki içinde olduğu belirtilmişlerdir. Bu sonuçlar, olumlu ebeveynlik davranışlarının çocukların duygusal deneyimlerini olumlu yönde etkileyerek suçlulukları artırabileceğini göstermektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, kesitsel bir tasarıma sahiptir. Kesitsel çalışmalar, göreceli olarak hızlı sonuçlar elde edebildikleri için avantajlıdır. Bu tip çalışmalar, belirli bir zamanda maruziyet ve sonuçların aynı anda değerlendirildiği çalışmalardır (Karasar, 2010).

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın çalışma evrenini, 2022–2023 öğretim yılında Kocaeli İlinde ikamet eden 18 yaş üstü 300 bireyden oluşmaktadır. Bu amaçla, Kocaeli ilinde Derince Körfez İzmit Değirmendere ilçelerinde ikamet eden bireyler örneklem olarak çalışmaya dâhil edilmiştir. Bu araştırmada, bireyler elverişli örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Elverişli örnekleme, kolay ulaşılabilen örneklemeleri seçmeyi amaçlayan, bilgi ve güvenirliği bir kenara bırakarak zaman, para ve emek tasarrufu sağlamayı hedefleyen bir yöntemdir (Baltacı, 2018).

Her bir katılımcıya Google Gmail form aracılığıyla gönderilen bir linkle veri toplama işlemi gerçekleştirilmiştir. Toplanan veriler, basit tesadüfi yöntemle seçilen 300 katılımcı üzerinde gerçekleştirilmiştir. Karasar'a (2010) göre, değişkenler arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar için minimum 271 katılımcının yeterli olduğu belirtilmiştir. Araştırmada elde edilen verilerde eksik veya geçersiz bilgiler, araştırmadan çıkarılmıştır.

3.3. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları

Araştırmada Kişisel Bilgi Formu, suçluluk utanç, benlik korkusu ve anne baba çocuk yetiştirme tutumu ölçekleri değerlendirilerek veriler elde edilmiştir.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmaya katılan bireylerin demografik bilgilerini elde etmek amacıyla Kişisel Bilgi Formu oluşturulmuştur. Kişisel bilgi formu, katılımcıların medeni durumu, yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, eğitim düzeyi gibi bilgileri içermektedir.

3.3.2. Hatayla ilişkili Utanç ve Suçluluk Duygusu Ölçeği:

Bu ölçek (2007) tarihinde Wright ve Gudjonsson tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe güvenirlik çalışması 2012 yılında Sakarya Üniversitesi Eğitim fakültesinde öğrenim gören 437 üniversite öğrencisine uygulanmıştır. Araştırma kapsamında kullanılan ölçeklerin iç tutarlılık güvenirlik katsayıları Cronbach'ın alfa değerleri ile değerlendirilmiştir. Ölçeğin bütünü için elde edilen Cronbach alfa değeri 0.80, utanç alt ölçeği için 0.78, suçluluk alt ölçeği için ise 0.70 olarak hesaplanmıştır. Bu değerler, ölçeğin güvenilirlik açısından yeterli iç tutarlılığa sahip olduğunu göstermektedir. Ölçeğin test tekrar test korelasyon katsayısı ölçeğin utanç alt ölçeği için .80, suçluluk alt ölçeği için .78 olarak bulunmuştur. Ölçeğin psikometrik özellikleri, test-tekrar test, iç tutarlık, doğrulayıcı faktör analizi ve ölçüt bağıntılı geçerlik yöntemleriyle incelenmiştir. Ölçeğin yapı geçerliği doğrulayıcı faktör analizi ile değerlendirilmiş ve orijinal formuyla tutarlı olarak 10 maddeden oluştuğu, utanç ve suçluluk olmak üzere iki boyutta uyum verdiği tespit edilmiştir. Ayrıca, ölçeğin düzeltilmiş madde-toplam korelasyonlarının 0.29 ile 0.62 arasında değiştiği gözlemlenmiştir. Bu bulgular, ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu desteklemektedir. Ölçek, 7'li Likert tipi bir derecelendirme kullanmaktadır; bu nedenle, utanç alt boyutundan alınabilecek en yüksek puan 35, en düşük puan ise 5 iken, suçluluk alt boyutundan alınabilecek en yüksek puan 35, en düşük puan ise 7'dir. Ölçekten elde edilen toplam puan da değerlendirilebilmektedir. Ters maddesi bulunmayan Hatayla İlişkili Utanç ve Suçluluk Duygusu Ölçeği, utanç ve suçluluk boyutlarından alınan puanların yükseldikçe bireyin ilgili boyuta ait özelliklere yüksek düzeyde sahip olduğunu göstermektedir. Ölçeğin uygulaması ortalama 3,4 dk sürmektedir.

Araştırmada hatayla ilişkili suçluluk ve utanç ölçeğinin kullanılmasının nedeni, suçluluk ve utanç ölçeği, duyguların farklı durumlarda nasıl ortaya çıktığını ve insanların bu duyguları nasıl deneyimlediklerini ve araştırmanın konu ve ilkelerine uygun nitelikte olması nedeniyle tercih edilmiştir.

3.3.3. Benlik Korkusu Ölçeği:

Bu ölçek (2013) tarihinde Aardema ve diğerleri tarafından geliştirilmiştir. Türkçeye uyarlamak ve geçerlik ve güvenirlik analizleri 199 öğretmene uygulanmıştır. (erkek:63 j-kadın:86) Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı .96 olarak

bulunmuştur. Uyum geçerliği çalışmasında benlik korkusu ile yakın ilişkilerde deneyimler-kaygı (r= -.43), depresyon (r= .63), anksiyete (r= .58) ve stres (r= .50) arasında pozitif ilişkiler bulunmuştur.): 6'lı derecelendirme içeren Benlik Korkusu Ölçeği (1- Kesinlikle Katılmıyorum – 6- Kesinlikle Katılıyorum) 8 maddeden ve tek boyuttan oluşmaktadır. Ölçekte ters puanlanan madde bulunmamaktadır. Ölçekteki 8 maddenin toplanmasıyla benlik korkusu ile ilgili toplam puan elde edilir. Ölçeğin uygulanması ortalama 2,3 dk sürmektedir.

Araştırmada benlik korkusu ölçeğinin kullanılmasının nedeni, benlik korkusu ölçeği, endişelerin farklı durumlarda nasıl ortaya çıktığını ve insanların bu endişeleri nasıl deneyimlediklerini anlamalarına yardımcı olur. Araştırmanın konu ve ilkelerine uygun nitelikte olması nedeniyle tercih edilmiştir.

3.3.4. Anne-Baba Tutum Ölçekleri (4-12 Yaş):

Bu ölçek 1972 yılında kuzgun tarafından geliştirilmiştir. Türkçe güvenirlik çalışması 2021 tarihinde Hülya Gülay Ogelman Arzu Özyürek tarafından geliştirilmiştir. Anne-Baba Tutum Ölçekleri (4-12 Yaş) adlı ölçüm aracının geçerlik ve güvenirlik çalışmaları sonucunda, temel bir yapı oluşturarak iki ayrık alt ölçek elde edilmiştir. Bu alt ölçeklerden biri istenilen tutumları, diğeri ise istenmeyen tutumları yansıtan maddeleri içermektedir. İstendik Anne-Baba Tutum Ölçeği 14 madde, İstenmeyen Anne-Baba Tutum Ölçeği ise 13 maddeden oluşmaktadır. Her iki ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlık katsayıları sırasıyla İstendik Anne-Baba Tutum Ölçeği için 0,810 ve İstenmeyen Anne-Baba Tutum Ölçeği için 0,748 olarak hesaplanmıştır. Her bir ölçek ayrı ayrı puanlandığında, yüksek puan alan ölçeğin o tutumu baskın gösterdiği şeklinde yorumlanmaktadır. Formun giriş kısmına, açıklayıcı bilgi eklenmiş ve maddeler rastgele sıralanarak "Her zaman", "Sık sık", "Bazen", "Nadiren" ve "Hiçbir zaman" şeklinde derecelendirilmiştir. Ölçeğin uygulanması ortalama 6,7 dakika sürmektedir.

Araştırmada anne baba tutum ölçeğinin kullanılmasının nedeni, anne-baba tutumlarının çocuk gelişimi üzerindeki etkilerini araştırmalarına olanak sağlar. Araştırmanın konu ve ilkelerine uygun nitelikte olması nedeniyle tercih edilmiştir.

3.4. Veri Toplama Süreci

Araştırmaya yönelik toplanan verilerin yine veri toplama araçlarını geliştiren ve akabinde kullanmak için Türkçe ye uyarlayan araştırmacılardan e posta yoluyla iletişime geçilerek gerekli izinler alınmıştır.

Daha sonra, araştırma kapsamında Gelişim Üniversitesi Etik Kurulu'ndan araştırmanın yürütülmesi için onay alınmıştır.

Gerekli izinler alındıktan sonra, 300 gönüllü katılımcıya Google Formlar üzerinden online olarak veri toplama araçları uygulanmıştır. Örneklem olarak kartopu örneklem yöntemi seçilmiştir.

Katılımcı olacak kişilere her ankete başlamadan önce gönüllü olarak katılıp katılmayacaklarını soran bir seçenek sunulmuştur. Katılımcılardan hiçbir şekilde kimlik bilgisi istenmediği ve alınacak bilgilerin gizli tutulacağı konusunda bilgi verilmiştir. Uygulamalar ortalama 15 dakika süre içerisinde tamamlanmıştır.

Araştırmada kullanılan ölçeklerin örneklerine Ekler kısmında yer verilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırma SPSS24 programıyla analiz edilmiş olup veriler tespit edilmiştir. Demografik verilerin dağılımlar betimleyici analiz olan frekans ve yüzde analizi kapsamında kullanılmıştır. Ayrıca kullanılan ölçeklere ait betimleyici analizin standart sapma ve ortalamaları verilmiştir. Verilerin güvenilirliliği ölçülerek normal dağılıma uygun olması ile istatistiksel olarak %95 oranında güvenli olduğu tespit edilmiştir.

Ölçeklerden elde edilen puanların iki grup arasındaki farklarının incelenmesi için bağımsız örneklem t-testi, üç veya daha fazla grup arasındaki farkların belirlenmesi için tek yönlü ANOVA analizi yapılmıştır. Likert yapılı ölçeklerin güvenirlik seviyelerini belirlemek için Cronbach's alpha analizi uygulanmıştır. Bağımsız değişken ile bağımlı değişkenler arasındaki ilişkilerin belirlenmesinde Pearson korelasyon analizi ve regresyon analizi yapılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Frekans Analizi

Araştırmada katılımcıların demografik değişkenlere ait frekans analizleri yapılmış ve analiz sonuçları Tablo 1' e sunulmuştur.

Tablo 1 - Frekans Analizi Sonuçları

Değişken	Kategori	n	%	Geçerli %	Kümalatif %
Yaş	36 yaş veya daha geç	51	29.0	29.0	29.0
	37 – 44 yaş	39	22.2	22.2	51.1
	45 – 48 yaş	44	25.0	25.0	76.1
	49 yaş veya üzeri	42	23.9	23.9	100.0
Medeni Durum	Evli	137	77.8	77.8	77.8
	Boşanmış	33	18.8	18.8	96.6
	Dul	6	3.4	3.4	100.0
Çocuk Sayısı	1 çocuklu	97	55.1	55.1	55.1
	2 çocuklu	61	34.7	34.7	89.8
	3 çocuklu	14	8.0	8.0	97.7
	4 veya daha fazla	4	2.3	2.3	100.0
Kardeş Sayısı	yok	27	15.3	15.3	15.3
	1 kardeş	65	36.9	36.9	52.3
	2 kardeş	38	21.6	21.6	73.9
	3 kardeş	22	12.5	12.5	86.4
	4 veya daha fazla	24	13.6	13.6	100.0
Doğum Sırası	1. çocuk	67	38.1	38.1	38.1
	2. çocuk	71	40.3	40.3	78.4
	3. çocuk	25	14.2	14.2	92.6
	4 veya daha fazla	13	7.4	7.4	100.0
	İlköğretim	15	8.5	8.5	8.5

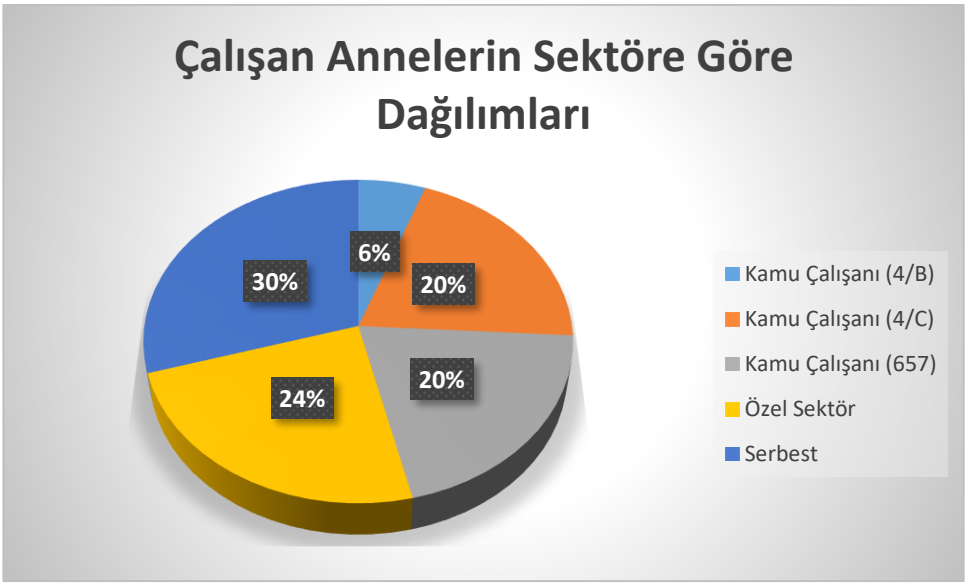
Değişken	Kategori	n	%	Geçerli %	Kümalatif %
Öğrenim Durumu	Lise	72	40.9	40.9	49.4
	Lisans	61	34.7	34.7	84.1
	Yüksek Lisans - Doktora	28	15.9	15.9	100.0
Katılımcının Annesinin Yaşı	64 veya daha genç	46	26.1	26.1	26.1
	65 – 69	88	50.0	50.0	76.1
	70 veya daha fazla	42	23.9	23.9	100.0
Katılımcının Anne Öğrenim Durumu	Okumaz- yazmaz	16	9.1	9.1	9.1
	İlköğretim	104	59.1	59.1	68.2
	Lise	39	22.2	22.2	90.3
	Lisans	14	8.0	8.0	98.3
	Yüksek Lisans - Doktora	3	1.7	1.7	100.0
Katılımcının Annesinin Çalıştığı Sektör	Kamu Çalışanı (4/B)	3	1.7	1.7	1.7
	Kamu Çalışanı (4/C)	11	6.3	6.3	8.0
	Kamu Çalışanı (657)	11	6.3	6.3	14.2
	Özel Sektör	13	7.4	7.4	21.6
	Serbest	16	9.1	9.1	30.7
	Çalışmıyor	122	69.3	69.3	100.0
Katılımcının Babasının Yaşı	66 veya daha genç	39	22.2	22.2	22.2
	67 – 69	104	59.1	59.1	81.3
	74 veya daha fazla	33	18.8	18.8	100.0
Katılımcının Baba Öğrenim Durumu	Okumaz- yazmaz	6	3.4	3.4	3.4
	İlköğretim	90	51.1	51.1	54.5
	Lise	47	26.7	26.7	81.3
	Lisans	26	14.8	14.8	96.0
	Yüksek Lisans - Doktora	7	4.0	4.0	100.0
	Kamu Çalışanı (4/B)	9	5.1	5.1	5.1

Değişken	Kategori	n	%	Geçerli %	Kümalatif %
Katılımcının Babasının Çalıştığı Sektör	Kamu Çalışanı (4/C)	12	6.8	6.8	11.9
	Kamu Çalışanı (657)	25	14.2	14.2	26.1
	Özel Sektör	43	24.4	24.4	50.6
	Serbest	71	40.3	40.3	90.9
	Çalışmıyor	16	9.1	9.1	100.0
Anne-baba Birlikteliği	Birlikte	133	75.6	75.6	75.6
	Ayrı ayrı	11	6.3	6.3	81.8
	Boşanmış	13	7.4	7.4	89.2
	Anne/baba vefat etmiş	19	10.8	10.8	100.0

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan 176 katılımcıdan 51'i (%29.0) 36 yaşında veya daha küçüktür, 39'u (%22.2) 37 – 44 yaş aralığında, 44'ü (%25.0) 45 – 48 yaş aralığında ve 42'si (%23.9) 49 yaşında veya daha büyüktür. Medeni durumlarına bakıldığında katılımcıların büyük çoğunluğunun (%77.8) evli olduğu görülmektedir. Tablo 1'e bakıldığında evli olan 137 (%77.8) katılımcı, boşanmış olan 33 (%18.8) katılımcı ve dul olan 6 (%3.4) katılımcı araştırmaya katılmıştır. Tablo 1'de özetlenen verilere göre 97 (%55.1) katılımcının tek çocuğa, 61 (%34.7) katılımcının iki çocuğa, 14 (%8.0) katılımcının üç çocuğa ve sadece 4 (%2.3) katılımcının 4 ya da daha fazla çocuğa sahip olduğu görülmektedir. Buna göre katılımcıların yaklaşık olarak yarısının (%55.1) tek çocuğa, %89.8'inin ise en fazla iki çocuğa sahip oldukları görülmektedir. Katılımcıların kardeş sayısına göre dağılımları incelendiğinde 27 (%15.3) katılımcının kardeşinin olmadığı, 65 (%36.9) katılımcının bir kardeşe sahip olduğu, 38 (%21.6) katılımcının iki kardeşe sahip olduğu, 22 (%12.5) katılımcının üç kardeşe sahip olduğu ve 24 (%13.6) katılımcının dört ya da daha fazla kardeşe sahip olduğu görülmektedir. Buna göre katılımcıların yarısının en fazla bir tane kardeşi olduğu söylenebilir. Katılımcıların doğum sorusuna verdikleri yanıtlar incelendiğinde 67 (%38.1) katılımcının birinci çocuk, 71 (%40.3) katılımcının ikinci çocuk, 25 (%14.2) katılımcının üçüncü çocuk ve 13 (%7.4) katılımcının en az dördüncü çocuk olduğu görülmektedir. Buna göre katılımcıların büyük çoğunluğunun (%78.4) doğum sıralamasında en fazla ikinci sırada oldukları görülmektedir. Katılımcıların öğrenim

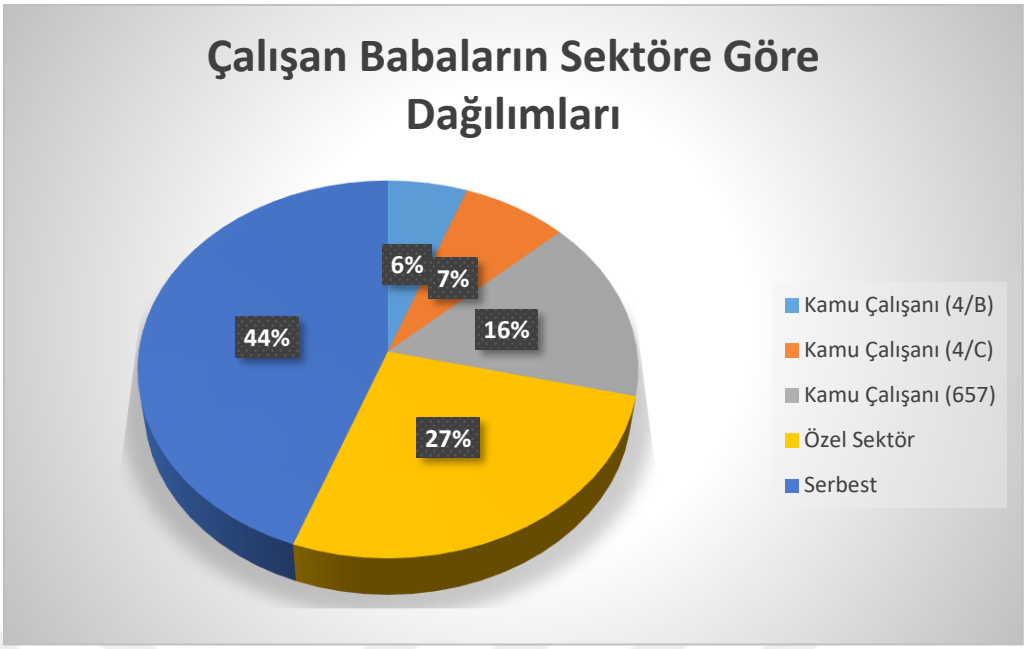
durumlarına ilişkin veriler incelendiğinde 15 (%8.5) katılımcının ilköğretim, 72 (%40.9) katılımcının lise, 61 (%34.7) katılımcının lisans, 28 (%15.9) katılımcının yüksek lisans veya doktora düzeyinde öğrenime sahip oldukları görülmektedir. Buna göre katılımcıların yaklaşık olarak yarısı (%49.0) en fazla lise düzeyindedir.

Araştırmaya katılanların annelerinin yaşına göre dağılımları incelendiğinde 46 (%26.1) katılımcının annesinin en fazla 64 yaşında, 88 (%50.0) katılımcının annesinin 65 – 69 yaş aralığında ve 42 (23.9) katılımcının annesinin en az 70 yaşında olduğu görülmektedir. Annelerin eğitim durumlarına bakıldığında 16 (%9.1) katılımcının annesinin okuma yazma bilmediği, 104 (%59.1) katılımcının annesinin ilköğretim, 39 (%22.2) katılımcının annesinin lise, 14 (%8.0) katılımcının annesinin lisans ve 3 (%1.7) katılımcının annesinin yüksek lisans veya doktora düzeyinde eğitim aldıkları görülmektedir. Buna göre annelerin %68.2'si en fazla lise mezunudur ve sadece % 2'si lisans ve daha yüksek bir eğitim düzeyine sahiptir. Katılımcıların annelerinin verileri incelendiğinde 3 (%1.7) katılımcının annesinin Kamu Çalışanı (4/B), 11 (%6.3) katılımcının annesinin Kamu Çalışanı (4/C), 11 (%6.3) katılımcının annesinin Kamu Çalışanı (657), 13 (%7.4) katılımcının annesinin özel sektör çalışanı, 16 (%9.1) katılımcının annesinin serbest meslek sahibi olduğu ve 122 (%69.3) katılımcının annesinin her hangi bir işte çalışmadığı görülmüştür. Buna göre katılımcıların annelerinin yarısından fazlasının herhangi bir işte çalışmadıkları görülmektedir. Sadece çalışan 54 annenin sektörlere göre dağılımı Grafik 1'de sunulmuştur. Buna göre çalışan annelerin %46'sı kamu, %30'u serbest ve %24'ü özel sektör çalışanı olduğu söylenebilir.

Şekil 1 – Çalışan Annelerin Sektörlere Göre Dağılımı

Araştırmada babaların eğitim verileri incelendiğinde babaların yaşa göre dağılımları şöyledir; 39 (%22.2) katılımcının babası en fazla 66 yaşındadır, 104 (%59.1) katılımcının babası 67 – 69 yaş aralığındadır ve 33 (%18.8) katılımcının babası en az 74 yaşındadır. Katılımcıların yaklaşık olarak yarısının banasının 67 – 69 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Babaların öğrenim durumuna bakıldığında 6 (%3.4) katılımcının babasının okuma yazma bilmediği, 90 (%51.1) katılımcının babasının ilköğretim, 47 (%26.7) katılımcının babasının lise, 26 (%14.8) katılımcının babasının lisans ve 7 (%4.0) katılımcının babasının yüksek lisans veya doktora düzeyinde eğitim aldığı görülmektedir. Buna göre babaların sadece %4'ü yüksek lisans veya doktora düzeyinde ve %81.3'ünün en fazla lise düzeyinde eğitim aldıkları görülmektedir. Babaların çalıştığı sektöre göre dağılımlarına bakıldığında 9 (%5.1) katılımcının babasının Kamu Çalışanı (4/B), 12 (%6.8) katılımcının babasının Kamu Çalışanı (4/C), 25 (%14.2) katılımcının babasının Kamu Çalışanı (657), 43 (%24.4) katılımcının babasının özel sektör, 71 (%40.3) katılımcının babasının serbest ve 16 (%9.1) katılımcının babasının herhangi bir işte çalışmadığı görülmektedir. Sadece çalışan babaların sektörlere göre dağılımları Grafik 2'de sunulmuştur. Buna göre babaların %25'i kamu, %27'si özel ve %44'ü serbest sektör çalışanıdır.

Şekil 2 - Çalışan Babaların Sektörlere Göre Dağılımı

Betimsel İstatistikler

Araştırmada katılımcılardan verileri almak amacıyla kullanılan ölçeklere ilişkin betimsel istatistikler hesaplanmış ve Tablo 2' de sunulmuştur.

Tablo 2 - Ölçeklere Ait Betimsel İstatistikler

Ölçek	n	En Küçük	En Büyük	Ortalama	Standart Sapma
Suçluluk	176	5.00	35.00	21.4318	8.49039
Utanç		5.00	35.00	19.7955	10.33016
İstendik Ebeveyn Tutumu		25.00	70.00	58.1648	10.84757
İstenmedik Ebeveyn Tutumu		13.00	65.00	37.4375	12.62544
Benlik Korkusu		8.00	48.00	25.1932	12.19682

Tablo 2' ye göz attığımızda, araştırmaya 176 evli kadın katılımcının dahil olduğu görülmektedir. Örneklem grubunun suçluluk ölçeğinden almış oldukları puanların ortalaması yaklaşık olarak 21.43, aynı ölçekteki puanların standart sapma değeri yaklaşık olarak ±8.49 olarak hesaplanmıştır. Bu ölçekten alınan en düşük puan 5, en yüksek puan 35'tir. Örneklem grubunun utanç ölçeğinden almış oldukları puanlara bakıldığında ortalamanın yaklaşık olarak 19.80, standart sapmanın yaklaşık olarak ±10.33, alınan en düşük puanın 5 ve en yüksek puanın 35 olduğu görülmektedir.

Evli kadınlardan oluşan örneklem grubunun istendik ebeveyn tutumu ölçeğinden almış oldukları puanların ortalaması yaklaşık olarak 58.7, standart sapması yaklaşık olarak ±10.85, alınan en düşük puan 25 ve en yüksek puan 70 olarak hesaplanmıştır. İstenmedik ebeveyn tutumları ölçek ortalaması ise yaklaşık olarak 35.44, standart sapması yaklaşık olarak ±12.63, alınan en düşük puan 13 ve en yüksek puan 65 olarak hesaplanmıştır.

Örneklem grubunun benlik korkusu ölçeğinden almış oldukları puanların ortalaması yaklaşık olarak 25.19, standart sapması yaklaşık olarak ±12.20, alınan en düşük puan 8 ve en yüksek puan 48 olarak hesaplanmıştır.

Bağımlı Değişkenler Arasındaki Doğrusal İlişkiler

Araştırmanın bağımsız değişkenleri arasındaki doğrusal ilişkilerin varlığı Spearman Korelasyon Testi ile test edilmiştir. Test sonuçları Tablo 3'de sunulmuştur.

Tablo 3. Korelasyon

Değişken		Suçluluk	Utanç	İstendik	İstenmeyen	Benlik Korkusu
Suçluluk	rho	1.000	.802**	.230**	-.097	.197**
	p		.000	.002	.199	.009
	n	176	176	176	176	176
Utanç	rho	.802**	1.000	.156*	.119	.309**
	p	.000		.039	.116	.000
	n	176	176	176	176	176
İstendik Ebeveyn Tutumu	rho	.230**	.156*	1.000	-.047	-.013
	p	.002	.039		.533	.866
	n	176	176	176	176	176
İstenmedik Ebeveyn Tutumu	rho	-.097	.119	-.047	1.000	.319**
	p	.199	.116	.533		.000
	n	176	176	176	176	176

Benlik Korkusu	rho	.197**	.309**	-.013	.319**	1.000
	p	.009	.000	.866	.000	
	n	176	176	176	176	176

** Korelasyon .01 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır.
* Korelasyon .05 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır.

Buna göre araştırmaya katılan katılımcıların suçluluk duyguları ile utanç duyguları arasında pozitif güçlü doğrusal bir ilişki bulunmuştur (rho=.802, p=.000<.01). Katılımcıların hata karşısında hissettikleri suçluluk duygusu arttıkça bundan duydukları utançları da artmaktadır. Çok güçlü olmasa da annelerin suçluluk duygusu test puanları ile istendik ebeveyn tutumları ve benlik korkusu puanları arasında da doğrusal bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Katılımcıların utanç testi puanları arttıkça istendik ebeveyn tutumları ve benlik korkusu puanlarının da arttığı görülmektedir (İstendik ebeveyn tutumları: rho=.230, p=.002<.01; Benlik korkusu: rho=.197, p=.009<.01). Benzer şekilde katılımcıların hataya ilişkin utanç testi puanları ile istendik ebeveyn tutumları ve benlik korkusu puanları arasında da çok güçlü olmayan doğrusal bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Katılımcıların utanç testi puanları arttıkça istendik ebeveyn tutumları ve benlik korkusu puanlarının da arttığı görülmektedir (İstendik ebeveyn tutumları: rho=.156, p=.039<.05; Benlik korkusu: rho=.309, p=.000<.01).

Bağımsız Örneklem Testleri

Katılımcının Yaşına Göre

Araştırmada katılımcıların suçluluk, utanç, istendik ebeveyn tutumları, istenmedik ebeveyn tutumları ve benlik korkusu ortalama puanlarının katılımcıların yaşına göre farklılaşıp farklılaşmadığına Kruskal Wallis H Testi ile bakılmış ve hiçbir ölçek puanında grup farkları anlamlı bulunmamıştır (Suçluluk: X^2=1.604, p=.658>.01; Utanç: X^2=3.091, p=.378>.01; İstendik ebeveyn tutumları: X^2=4.400, p=.221>.01; İstenmedik ebeveyn tutumları: X^2=3.840, p=.279>.01; Benlik korkusu: X^2=3.713, p=.294>.01).

Ancak gruplar arası farklar anlamlı bulunamamış olsa da bağımlı değişkenlerdeki artış eğiliminin anlamlı olup olmadığı Jonckheere Terpstra Testi ile test edilmiş ancak hiçbir ölçek puanında eğilim anlamlı bulunmamıştır (Suçluluk: T_{JT}=5950.500, z=.430, p=.667>.01; Utanç: T_{JT}=5331.500, z=-1.215, p=.224>.01; İstendik ebeveyn tutumları: T_{JT}=5355.500, z=-1.148, p=.251>.01; İstenmedik ebeveyn tutumları: T_{JT}=5497.000, z=-.772, p=.440>.01; Benlik saygısı: T_{JT}=5192.500, z=-1.580, p=.114>.01).

Medeni Duruma Göre

Araştırmada katılımcıların suçluluk, utanç, istendik ebeveyn tutumları, istenmedik ebeveyn tutumları ve benlik korkusu ortalama puanlarının medeni durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığına Kruskal Wallis H Testi ile bakılmıştır. Test sonuçları Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Medeni Duruma Göre Farklar

Bağımlı Değişken	Grup	n	Sıra Ort.	sd	X^2	p	Fark
Suçluluk	Evli	137	88.34	2	1.284	.526	-
	Boşanmış	33	93.00				
	Dul	6	67.50				
Utanç	Evli	137	88.31	2	1.082	.582	-
	Boşanmış	33	92.76				
	Dul	6	69.42				
İstendik Ebeveyn Tutumu	Evli (a)	137	95.95	2	17.498	.000*	b-a c-a
	Boşanmış (b)	33	69.48				
	Dul (c)	6	23.00				
İstenmedik Ebeveyn Tutumu	Evli	137	88.20	2	.028	.986	-
	Boşanmış	33	89.83				
	Dul	6	88.08				
Benlik Korkusu	Evli	137	86.78	2	.724	.696	-
	Boşanmış	33	95.02				
	Dul	6	91.92				

Bağımlı Değişken	Grup	n	Sıra Ort.	sd	X^2	p	Fark

* Fark .01 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 2'de sunulan analiz sonuçlarına bakıldığında katılımcıların istendik ebeveyn tutumları ölçeği puanlarının medeni durumlarına göre anlamlı bir yönde çeşitlenme gözlemlenmektedir (X^2=17.498, p=.000<.01). Çeşitliliğin hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla ikili karşılaştırma testleri yapılmış ve bu testler sonucunda evli olan annelerin puanları ile boşanmış ve dul annelerin puanları arasındaki farklıların anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Buna göre evli olan katılımcıların, boşanmış ve dul katılımcılara göre istendik ebeveyn tutumlarını daha fazla sergiledikleri söylenebilir ($\bar{X}_{evli}$=95.95>$\bar{X}_{boşanmış}$=69.48; $\bar{X}_{evli}$=95.95>$\bar{X}_{dul}$=23.00).

Diğer ölçek puanlarında katılımcıların medeni duruma göre gözlemlenen farklar anlamlı bulunmamıştır.

Çocuk Sayısına Göre

Araştırmada katılımcıların suçluluk, utanç, istendik ebeveyn tutumları, istenmedik ebeveyn tutumları ve benlik korkusu ortalama puanlarının sahip olunan çocuk sayısına göre farklılaşıp farklılaşmadığına Kruskal Wallis H Testi ile bakılmıştır. Test sonuçları Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Çocuk Sayısına Göre Farklar

Bağımlı Değişken	Grup	n	Sıra Ort.	sd	X^2	p	Fark
Suçluluk	1 çocuklu	97	86.05	3	.726	.867	-
	2 çocuklu	61	92.20				
	3 çocuklu	14	86.46				
	4 veya daha fazla	4	98.50				
Utanç	1 çocuklu	97	91.26	3	1.552	.670	-
	2 çocuklu	61	82.79				
	3 çocuklu	14	89.18				
	4 veya daha fazla	4	106.25				
	1 çocuklu	97	88.39	3	4.115	.249	-

Bağımlı Değişken	Grup	n	Sıra Ort.	sd	X^2	p	Fark
İstendik Ebeveyn Tutumu	2 çocuklu	61	91.40				
	3 çocuklu	14	67.57				
	4 veya daha fazla	4	120.13				
İstenmedik Ebeveyn Tutumu	1 çocuklu (a)	97	98.23	3	9.778	.021*	b-a
	2 çocuklu (b)	61	76.23				
	3 çocuklu (c)	14	68.86				
	4 veya daha fazla (d)	4	108.38				
Benlik Korkusu	1 çocuklu	97	96.79	3	.724	.696	-
	2 çocuklu	61	76.75				
	3 çocuklu	14	78.46				
	4 veya daha fazla	4	101.88				

* Fark .05 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 5' te sunulan analiz sonuçlarına bakıldığında katılımcıların istenmedik ebeveyn tutumları ölçeği puanlarının medeni durumlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir (X^2=9.778, p=.021<.05). Çeşitliliğin hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla ikili karşılaştırma testleri yapılmış ve bu testler sonucunda iki çocuğu olan katılımcıların puanları ile tek çocuğu olan katılımcıların puanları arasındaki farklıların anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Buna göre tek çocuğu olan katılımcıların iki çocuğa sahip katılımcılara göre istenmedik ebeveyn tutumlarını daha fazla sergiledikleri söylenebilir ($\bar{X}_{1\ çocuklu}$=98.23>$\bar{X}_{2\ çocuklu}$=76.23).

Diğer ölçek puanlarında katılımcıların sahip oldukları çocuk sayısına göre gözlemlenen farklar anlamlı bulunmamıştır. Ancak gruplar arası farklar anlamlı bulunamamış olsa da bağımlı değişkenlerdeki artış eğiliminin anlamlı olup olmadığı Jonckheere Terpstra Testi ile test edilmiştir. Test sonuçları Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Çocuk Sayısına Göre Jonckheere Terpstra Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Grup	n	Ortalama	Std. Sapma	JT	z	p
Suçluluk	1 çocuklu	97	20.81	346.194	4628.500	.635	.525
	2 çocuklu	61	22.18				
	3 çocuklu	14	22.07				
	4 veya daha fazla	4	22.75				
Utanç	1 çocuklu	97	20.38	345.721	4235.000	-.502	.616
	2 çocuklu	61	18.62				
	3 çocuklu	14	19.86				
	4 veya daha fazla	4	23.25				
İstendik Ebeveyn Tutumu	1 çocuklu	97	57.60	346.461	4354.500	-.156	.876
	2 çocuklu	61	59.59				
	3 çocuklu	14	54.07				
	4 veya daha fazla	4	64.50				
İstenmedik Ebeveyn Tutumu	1 çocuklu	97	39.54	346.832	3485.500	-2.661	.008*
	2 çocuklu	61	34.67				
	3 çocuklu	14	32.50				
	4 veya daha fazla	4	46.00				
Benlik Korkusu	1 çocuklu	97	27.47	346.676	3653.500	-2.178	.029**
	2 çocuklu	61	21.95				
	3 çocuklu	14	22.64				
	4 veya daha fazla	4	28.25				

* Eğilim .01 düzeyinde anlamlıdır.
** Eğilim .05 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 6' da sunulan analiz sonuçları incelendiğinde katılımcıların sahip oldukları çocuk sayısı arttıkça istenmeyen ebeveyn tutumlarının azaldığı

görülmektedir (T_{JT}=3485.500, z=-2.661, p=.008<.01). Benzer şekilde katılımcıların çocuk sayısı arttıkça benlik korularının azaldığı görülmektedir (T_{JT}=3653.500, z=-2.178, p=.029<.05).

Kardeş Sayısına Göre

Araştırmada katılımcıların suçluluk, utanç, istendik ebeveyn tutumları, istenmedik ebeveyn tutumları ve benlik korkusu ortalama puanlarının annelerin sahip oldukları kardeş sayısına göre farklılaşıp farklılaşmadığına Kruskal Wallis H Testi ile bakılmıştır. Test sonuçları Tablo 7' de sunulmuştur.

Tablo 7. Kardeş Sayısına Göre Farklar

Bağımlı Değişken	Grup	n	Sıra Ort.	sd	X^2	p	Fark
Suçluluk	yok	27	77.15	4	9.870	.043	-
	1 kardeş	65	76.95				
	2 kardeş	38	100.53				
	3 kardeş	22	100.66				
	4 veya daha fazla	24	102.35				
Utanç	yok	27	77.43	4	3.266	.514	-
	1 kardeş	65	90.56				
	2 kardeş	38	98.49				
	3 kardeş	22	82.89				
	4 veya daha fazla	24	84.71				
İstendik Ebeveyn Tutumu	yok	27	78.06	4	3.952	.413	-
	1 kardeş	65	93.68				
	2 kardeş	38	87.45				
	3 kardeş	22	76.77				
	4 veya daha fazla	24	98.65				
İstenmedik Ebeveyn Tutumu	yok (a)	27	109.41	4	20.911	.000*	e-a e-b
	1 kardeş (b)	65	101.64				
	2 kardeş (c)	38	81.08				
	3 kardeş (d)	22	68.73				

Bağımlı Değişken	Grup	n	Sıra Ort.	sd	X^2	p	Fark
	4 veya daha fazla (e)	24	59.27				
Benlik Korkusu	yok	27	98.52	4	8.518	.074	-
	1 kardeş	65	98.43				
	2 kardeş	38	79.62				
	3 kardeş	22	83.89				
	4 veya daha fazla	24	68.63				

* Fark .01 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 7' de sunulan analiz sonuçlarına bakıldığında katılımcıların istenmedik ebeveyn tutumları ölçeği puanlarının kardeş sayısına göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir (X^2=20.911, p=.000<.01). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla ikili karşılaştırma testleri yapılmış ve bu testler sonucunda dört veya daha fazla kardeşi olan katılımcıların puanları ile kardeşi olmayan katılımcıların puanları arasındaki farklıların anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Kardeşi olmayan katılımcıların istemedik ebeveyn tutumları puanları daha yüksektir ($\bar{X}_{4\ veya\ daha\ fazla}$=59.27>$\bar{X}_{yok}$=109.41). Benzer şekilde dört veya daha fazla kardeşi olan katılımcıların puanları ile tek kardeşi olan katılımcıların puanları arasındaki farklıların anlamlıdır ve tek kardeşe sahip olan katılımcıların puanları daha yüksektir ($\bar{X}_{4\ veya\ daha\ fazla}$=59.27>$\bar{X}_{1\ kardeş}$=101.64).

Diğer ölçek puanlarında katılımcıların sahip oldukları kardeş sayısına göre gözlemlenen farklar anlamlı bulunmamıştır. Ancak gruplar arası farklar anlamlı bulunamamış olsa da bağımlı değişkenlerdeki artış eğiliminin anlamlı olup olmadığı Jonckheere Terpstra Testi ile test edilmiştir. Test sonuçları Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8. Kardeş Sayısına Göre Jonckheere Terpstra Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Grup	n	Ortalama	Std. Sapma	JT	z	p
Suçluluk	yok	27	19.52	375.938	6951.500	2.852	.004*
	1 kardeş	65	19.42				
	2 kardeş	38	23.50				
	3 kardeş	22	23.36				

Bağımlı Değişken	Grup	n	Ortalama	Std. Sapma	JT	z	p
	4 veya daha fazla	24	24.00				
Utanç	yok	27	17.63	375.422	6031.500	.405	.686
	1 kardeş	65	20.20				
	2 kardeş	38	21.66				
	3 kardeş	22	18.55				
	4 veya daha fazla	24	19.33				
İstendik Ebeveyn Tutumu	yok	27	55.63	376.233	6052.000	.458	.647
	1 kardeş	65	58.35				
	2 kardeş	38	58.37				
	3 kardeş	22	56.68				
	4 veya daha fazla	24	61.54				
İstenmedik Ebeveyn Tutumu	yok	27	41.89	376.642	4187.000	-4.494	.000*
	1 kardeş	65	40.77				
	2 kardeş	38	35.95				
	3 kardeş	22	32.91				
	4 veya daha fazla	24	29.92				
Benlik Korkusu	yok	27	27.81	376.469	4869.500	-2.683	.007*
	1 kardeş	65	27.77				
	2 kardeş	38	22.55				
	3 kardeş	22	23.82				
	4 veya daha fazla	24	20.71				

* Eğilim .01 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 8' de sunulan analiz sonuçları incelendiğinde katılımcıların sahip oldukları kardeş sayısı arttıkça suçluluk duygularının da arttığı görülmektedir (T_{JT}=6951.500, z=2.852, p=.004<.01). Ancak katılımcıların kardeş sayısı arttıkça

istenmedik ebeveyn tutumlarının ve benlik korkularının azaldığı görülmektedir (İstenmedik ebeveyn tutumları: T_{JT}=4187.000, z=-4.494, p=.000<.01; Benlik korkusu: T_{JT}=4869.500, z=-2.683, p=.007<.01).

Doğum Sırasına Göre

Araştırmada katılımcıların suçluluk, utanç, istendik ebeveyn tutumları, istenmedik ebeveyn tutumları ve benlik korkusu ortalama puanlarının doğum sırasına sayısına göre çeşitlenip farklılıklar gösterip göstermediği Kruskal Wallis H Testi ile test edilmiş ancak hiçbir ölçekte farklar anlamlı bulunmamıştır. Ancak gruplar arası farklar anlamlı bulunamamış olsa da bağımlı değişkenlerdeki artış eğiliminin anlamlı olup olmadığı Jonckheere Terpstra Testi ile test edilmiştir. Test sonuçları Tablo 9' da sunulmuştur.

Tablo 9. Doğum Sırasına Göre Jonckheere Terpstra Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Grup	n	Ortalama	Std. Sapma	JT	z	p
Suçluluk	1. çocuk	67	21.43	364.485	5408.000	.672	.501
	2. çocuk	71	20.27				
	3. çocuk	25	23.44				
	4 veya daha fazla	13	23.92				
Utanç	1. çocuk	67	19.85	363.986	5239.000	.209	.835
	2. çocuk	71	19.23				
	3. çocuk	25	21.36				
	4 veya daha fazla	13	19.62				
İstendik Ebeveyn Tutumu	1. çocuk	67	58.57	364.768	5017.000	-.400	.689
	2. çocuk	71	57.49				
	3. çocuk	25	57.76				
	4 veya daha fazla	13	60.54				
	1. çocuk	67	39.06	365.161	4344.500	-2.241	.025*
	2. çocuk	71	38.31				

Bağımlı Değişken	Grup	n	Ortalama	Std. Sapma	JT	z	p
İstenmedik Ebeveyn Tutumu	3. çocuk	25	34.08				
	4 veya daha fazla	13	30.77				
Benlik Korkusu	1. çocuk	67	25.37	364.995	5033.000	-.356	.722
	2. çocuk	71	25.79				
	3. çocuk	25	24.72				
	4 veya daha fazla	13	21.92				

* Eğilim .05 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 9' da sunulan analiz sonuçları incelendiğinde katılımcıların sahip oldukları kardeş sayısı arttıkça istenmedik ebeveyn tutumlarının azaldığı görülmektedir (T_{JT}=4344.500, z=-2.241, p=.025<.05).

Öğrenim Duruma Göre

Araştırmada katılımcıların suçluluk, utanç, istendik ebeveyn tutumları, istenmedik ebeveyn tutumları ve benlik korkusu ortalama puanlarının öğrenim durumlarına göre çeşitlenip farklılık gösterip gösterilmediğine Kruskal Wallis H Testi ile bakılmıştır. Test sonuçları Tablo 10' da sunulmuştur.

Tablo 10. Öğrenim Durumuna Göre Farklar

Bağımlı Değişken	Grup	n	Sıra Ort.	sd	X^2	p	Fark
Suçluluk	İlköğretim (a)	15	110.10	3	12.149	.007*	c-d
	Lise (b)	72	86.94				
	Lisans (c)	61	75.07				
	Yüksek Lisans-Doktora(d)	28	110.21				
Utanç	İlköğretim (a)	15	91.57	3	12.525	.006*	b-d c-d
	Lise (b)	72	84.98				
	Lisans (c)	61	78.24				

Bağımlı Değişken	Grup	n	Sıra Ort.	sd	X^2	p	Fark
	Yüksek Lisans-Doktora(d)	28	118.27				
İstendik Ebeveyn Tutumu	İlköğretim	15	75.47	3	2.749	.432	-
	Lise	72	86.50				
	Lisans	61	88.39				
	Yüksek Lisans -Doktora	28	100.86				
İstenmedik Ebeveyn Tutumu	İlköğretim	15	103.67	3	1.976	.577	-
	Lise	72	84.13				
	Lisans	61	88.43				
	Yüksek Lisans -Doktora	28	91.77				
Benlik Korkusu	İlköğretim	15	99.90	3	1.109	.776	-
	Lise	72	89.31				
	Lisans	61	84.71				
	Yüksek Lisans -Doktora	28	88.55				

* Fark .01 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 10' da sunulan analiz sonuçlarına bakıldığında katılımcıların suçluluk ve utanç puanlarının öğrenim durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir (Suçluluk: X^2=12.149, p=.007<.01; Utanç: X^2=12.525, p=.007<.01). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla ikili karşılaştırma testleri yapılmış ve bu testler sonucunda öğrenim durumu lisans olan katılımcıların puanları ile öğrenim durumu yüksek lisans ya da doktora olan katılımcıların puanları arasındaki farklıların anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Öğrenim düzeyi yüksek lisans ya da doktora olan katılımcıların suçluluk ve utanç puanlarının öğrenim durumu lisans olan katılımcılardan daha yüksek olarak hesaplanmıştır (Suçluluk: $\bar{X}_{lisans}$=75.07>$\bar{X}_{yüksek\ lisans-doktora}$=110.21; Utanç: $\bar{X}_{lisans}$=78.24>$\bar{X}_{yüksek\ lisans-doktora}$=118.27). Benzer şekilde öğrenim düzeyi lisans ya da doktora olan katılımcıların utanç puanları öğrenim durumu lise olan katılımcılardandaha yüksektir ($\bar{X}_{lise}$=84.98>$\bar{X}_{yüksek\ lisans-doktora}$=118.27).

Diğer ölçek puanlarında eğitim durumuna göre gözlemlenen farklar anlamlı bulunmamıştır. Ancak gruplar arası farklar anlamlı bulunamamış olsa da bağımlı değişkenlerdeki artış eğiliminin anlamlı olup olmadığı Jonckheere Terpstra Testi ile test edilmiş ancak hiçbir ölçek puanında eğilim anlamlı bulunmamıştır (Suçluluk: T_{JT}=5261.000, z=-.012, p=.990>.01; Utanç: T_{JT}=5820.500, z=1.517, p=.129>.01; İstendik ebeveyn tutumları: T_{JT}=5808.000, z=1.479, p=.139>.01; İstenmedik ebeveyn tutumları: T_{JT}=5261.500, z=-.011, p=.991>.01; Benlik saygısı: T_{JT}=5003.500, z=-.714, p=.475>.01).

Katılımcıların Annelerinin Yaşına Duruma Göre

Araştırmada katılımcıların suçluluk, utanç, istendik ebeveyn tutumları, istenmedik ebeveyn tutumları ve benlik korkusu ortalama puanlarının katılımcıların annelerinin yaşına göre gruplanıp farklılık gösterip gösterilmediğine Kruskal Wallis H Testi ile bakılmıştır. Test sonuçları Tablo 11' de sunulmuştur.

Tablo 11. Katılımcıların Annelerinin Yaşına Göre Farklar

Bağımlı Değişken	Grup	n	Sıra Ort.	sd	X^2	p	Fark
Suçluluk	64 veya daha genç	46	82.36	2	1.015	.602	-
	65 – 69	88	91.68				
	70 veya daha fazla	42	88.57				
Utanç	64 veya daha genç	46	86.52	2	6.112	.047	-
	65 – 69	88	96.74				
	70 veya daha fazla	42	73.39				
İstendik Ebeveyn Tutumu	64 veya daha genç	46	100.07	2	3.984	.136	-
	65 – 69	88	87.10				
	70 veya daha fazla	42	78.76				
İstenmedik Ebeveyn Tutumu	64 veya daha genç (a)	46	81.23	2	14.701	.001*	b-c
	65 – 69 (b)	88	102.38				
	70 veya daha fazla (c)	42	67.38				
	64 veya daha genç	46	85.13	2	1.894	.388	-

Bağımlı Değişken	Grup	n	Sıra Ort.	sd	X^2	p	Fark
Benlik Korkusu	65 – 69	88	93.62				
	70 veya daha fazla	42	81.46				

* Fark .01 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 11' deki analiz sonuçlarına bakıldığında katılımcıların istenmedik ebeveyn tutumları ölçeği puanlarının annelerinin yaşına göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir (X^2=14.701, p=.001<.01). Çeşitliliğin hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla ikili karşılaştırma testleri yapılmış ve bu testler sonucunda 65-69 yaş grubu ile 70 ve daha yaşlı anneye sahip katılımcıların puanlarının farkı anlamlı bulunmuştur. Buna göre annesi annesi 65-69 yaş grubu katılımcıların istenmedik ebeveyn tutumlarını daha fazla sergiledikleri söylenebilir ($\bar{X}_{65-69}$=102.38>$\bar{X}_{70\ veya\ daha\ fazla}$=67.38).

Diğer ölçek puanlarında gözlemlenen farklar anlamlı bulunmamıştır. Ancak gruplar arası farklar anlamlı bulunamamış olsa da bağımlı değişkenlerdeki artış eğiliminin anlamlı olup olmadığı Jonckheere Terpstra Testi ile test edilmiş ancak hiçbir ölçek puanında eğilim anlamlı bulunmamıştır (Suçluluk: T_{JT}=5050.000, z=.593, p=.553>.01; Utanç: T_{JT}=4427.000, z=-1.151, p=.250>.01; İstendik ebeveyn tutumları: T_{JT}=4154.500, z=-1.910, p=.056>.01; İstenmedik ebeveyn tutumları: T_{JT}=4470.000, z=-1.027, p=.304>.01; Benlik saygısı: T_{JT}=4732.500, z=-.295, p=.768>.01).

Katılımcıların Annelerinin Öğrenim Duruma Göre

Araştırmada katılımcıların suçluluk, utanç, istendik ebeveyn tutumları, istenmedik ebeveyn tutumları ve benlik korkusu ortalama puanlarının katılımcıların annelerinin öğrenim durumlarına göre çeşitlenip farklılık gösterip göstermediğine Kruskal Wallis H Testi ile bakılmıştır. Test sonuçları Tablo 12'de sunulmuştur.

Tablo 12. Katılımcıların Annelerinin Öğrenim Durumuna Göre Farklar

Bağımlı Değişken	Grup	n	Sıra Ort.	sd	X^2	p	Fark
Suçluluk	Okumaz- yazmaz	16	113.97	4	7.802	.099	-
	İlköğretim	104	87.79				
	Lise	39	86.17				

Bağımlı Değişken	Grup	n	Sıra Ort.	sd	X^2	p	Fark
	Lisans	14	65.50				
	Yüksek Lisans - Doktora	3	115.00				
Utanç	Okumaz- yazmaz	16	103.00	4	5.814	.213	-
	İlköğretim	104	84.93				
	Lise	39	90.10				
	Lisans	14	81.89				
	Yüksek Lisans - Doktora	3	145.00				
İstendik Ebeveyn Tutumu	Okumaz- yazmaz	16	96.34	4	10.503	.033	-
	İlköğretim	104	96.59				
	Lise	39	70.24				
	Lisans	14	67.82				
	Yüksek Lisans - Doktora	3	100.00				
İstenmedik Ebeveyn Tutumu	Okumaz- yazmaz (a)	16	105.69	4	15.966	.003*	b-c
	İlköğretim (b)	104	75.91				
	Lise (c)	39	106.65				
	Lisans (d)	14	103.96				
	Yüksek Lisans - Doktora (e)	3	125.00				
Benlik Korkusu	Okumaz- yazmaz	16	96.13	4	5.230	.265	-
	İlköğretim	104	84.05				
	Lise	39	89.18				
	Lisans	14	99.29				
	Yüksek Lisans - Doktora	3	143.00				

* Fark .01 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 12' deki analiz sonuçlarına bakıldığında katılımcıların istenmedik ebeveyn tutumları ölçeği puanlarının annelerinin öğrenim durumlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir (X^2=15.966, p=.003<.01). Çeşitliliğin hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla ikili karşılaştırma testleri yapılmış ve bu testler sonucunda annesi ilköğretim mezunu olan katılımcıların puanları ile annesi lise mezunu olan annelerin puanları arasındaki farklıların anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Buna göre annesi lise mezunu olan katılımcıların annesi ilköğretim mezunu olan katılımcılar göre istenmedik ebeveyn tutumlarını daha fazla sergiledikleri söylenebilir ($\bar{X}_{ilköğretim}$=75.91>$\bar{X}_{lise}$=106.65).

Diğer ölçek puanlarında katılımcıların anne öğrenim durumuna göre gözlemlenen farklar anlamlı bulunmamıştır. Ancak gruplar arası farklar anlamlı bulunamamış olsa da bağımlı değişkenlerdeki artış eğiliminin anlamlı olup olmadığı Jonckheere Terpstra Testi ile test edilmiştir. Test sonuçları Tablo 13' te sunulmuştur.

Tablo 13. Katılımcıların Annelerinin Öğrenim Durumuna Göre Jonckheere Terpstra Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken	**Grup**	**n**	**Ortalama**	**Std. Sapma**	**JT**	**z**	**p**
Suçluluk	Okumaz-yazmaz	16	25.25	344.275	3924.000	-1.802	.071
	İlköğretim	104	21.42				
	Lise	39	20.95				
	Lisans	14	17.36				
	Yüksek Lisans - Doktora	3	26.67				
Utanç	Okumaz-yazmaz	16	23.38	343.804	4550.000	.016	.987
	İlköğretim	104	18.99				
	Lise	39	20.15				
	Lisans	14	18.29				
	Yüksek Lisans - Doktora	3	31.00				

Bağımlı Değişken	Grup	n	Ortalama	Std. Sapma	JT	z	p
İstendik Ebeveyn Tutumu	Okumaz-yazmaz	16	59.50	344.804	3612.000	-2.706	.007*
	İlköğretim	104	59.88				
	Lise	39	53.74				
	Lisans	14	55.79				
	Yüksek Lisans - Doktora	3	60.33				
İstenmedik Ebeveyn Tutumu	Okumaz-yazmaz	16	42.25	344.913	5325.500	2.264	.024**
	İlköğretim	104	34.41				
	Lise	39	41.54				
	Lisans	14	40.64				
	Yüksek Lisans - Doktora	3	48.33				
Benlik Korkusu	Okumaz-yazmaz	16	27.38	344.757	4857.500	.908	.364
	İlköğretim	104	24.08				
	Lise	39	25.41				
	Lisans	14	27.71				
	Yüksek Lisans - Doktora	3	37.67				

* Eğilim .01 düzeyinde anlamlıdır.
** Eğitim .05 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 13' te sunulan analiz sonuçları incelendiğinde katılımcıların annelerinin öğrenim durumu yükseldikçe istendik ebeveyn tutumlarının azaldığı, istenmedik ebeveyn tutumlarının arttığı görülmektedir (İstendik ebeveyn tutumları: T_{JT}=3612.000, z=-2.706, p=.007<.01; İstenmedik ebeveyn tutumları: T_{JT}=5325.500, z=2.264, p=.024<.05).

Katılımcıların Annelerinin Çalıştığı Sektöre Göre

Araştırmada katılımcıların suçluluk, utanç, istendik ebeveyn tutumları, istenmedik ebeveyn tutumları ve benlik korkusu ortalama puanlarının katılımcıların annelerinin çalıştığı sektöre göre çeşitlenip farklılık gösterip göstermediğine Kruskal Wallis H Testi ile bakılmıştır. Test sonuçları Tablo 14' te sunulmuştur.

Tablo 14. Katılımcıların Annelerinin Çalıştığı Sektöre Göre Farklar

Bağımlı Değişken	Grup	n	Sıra Ort.	sd	X^2	p	Fark
Suçluluk	Kamu Çalışanı (4/B) (a)	3	119.17	5	16.214	.006*	b-f b-d
	Kamu Çalışanı (4/C) (b)	11	36.45				
	Kamu Çalışanı (657) (c)	11	77.09				
	Özel Sektör (d)	13	106.69				
	Serbest (e)	16	79.31				
	Çalışmıyor (f)	122	92.73				
Utanç	Kamu Çalışanı (4/B)	3	104.67	5	10.962	.052	-
	Kamu Çalışanı (4/C)	11	53.95				
	Kamu Çalışanı (657)	11	85.95				
	Özel Sektör	13	120.50				
	Serbest	16	80.94				
	Çalışmıyor	122	89.03				
İstendik Ebeveyn Tutumu	Kamu Çalışanı (4/B)	3	78.17	5	11.514	.042	-
	Kamu Çalışanı (4/C)	11	77.18				
	Kamu Çalışanı (657)	11	60.14				
	Özel Sektör	13	96.00				
	Serbest	16	60.09				
	Çalışmıyor	122	95.26				
İstenmedik Ebeveyn Tutumu	Kamu Çalışanı (4/B) (a)	3	45.33	5	18.931	.002*	f-d
	Kamu Çalışanı (4/C) (b)	11	124.95				
	Kamu Çalışanı (657) (c)	11	106.05				
	Özel Sektör (d)	13	125.35				

Bağımlı Değişken	Grup	n	Sıra Ort.	sd	X^2	p	Fark
	Serbest (e)	16	90.44				
	Çalışmıyor (f)	122	80.51				
Benlik Korkusu	Kamu Çalışanı (4/B)	3	51.50	5	3.189	.671	-
	Kamu Çalışanı (4/C)	11	100.86				
	Kamu Çalışanı (657)	11	99.73				
	Özel Sektör	13	95.27				
	Serbest	16	84.63				
	Çalışmıyor	122	87.07				

* Fark .01 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 14 incelendiğinde katılımcıların suçluluk puanlarının annelerinin çalıştıkları sektöre göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir (X^2=16.214, p=.006<.01). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla ikili karşılaştırma testleri yapılmış ve bu testler sonucunda annesi kamu çalışanı (4/C) olan katılımcıların puanları ile annesi özel sektör çalışanı olan katılımcıların puanları anlamlı bir farklılık göstermektedir. Annesi serbest meslek sahibi olan katılımcıların suçluluk puanları daha yüksektir ($\bar{X}_{kamu\ çalışanı\ (4/C)}$=36.45<$\bar{X}_{özel\ sektör}$=106.69). Benzer şekilde annesi kamu çalışanı (4/C) olan katılımcıların puanları ile annesi çalışmayan katılımcıların puanları anlamlı bir şekilde farklıdır ve çalışmayan annelerin suçluluk puanları daha yüksektir ($\bar{X}_{kamu\ çalışanı\ (4/C)}$=36.45<$\bar{X}_{çalışmıyor}$=92.73). Tablo 11'e bakıldığında katılımcıların istenmedik ebeveyn tutumları puanlarının da annelerinin çalıştıkları sektöre göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir (X^2=18.931, p=.002<.01). Yapılan ikili karşılaştırma testleri sonucunda çalışmayan annelere sahip katılımcıların puanlarının özel sektör çalışanı anneye sahip katılımcıların puanlarıyla anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Özel sektör çalışanı anneye sahip katılımcıların istenmeyen ebeveyn tutumları daha yüksektir ($\bar{X}_{özel\ sektör}$=125.35>$\bar{X}_{çalışmıyor}$=80.51).

Katılımcıların Babalarının Öğrenim Duruma Göre

Araştırmada katılımcıların suçluluk, utanç, istendik ebeveyn tutumları, istenmedik ebeveyn tutumları ve benlik korkusu ortalama puanlarının katılımcıların

babalarının öğrenim durumlarına göre çeşitlenip farklılık gösterip göstermediğine Kruskal Wallis H Testi ile bakılmıştır. Test sonuçları Tablo 15' te sunulmuştur.

Tablo 15. Katılımcıların Babalarının Öğrenim Durumuna Göre Farklar

Bağımlı Değişken	Grup	n	Sıra Ort.	sd	X^2	p	Fark
Suçluluk	Okumaz- yazmaz	6	105.42	4	9.087	.059	-
	İlköğretim	90	97.17				
	Lise	47	81.19				
	Lisans	26	66.69				
	Yüksek Lisans - Doktora	7	92.57				
Utanç	Okumaz- yazmaz	6	113.17	4	5.929	.204	-
	İlköğretim	90	91.59				
	Lise	47	84.86				
	Lisans	26	72.60				
	Yüksek Lisans - Doktora	7	111.07				
İstendik Ebeveyn Tutumu	Okumaz- yazmaz (a)	6	73.67	4	17.189	.002*	c-b
	İlköğretim (b)	90	103.96				
	Lise (c)	47	70.44				
	Lisans (d)	26	75.69				
	Yüksek Lisans - Doktora (e)	7	71.36				
İstenmedik Ebeveyn Tutumu	Okumaz- yazmaz (a)	6	109.25	4	22.691	.000*	b-d b-e
	İlköğretim (b)	90	72.12				
	Lise (c)	47	97.04				
	Lisans (d)	26	113.79				
	Yüksek Lisans - Doktora (e)	7	130.00				

Bağımlı Değişken	Grup	n	Sıra Ort.	sd	X^2	p	Fark
Benlik Korkusu	Okumaz- yazmaz	6	98.75	4	3.815	.432	-
	İlköğretim	90	82.53				
	Lise	47	96.91				
	Lisans	26	86.38				
	Yüksek Lisans - Doktora	7	107.79				

* Fark .01 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 15' te sunulan analiz sonuçlarına bakıldığında katılımcıların istendik ebeveyn tutumları ölçeği puanlarının babalarının eğitim durumlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir (X^2=17.189, p=.002<.01). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla ikili karşılaştırma testleri yapılmış ve bu testler sonucunda babası ilköğretim mezunu olan katılımcıların puanları ile babası lise mezunu olan katılımcıların puanları arasındaki farklıların anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Buna göre babası ilköğretim mezunu olan katılımcıların babası lise mezunu olan katılımcılar göre istendik ebeveyn tutumlarını daha fazla sergiledikleri söylenebilir ($\bar{X}_{ilköğretim}$=103.96>$\bar{X}_{lise}$=70.44). Benzer şekilde istenmedik ebeveyn tutumları ölçeğinde de gruplar arasındaki farklar anlamlı bulunmuştur (X^2=22.691, p=.000<.01). Buna göre babası lisans, yüksek lisans ya da doktora öğrenim derecesine sahip olan katılımcıların, istenmeyen ebeveyn tutumlarını babaları ilköğretim düzeyinde öğrenime sahip katılımcılardan daha fazla sergiledikleri görülmektedir ($\bar{X}_{ilköğretim}$=72.12>$\bar{X}_{lisans}$=113.79; $\bar{X}_{ilköğretim}$=72.12>$\bar{X}_{lisans}$=130.00).

Diğer ölçek puanlarında katılımcıların baba öğrenim durumuna göre gözlemlenen farklar anlamlı bulunmamıştır. Ancak gruplar arası farklar anlamlı bulunamamış olsa da bağımlı değişkenlerdeki artış eğiliminin anlamlı olup olmadığı Jonckheere Terpstra Testi ile test edilmiştir. Test sonuçları Tablo 16' da sunulmuştur.

Tablo 16. Katılımcıların Babalarının Öğrenim Durumuna Göre Jonckheere Terpstra Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Grup	n	Ortalama	Std. Sapma	JT	z	p
Suçluluk	Okumaz-yazmaz	6	24.00	357.765	4003.000	-2.721	.007*

Bağımlı Değişken	Grup	n	Ortalama	Std. Sapma	JT	z	p
	İlköğretim	90	22.91				
	Lise	47	20.28				
	Lisans	26	17.54				
	Yüksek Lisans -Doktora	7	22.43				
Utanç	Okumaz-yazmaz	6	25.00	357.275	4478.000	-1.395	.163
	İlköğretim	90	20.44				
	Lise	47	19.02				
	Lisans	26	16.58				
	Yüksek Lisans -Doktora	7	24.14				
İstendik Ebeveyn Tutumu	Okumaz-yazmaz	6	54.00	358.043	3801.500	-3.282	.001*
	İlköğretim	90	61.44				
	Lise	47	54.11				
	Lisans	26	55.62				
	Yüksek Lisans -Doktora	7	56.29				
İstenmedik Ebeveyn Tutumu	Okumaz-yazmaz	6	42.67	358.429	6421.500	4.031	.000*
	İlköğretim	90	33.70				
	Lise	47	39.11				
	Lisans	26	43.42				
	Yüksek Lisans -Doktora	7	47.57				
Benlik Korkusu	Okumaz-yazmaz	6	27.17	358.266	5385.500	1.142	.254
	İlköğretim	90	23.83				
	Lise	47	26.94				
	Lisans	26	25.35				

Bağımlı Değişken	Grup	n	Ortalama	Std. Sapma	JT	z	p
	Yüksek Lisans -Doktora	7	28.71				

* Eğilim .01 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 16' da sunulan analiz sonuçları incelendiğinde katılımcıların babalarının öğrenim durumu yükseldikçe suçluluk duygularının ve istendik ebeveyn tutumlarının azaldığı ancak istenmedik ebeveyn tutumlarının arttığı görülmektedir (Suçluluk: T_{JT}=4003.000, z=-2.721, p=.007<.01; İstendik ebeveyn tutumları: T_{JT}=3801.500, z=-3.282, p=.001<.01; İstenmedik ebeveyn tutumları: T_{JT}=6421.500, z=4.031, p=.000<.01).

Katılımcıların Babalarının Çalıştığı Sektöre Göre

Araştırmada katılımcıların suçluluk, utanç, istendik ebeveyn tutumları, istenmedik ebeveyn tutumları ve benlik korkusu ortalama puanlarının katılımcıların babalarının çalıştığı sektöre göre farklılaşıp farklılaşmadığına Kruskal Wallis H Testi ile bakılmış ve hiçbir ölçek puanında grup farkları anlamlı bulunmamıştır (Suçluluk: X^2=8.406, p=.135>.01; Utanç: X^2=5.124, p=.401>.01; İstendik ebeveyn tutumları: X^2=3.971, p=.554>.01; İstenmedik ebeveyn tutumları: X^2=13.464, p=.019>.01; Benlik korkusu: X^2=2.721, p=.743>.01).

Katılımcının Anne- Baba Birlikteliğine Göre

Araştırmada katılımcıların suçluluk, utanç, istendik ebeveyn tutumları, istenmedik ebeveyn tutumları ve benlik korkusu ortalama puanlarının anne-baba birlikteliğine göre çeşitlenip farklılık gösterip göstermediğine Kruskal Wallis H Testi ile bakılmıştır. Test sonuçları Tablo 17' de sunulmuştur.

Tablo 17. Anne-Baba Birlikteliğine Göre Farklar

Bağımlı Değişken	Grup	n	Sıra Ort.	sd	X^2	p	Fark
Suçluluk	birlikte (a)	133	94.27	3	12.076	.007*	b-a
	ayrı ayrı (b)	11	47.82				
	Boşanmış (c)	13	62.85				

Bağımlı Değişken	Grup	n	Sıra Ort.	sd	X^2	p	Fark
	anne/baba vefat etmiş (d)	19	89.21				
Utanç	birlikte	133	91.48	3	6.993	.072	-
	ayrı ayrı	11	52.45				
	boşanmış	13	77.73				
	anne/baba vefat etmiş	19	95.89				
İstendik Ebeveyn Tutumu	birlikte (a)	133	94.31	3	12.739	.005*	b-a
	ayrı ayrı (b)	11	49.23				
	Boşanmış (c)	13	58.88				
	anne/baba vefat etmiş (d)	19	90.82				
İstenmedik Ebeveyn Tutumu	birlikte	133	84.64	3	8.133	.043	-
	ayrı ayrı	11	120.00				
	boşanmış	13	112.00				
	anne/baba vefat etmiş	19	81.18				
Benlik Korkusu	birlikte	133	84.91	3	4.325	.228	-
	ayrı ayrı	11	115.95				
	boşanmış	13	97.23				
	anne/baba vefat etmiş	19	91.79				

* Fark .01 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 17' de sunulan analiz sonuçları incelendiğinde anne babası ayrı yaşayan katılımcılar ile anne babası birlikte yaşayan katılımcıların suçluluk ve istendik ebeveyn tutumları ölçeklerinden almış oldukları puanların arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmektedir (Suçluluk: X^2=12.076, p=.007<.01; İstendik: X^2=12.739, p=.005<.01). Buna göre annesi birlikte yaşayan katılımcıların suçluluk ve istendik ebeveyn tutumları puanları daha yüksektir (Suçluluk: $\bar{X}_{birlikte}$=94.27>$\bar{X}_{ayrı}$=47.82; İstendik ebeveyn tutumları: $\bar{X}_{birlikte}$=94.31>$\bar{X}_{ayrı}$=49.23).

Katılımcının Babalarının Yaşına Göre

Araştırmada katılımcıların suçluluk, utanç, istendik ebeveyn tutumları, istenmedik ebeveyn tutumları ve benlik korkusu ortalama puanlarının katılımcıların baba yaşına göre farklılaşıp farklılaşmadığına Kruskal Wallis H Testi ile bakılmış ve hiçbir ölçek puanında grup farkları anlamlı bulunmamıştır (Suçluluk: X^2=1.237, p=.539>.01; Utanç: X^2=4.063, p=.131>.01; İstendik ebeveyn tutumları: X^2=.407, p=.816>.01; İstenmedik ebeveyn tutumları: X^2=1.123, p=.570>.01; Benlik korkusu: X^2=2.076, p=.354>.01).

Ancak gruplar arası farklar anlamlı bulunamamış olsa da bağımlı değişkenlerdeki artış eğiliminin anlamlı olup olmadığı Jonckheere Terpstra Testi ile test edilmiş ancak hiçbir ölçek puanında eğilim anlamlı bulunmamıştır (Suçluluk: T_{JT}=4038.500, z=-1.017, p=.309>.01; Utanç: T_{JT}=3751.500, z=-1.856, p=.063>.01; İstendik ebeveyn tutumları: T_{JT}=4247.500, z=-.408, p=.683>.01; İstenmedik ebeveyn tutumları: T_{JT}=4376.500, z=-.032, p=.974>.01; Benlik saygısı: T_{JT}=4201.500, z=-.541, p=.588>.01).

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA

Sosyo-demografik Değişkenlere Göre Annelerin Çocuk Yetiştirme tutumların bulguların ışığında değerlendirilmesi.

Yapmış olduğumuz araştırmada ise istendik ebeveyn tutumu Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla ikili karşılaştırma testleri yapılmış ve bu testler sonucunda annesi ilköğretim mezunu olan katılımcıların puanları ile annesi lise mezunu olan annelerin puanları arasındaki farklıların anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Buna göre annesi lise mezunu olan katılımcıların annesi ilköğretim mezunu olan katılımcılar göre istenmedik ebeveyn tutumlarını daha fazla sergiledikleri söylenebilir.

Gutman ve Feinstein (2010) tarafından yapılan bir çalışma, annenin eğitim seviyesindeki artışın anneyle çocuğun ilişkisinde olumlu yönde arttığını ortaya koymaktadır. Aynı şekilde, Erkan ve Toran (2004) tarafından gerçekleştirilen bir araştırma sonucunda, annenin eğitim düzeyindeki artışın, çocuklarına karşı daha kabul edici davranış sergilemesine neden olduğu görülmüştür.

Analiz sonuçlarına bakıldığında katılımcıların istendik ebeveyn tutumları ölçeği puanlarının babalarının öğrenim durumlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Çeşitliliğin hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla ikili karşılaştırma testleri yapılmış ve bu testler sonucunda babası ilköğretim mezunu olan katılımcıların puanları ile babası lise mezunu olan katılımcıların puanları arasındaki farklıların anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Buna göre babası ilköğretim mezunu olan katılımcıların babası lise mezunu olan katılımcılar göre istendik ebeveyn tutumlarını daha fazla sergiledikleri söylenebilir. Benzer şekilde istenmedik ebeveyn tutumları ölçeğinde de gruplar arasındaki farklar anlamlı bulunmuştur. Buna göre babası lisans, yüksek lisans ya da doktora öğrenim derecesine sahip olan katılımcıların, istenmeyen ebeveyn tutumlarını babaları ilköğretim düzeyinde öğrenime sahip katılımcılardan daha fazla sergiledikleri görülmektedir.

Elde edilen bulgular annelerin eğitim seviyesi arttıkça, çocukların bakımında istenmeyen davranış tutumuna daha yakınlaştığı buda annenin çocuğu üzerinden etkilenme düzeyinin eğitim düzeyi ile ters bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur.O

halde annenin eğitim seviyesi arttıkça çocuklarına olan hassasiyet bakım verme sürecinde azalmakta ve annelerin daha sakin düzeyde karar verdikleri anlaşılmaktadır.

Sosyo-demografik Değişkenlere Göre Suçluluk ve Utanç Duygularının bulgular ışığında değerlendirilmesi

Katılımcıların hata karşısında hissettikleri suçluluk duygusu arttıkça bundan duydukları utançları da artmaktadır. Çok güçlü olmasa da annelerin suçluluk duygusu test puanları ile istendik ebeveyn tutumları ve benlik korkusu puanları arasında da doğrusal bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Katılımcıların utanç testi puanları arttıkça istendik ebeveyn tutumları ve benlik korkusu puanlarının da arttığı görülmektedir.

Yine bu bilginin ışığında annelerin eğitim seviyesi düştüğünde daha fazla utanç duygusu yaşadığını söyleyebiliriz. Bunun aksine babaların eğitim seviyesinde anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Araştırmamızın daha anlamlı olabilmesi için benzer şekilde tespit edilen çalışmada ilkokulu mezunu annelerin üniversite mezunlarına göre çocuklarına yönelik olumsuz davranışlar sergiledikleri sonucuna varılmıştır (Demir Öğretir, 2007).

Sonuç olarak olumsuz tutum sergileyen anneler davranışın çıkışında utanç duygusu taşıdığı ve bunun karşılığında da istenmedik davranışında arttığını söyleyebiliriz.

Sosyo-demografik Değişkenlere Göre Benlik Korkusunun etkileri ışığında değerlendirilmesi

Sunulan analiz sonuçları incelendiğinde katılımcıların sahip oldukları kardeş sayısı arttıkça suçluluk duygularının da arttığı görülmektedir. Ancak katılımcıların kardeş sayısı arttıkça istenmedik ebeveyn tutumlarının ve benlik korkularının azaldığı görülmektedir. Kardeş sayısı annelerin ebeveyn tutumlarında olumlu etki ettiği görülmektedir.

Annelerin çocuk yetiştirme tutumları ile Utanç duygusu arasındaki İlişkinin bulgular ışığında değerlendirilmesi

Tespit edilen bilgilere göre anne ve babaların çocuklarına yönelik ilginin azalması çocuğun kişi sayısı arttıkça ilginin kütlesi artmaktadır. Bulgunun litaratür ile desteklendiğini de utangaçlığın, algılanan anne tutumu ile olumsuz ve algılanan annenin psikolojik kontrolüyle pozitif olarak elde edilmişlerdir. Bu bulgular, aile

içindeki algılanan kabul/ilgi ve denetim/kontrol dinamiklerinin küçültme üzerinde etkili olduğunu vurgular.

Aynı şekilde, annelerin utangaçlık özellikleri azaldıkça, daha fazla açıklayıcı/otoriter olduğunu gösteren bulgular incelemelerle ortaya çıkmıştır. (Kanak ve Pekdoğan, 2015).

Benlik korkusu İle Suçluluk Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulguların Değerlendirilmesi

Katılımcıların hata karşısında hissettikleri suçluluk duygusu arttıkça bundan duydukları utançları da artmaktadır. Çok güçlü olmasa da annelerin suçluluk duygusu test puanları ile istendik ebeveyn tutumları ve benlik korkusu puanları arasında da doğrusal bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Katılımcıların utanç testi puanları arttıkça istendik ebeveyn tutumları ve benlik korkusu puanlarının da arttığı görülmektedir incelendiğinde katılımcıların suçluluk puanlarının annelerinin çalıştıkları sektöre göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir (X^2=16.214, p=.006<.01). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla ikili karşılaştırma testleri yapılmış ve bu testler sonucunda annesi kamu çalışanı (4/C) olan katılımcıların puanları ile annesi özel sektör çalışanı olan katılımcıların puanları anlamlı bir farklılık göstermektedir. Annesi serbest meslek sahibi olan katılımcıların suçluluk puanları daha yüksektir

Higgins (1987), benlik korkusunu, kişinin kendisine dair yetersiz hissetmesi ve negatif bir benlik algısı oluşturması olarak tanımlar. Bu negatif benlik algısı, kişinin kendisini değersiz ve başarısız hissetmesine, özgüven eksikliği yaşamasına ve kişisel hedeflere ulaşmada güçlükler yaşamasına neden olabilir.

Medeni duruma göre annelerin tutumun Bulguların ışığında Değerlendirilmesi

Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla ikili karşılaştırma testleri yapılmış ve bu testler sonucunda evli olan annelerin puanları ile boşanmış ve dul annelerin puanları arasındaki farklıların anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Buna göre evli olan katılımcıların, boşanmış ve dul katılımcılara göre istendik ebeveyn tutumlarını daha fazla sergiledikleri söylenebilir.

İncelendiğinde katılımcıların suçluluk puanlarının annelerinin çalıştıkları sektöre göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla ikili karşılaştırma testleri yapılmış ve bu testler sonucunda annesi kamu çalışanı (4/C) olan katılımcıların puanları ile annesi özel sektör çalışanı olan katılımcıların puanları anlamlı bir farklılık göstermektedir. Annesi serbest meslek sahibi olan katılımcıların suçluluk puanları daha yüksektir.

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Araştırmanın sonuçlarını değerlendirecek olursak verilerin anne baba tutumlarından memnun olmayan bireylerin daha fazla düşük benlik saygısı yaşamakta olduğu ortaya çıkmıştır. Yine bu bilgi ışığında okul ortamlarında PDR (psikolojik danışma ve rehberlik)servislerinden destek alan öğrencilerin problemlerine yardımcı olmak üzere programlar düzenlenebilinir. Bu tarz tutumların değiştirilmesine yönelik çalışmalara da örnek teşkil edilebilir.

Rehberlik servislerinin anne-baba tutumlarıyla ilgili seminerler planlayarak öğrencilerin ebeveynlerinin rehberlik servisinin bilgi yayma ve toplama hizmetinden faydalanmalırı için çalışmalar yapılmalıdır. Ebeveynlerinde çocuklarını daha demokratik ve eşitlikçi bir tutumla yetiştirebilmeleri için kendi düşüncelerini ve fikirlerini geliştirebilecek eğitim seviyelerini arttırabilecek fırsatları değerlendirebilmeleri için adım atmalıdırlar. Öğrencilere karşı tutumlarında tutarlı olmak önemlidir. Gelişen çocuklar, tutarsız anne-baba davranışlarından etkilenmemeli ve tutarlı bir birey olarak yetişmelidir. Anne ve babalar, çocuklarıyla olumlu iletişim kurmalı, problemleri konuşarak karşılıklı sevgi ve saygı içinde çözmelidir. Ayrıca, öğrencilerin aile ortamını anlamak ve aile işlevlerini geliştirmek için okullarda rehberlik servisleri tarafından düzenlenen içsel denetimle ilgili seminerlere katılmaları teşvik edilebilir. Mesleki rehberlik konusunda aile ve öğrencilere yönelik bilgilendirici seminerler düzenlenerek bu konuda farkındalık yaratılabilir. Öğretmenler, öğrencilerine gerçekçi ve ulaşılabilir hedefler belirleme konusunda rehberlik edebilirler. Ulaşılabilir hedefler koymak, öğrencilere çabalama davranışı göstermelerine yardımcı olabilir, yeni yetenekler geliştirmelerine ve öz güvenlerini artırmalarına katkıda bulunabilir. Öğretmenler ayrıca öğrencilerini sadece yüzeysel değil, kişisel düzeyde de tanımalı ve onların güvenlerini geliştirebilecek etkinlikler düzenlemelidir. Öğrencilere karşı tutumlarında tutarlı davranmak, öğrencilerin zor durumlarla başa çıkmalarına yardımcı olabilir. Aynı zamanda, anne ve babalar çocuklarını sosyal faaliyetlere katılmaya teşvik etmelidirler. Çalışmanın örnekleminde, cinsiyete göre normal bir dağılım olmadığı gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, gelecekte yapılacak araştırmalarda kadın ve erkek katılımcı sayısının daha dengeli olmasına özen gösterilmesi, daha genellenebilir sonuçlar elde edilmesine yardımcı olabilir. Literatür incelendiğinde, anne baba tutumu ile suçluluk ve utanç

arasındaki ilişkileri ayrı ayrı inceleyen çalışmaların sayısının artırılması gerektiği görülmektedir. Ayrıca, suçluluk ve utanç duyguları ile benlik korkusu arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara daha fazla vurgu yapılması önemlidir. Türkiye'de benzer araştırmaların farklı yaş gruplarıyla tekrarlanması, annelerin demografik özellikleri ile boşanan anne ve babalar arasındaki ilişki üzerine yeni bulgular elde edilmesine katkı sağlayabilir.

Öneriler

Araştırmamızdaki asıl amaç ailelerin davranışlarını ve çocuklarına göstermiş oldukları tutumların analiz edilerek suçluluk ve benlik korkusu arasındaki ilişkilerin tespitini sağlayabilmektir. Araştırmanın daha sonraki ekollere yol gösterici önerileri bulunmaktadır. Önerileri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

Öncelikle çalışmamızın tespiti olarak bağımlı değişkenler olan anne ve baba davranışları veya tutumu ile utanç suçluluk ve benlik korkusu olduğu ortaya koyulmuştur. Bir sonraki çalışma bu değişkenliklerin dışında farklı iki veya daha fazla değişkenin arasındaki korelasyonel ilişkilerin tespiti şeklinde olabilir. Yine buna ek olarak anne baba davranışları veya tutumlarına etki eden çok daha farklı değişkenlerin etkileri incelenebilinir.

Buna ek olarak aktaracağımız öneri ise örneklem olarak kullanılan kişilerin cinsiyetlerinde ki sayı farkları eşit şekilde dağılmadığından sonraki çalışmalarda kadın ve erkek katılımcıların sayılarının eşit dağılacak şekilde uygulamaya girip araştırmanın daha geniş bir alana yayılabileceği ve sonuçları bakımından da daha dengeli olabileceği kanısına varılmıştır.

Bu araştırma, 271 örneklemin katılması ile gerçekleştirilmiştir. Daha geniş bir kitleye ulaşılırsa elde edilecek sonuçların fazla güvenilirlik sağlayabileceği farkedilmiştir. Bu öngörünün yapılacak olan çalışmalara büyük katkı sağlanacağı ve daha fazla örneklem ile veri toplamanın da faydalı olunması yadsınamaz bir gerçektir.

Bu araştırmanın nicel bir araştırma olmasının yanı sıra anket tekniği ile çalışılmıştır. Örnek olunacak araştırmaların nitel veriler kapsamında da çalışılarak daha kapsamlı aynı zamanda daha derinlemesine bir analiz sağlayanabilinir.

Aynı zamanda araştırma tarama modeli kullanılarak değerlendirilmiştir. Sonraki çalışmalara farklı konularla veya benzer konuların deneme modeli kullanarak ilgilisine örnek olabilir

Araştırmaya katılan bireylerin ebeveyn tutum ve davranışları, suçluluk ve benlik korkusu üzerindeki etkilerini daha detaylı bir şekilde inceleme fırsatı verebilir.

KAYNAKÇA

Bandura, A. (1997). *Öz yeterlilik: Kontrolün kullanılması.* WH Freeman/Times Books/ Henry Holt & Co.

Baumeister, RF, Stillwell, AM ve Heatherton, TF (1994). Suçluluk: Kişilerarası Bir Yaklaşım. Psikolojik Bülten, 115, 243-267.

Benedict, R. (1946). Krizantem ve kılıç. Boston: Houghton Mifflin

Branden nathaniel 1969 benlik saygısı psikolojisi (32. yıl dönüm baskısı)

Bybee, J. ve Quiles, ZN (1998). Suçluluk ve zihinsel sağlık. J. Bybee (Ed.), *Suçluluk ve çocuklar* (s. 269–291). Akademik Basın.

Carducci, B. J., & Zimbardo, P. G. (1995), Are you shy?, Psychology Today. 34-41.

Carducci, JB ve Zimbardo, GF (1995). Utangaç mısın? Psikoloji Bugün, 28, 34-46.

Carnì, S., Petrocchi, N., Del Miglio, C. (2013). İçruhsal ve kişilerarası suçluluk: son literatürün eleştirel bir incelemesi. *Bilişsel Süreç* 14 , 333–346.

Cavalera, C., & Pepe, A. (2014). Social emotions and cognition: Shame, guilt and working memory. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 112, 457–464.

Darling, N. ve Steinberg, L. (1993). Bağlam Olarak Ebeveynlik Tarzı: Bütünleştirici Bir Model. Psikolojik Bülten, 113, 487-496.

Demir, M. (2022). Evli Bireylerde Çocukluk Çağı Ruhsal Travmalarının Algılanan Partner Duyarlılığı ve Bilinçli Farkındalık ile İlişkisi. International Journal of Social and Humanities Sciences (IJSHS), 6(3), 215-236

Dempsey, (2017). The social dimension of sustainable development: Defining urban social sustainability. Sustainable development, 19(5), 289-300.

Eisenberger, NI, Inagaki, TK, Muscatell, KA, Haltom, KEB ve Leary, MR (2011). Nöral sosyometre: Durum benlik saygısının altında yatan beyin mekanizmaları. *Bilişsel Sinirbilim Dergisi, 23* (11), 3448-3455.

Erikson, EH (1950). Çocukluk ve Toplum. New York: Norton

Freud, S. (1960). Ego ve kimlik. New York ve Londra

Gilbert, K. (1998) Popüler kültürde beden ve küçük çocuklar. İçinde: Yelland, N. Ed., Erken Çocuklukta Cinsiyet, Routledge, New York.

Göksu, Ö. (2021). Yaşlı bireylerin kendini ihmal, yalnızlık ve depresyon düzeyleri arasındaki ilişki (Master's thesis, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).

Güven, G. ve Efe Azkeskin, K. (2010). Erken çocukluk eğitimi. İ. H. Diken (Ed.), Erken çocukluk eğitimi ve okul öncesi eğitim. Ankara: Pegem Akademi

Herma, H., Kris, E. ve Shor, J. (1943). Freud'un Amerikan ders kitaplarındaki rüya teorisi. *Anormal ve Sosyal Psikoloji Dergisi, 38* (3), 319–334.

Hewitt, PL ve Flett, GL (1991) Kişisel ve Sosyal Bağlamlarda Mükemmeliyetçilik: Kavramsallaştırma, Değerlendirme ve Psikopatolojiyle İlişkilendirme. Kişilik ve Sosyal Psikoloji Dergisi, 60, 456-470.

Higgins, ET (1987). Benlik Tutarsızlığı: Benlik ve Duygulanımla İlgili Bir Teori. Psikolojik inceleme, 94, 319.

Johnston, J. ve Halocha, J. (2010). Early childhood and primary education: Readings ve relections. Berkshire: Open Press University.

Jones, S.C. (1973). Self- and interpersonal evaluations: esteem theories versus consistency theories. Psychologi An edition of The psychology of self-esteem (1969) cal Bulletin, 79(3), 185-199.

Kabasakal, Z. ve Arslan, G. (2014). Ergenlikte görülen anti-sosyal davranışlar, psikolojik sağlamlık ve aile sorunları arasındaki ilişki, Uluslararası hakemli aile çocuk ve eğitim dergisi, 2 (3), 76-90.

Kahraman M. S. , Çokamay G. Aile İçi Şiddet ve Çocuklar Üzerindeki Etkileri: Temel Kavramlar, Güvenlik Planı Hazırlama ve Alternatif Tedavi Model Örnekleri. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar. 2016; 8(4): 321-336.

Kılıç, Ş. (2022). Duygu Sosyalleştirmenin Anlaşılmasında Önemli Bir Faktör: Anne Babaların Çocukların Duyguları Hakkındaki İnanışlarına Yönelik Bir Derleme Çalışması. Current Perspectives in Social Sciences, 26 (1), 76-86.

Ledoux, J. (2003) Duygusal Beyin, Korku ve Amygdala. Hücresel ve Moleküler Nörobiyoloji, 23, 727-738.

Lewis, HB (1971). Nevrozda utanç ve suçluluk. New York: Uluslararası Üniversiteler Basını.

Lutwak, N., Panish,JB Ferrari, JR ve Raz-zino,bE 2001).Utanç ve suçluluk ve bunların olumlu beklentiler ve öfke ifadesiyle ilişkileri ergenlik,36(144),641-653

Niiya, Y. ve Crocker, J. (2007). Ustalık hedefleri, öz saygıyı başarısızlık tehdidine karşı korur mu? Japon Psikoloji Dergisi, 78 (5), 504–511.

Özdemir, A. & Budak, F. (2017). Göçün Çocuk Ruh Sağlığı Üzerine Etkileri. KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi, 3 (2) , 212-223 .

Özgüven İE. Ailede iletişim ve yaşam. Ankara: PDREM Yayınları; 2001. p.3-348

Rosenberg, M. (1965). *Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RSES)* [Veritabanı kaydı]. APA Psikoloji Testleri.

Schultz, D. P. ve Schultz, S. E. (2013). Theories of Personality (10. baskı). Belmont: Wadsworth. Stein, H. T. ve Edwards, M. E. (2002). Adlerian Psychotherapy. M. Hersen, W. Sledge, A. M. Gross,

Smith, R. H., Webster, J. M., Parrott, W. G. ve Eyre, H. L. (2002). The role of public exposure in oral and nonmoral shame and guilt. Journal of Personality and Social Psychology, 83(1), 138–159.

Söylemez, S. (2017). Utanç ve suçluluk duygularının bilişsel süreçler üzerindeki etkileri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.

Söylemez, Y. (2018). 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programındaki Kazanımların Üst Düzey Düşünme Becerileri Açısından Değerlendirilmesi. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, (63), 345-384. DOI: 10.14222/Turkiyat3991

Tangney, J. P. (1990). Assessing individual differences in proneness to shame and guilt: Development of the selfconscious affect and attribution inventory. Journal of Personality and Social Psychology, 59(1), 102-111.

Tangney, J. P. (1995). Recent advances in the empirical study of shame and guilt. American Behavioral Scientist, 38(8), 1132–1145.

Tangney, J. P. (2002). Self-conscious emotions: The self as a moral guide. A. Tesser ve D. Stapel (Ed.), Self and motivetion: Emerging psychological perspectives içinde (ss: 97-117). Washington, DC: American Psychological Association.

Tangney, JP ve Dearing, RL (2002). Utanç ve suçluluk. New York: Guilford Press.

Tuğrul, C. (1999). Duygusal Zeka. Klinik Psikiyatri Dergisi. Sayı 1/12-20.

Williams, C. (1994). Arfarniad o Ddulliau Dysgu ac Addysgu yng Nghyd-destun Addysg Uwchradd Ddwyieithog, [An evaluation of teaching and learning methods in the context of bilingual secondary education]. Unpublished doctoral thesis, University of Wales, Bangor.

Williams, C., & Bybee, J. (1994). What do children feel guilty about? Developmental and gender differences. *Developmental Psychology*, *30*(5), 617.

Wolf, M. S., Feinglass, J., Thompson, J. ve Baker, D. W. (2010). In search of „low health literacy": Threshold vs. gradient effect of literacy on health status and mortality. Social Science & Medicine, 70, 13351341.

Yavuzer, H. (2002). Çocuk Psikolojisi, 22. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2004). Ana-baba ve çocuk. 17. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yılmaz, R. & Bal, A. P. (2022). Examination Of the Studies Made on Technological Pedagogical Content Knowledge İn the Years of 2010-2021. Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 6 (2), 54-70.